

România literară

Apare săptămânal sub egida
Uniunii Scriitorilor

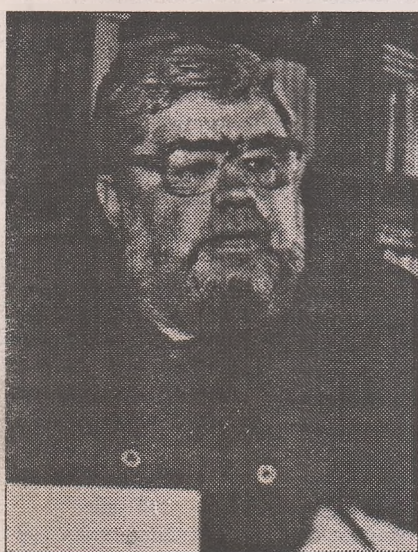
Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

21-27 august 1996
(Anul XXIX)

33

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Interviu cu
Andrei Plesu

**Binele e
discret,
răul e
spectaculos**

(pag. 12-13, 14)

*Respectul
la autoritate*

(pag. 3)

*Panait
Istrati -
scriitor
european*

(pag. 22)

**Literatura în
vreme de ciumă**

(pag. 4)

**Poezia
nomenclaturii**

(pag. 5)

**Avignon - regat
al teatrului**

(pag. 16)

**Logica
iliescianismului
târziu**

(pag. 2)

**Jos
pălăriile
pentru
Hooligan**

(pag. 20-21)

Cum scriem

Apărea pe vremuri o publicație intitulată *Cum vorbim*. Era o revistă de specialitate destul de serioasă, dacă mai țin eu bine minte. Astăzi am avea și mai mare nevoie de ea, fiindcă vorbim mult mai prost decât acum 40 de ani, dar mai ales am avea nevoie de una care să ne atragă atenția la *cum scriem*. E destul să deschizi un ziar, o revistă, o carte ca să constăți că scriem oribil. Limba română se află într-o tranziție care s-ar putea să-i fie fatală. Dacă tranziția politică ne va duce, sperăm, la capitalism, tranziția lingvistică ne duce aproape sigur în lumea a treia: în care specificul limbilor locale s-a pierdut și se vorbește în jargon internațional care nu e, totuși, engleza.

Din explicațiile pentru această stare de lucruri, cel puțin trei se cuvin luate în considerare. Prima este libertatea presei, care a avut, ca efect insidios, prăbușirea corectitudinii și expresivității scrisului gazetăresc. A doua este debandada din școală, unde, cu excepții onorabile, nu se mai învață nimic. Ca unul care a citit sute de lucrări de grad, dați-mi voie să vă spun că înșiși profesorii de română scriu în general prost. Proaspeții absolvenți de liceu care fac gazetărie n-au cum să știe ce n-au învățat. A treia cauză constă în faptul că aproape toți gazetarii scriu astăzi pe calculator sau la mașină, ori transcriu înregistrări orale. Unii își dictează textele pe reportofon. În aceste condiții, un stil îngrijit nu mai este posibil.

Citind ziarele, sînt frapat de lipsa de expresivitate, de culoare, de farmec, de finețe a limbii. Aceasta e o problemă de stil, fără îndoială, dar și una, în sens strict, de vocabular și de gramatică. Numai posesorii - fie și din instinct - ai vocabularului și gramaticii limbii materne se pot "juca" în mod armonios sau original cu limba. Cînd nu știi sensul exact al cuvintelor, cînd apelezi la împrumuturi recente, nefixate, cînd faci acorduri după înțeles ori anacoluturi, cînd te abați, așadar, de la normă (și în mod repetat), limba îți iese gata stîlcită din gură. Ce pretenție de stil mai putem avea? Partea proastă este că aceste abateri sînt contaminate. Cînd vorbesc sau scriu, oamenii se iau unii după alții. Limba gazetelor e urîță, limba politicianilor (clienții principali ai gazetelor) e urîță: cititorii de gazete ajung și ei, mai devreme sau mai tîrziu, să gîndească în aceeași limbă. Mi s-a întîmplat, la radio sau t.v., cînd ascultătorii îmi puneau direct întrebările lor, să nu înțeleg din prima clipă despre ce e vorba. Mă cuprindea de fiecare dată o stare de maximă neliniște. Limba maternă face parte din corpul și din spiritul nostru național. Cînd n-o mai înțelegi, inima începe să-ți bată aiurea, îți crește pulsul, respirația îți devine agitată. Nu se glumește cu sănătatea națiunii.

CONTRAFORT

de *Mircea Mihăiteș*

Logica iliescianismului târziu

UN PRIETEN care locuiește de mai mulți ani în Germania (dar vizitează frecvent România), mi-a mărturisit că, la fiecare venire în țară, e tot mai șocat de regulile după care se desfășoară viața noastră politică. Pentru a-mi demonstra incoerența vieții noastre publice, el mi-a citit un fragment dintr-un articol de ziar. Autorul, un oarecare jurnalist de provincie, se dădea de ceasul morții să demonstreze că Ion Iliescu este perfect îndreptățit să candideze, și anul acesta, pentru un mandat prezidențial. Prietenului meu, demonstrația îi suna ca începutul schiței lui Caragiale: „Ca să nu mai rămâie repetent și anul acesta, mam' mare, mamăica și tanti Mița au promis tânărului Goe să-l ducă-n București de 10 mai”.

Ciudat este că jurnalistul cu pricina citează exact din Constituție („Nu pot candida persoanele care, la data depunerii candidaturii, nu îndeplinesc condițiile prevăzute de la art. 35 din Constituție pentru a fi alese sau au fost alese anterior (subl.n.) de două ori, ca Președinte al României”), dar imediat ce pune ghilimelele la sfârșitul pasajului e lovit instantaneu de orbul găinilor și nu mai poate citi ceea ce cu mînuța lui tocmai a (tran)scris. Ceea ce urmează e o perfectă mostră de logică urmuziană. Să încercăm să-i pătrundem misterele.

Așadar, Constituția spune clar că pentru a deveni președinte al țării e absolut obligatoriu să nu fi fost ales de două ori înainte în această funcție. Pasajul e fundamental, pentru că el nu lasă nici un loc obiecției de neretroactivitate. Afirmatia are caracter general și se referă la întreaga durată a vieții celui care candidează, și nu la viața lui de după adoptarea Constituției. Celor care susțin contrariul, li s-ar putea opune argumentul, la fel de absurd, că nu pot candida la președinția României decât persoanele născute 35 de ani după adoptarea ei, de vreme ce Constituția o menționează ca vîrstă-limită a candidaturii.

Că Ion Iliescu are avocați pe măsură se vede imediat, din desfășurarea cu totul aberantă a argumentelor. Condeierul cu pricina anunță ritos că pînă la alegerile de la 20 mai 1990, deși avea titlatura de „președinte”, aceasta se referea la C.P.U.N. etc. etc. Să admitem, deși, practic, Ion Iliescu exercita toate, absolut toate prerogativele unui *președinte de republică*. Ce urmează, însă, e de-a dreptul palpitant. Pentru mamăica iliesciană, perioada 1990-1992 e calificată, lejer, drept o perioadă de clădire a temeliei (a temeliei cui?), și, prin urmare, nu intră în discuție. Să deducem de aici că adoptarea, în decembrie 1991, prin referendum, a Constituției, e un fleac fără importanță, o simplă etapă a „consolidării”?

Rămîne, cum s-a mai spus, intervalul decembrie 1991-septembrie 1992, în care Ion Iliescu exercita, și de facto și de jure, prerogativele de președinte constituțional. Mai mult, la 8 decembrie s-a luat act de jurămîntul

pe care Ion Iliescu îl depusese, *ca președinte al României*, la 20 mai 1990! Cu alte cuvinte, mandatul lui Ion Iliescu nu a fost fracturat prin intrarea în vigoare a Constituției, ci confirmat și întărit.

Un principiu din drept susține că acolo unde legea e neclară se lucrează cu analogii. Ar fi, atunci, de pus o întrebare: ce statut au deputații și senatorii aleși în mai 1990? Li s-a invalidat lor mandatul prin intrarea în vigoare a Constituției? Li s-a spus, oare, că din acel moment nu mai sînt senatori și deputați, deși fuseseră aleși, pe baza aceleiași legi, la aceeași dată, cînd dl. Iliescu devenise *președinte al României*, și nu cepeunist-șef ori cine știe ce altă funcție a „perioadei de consolidare a temeliei”? Li s-a contestat acelor aleși ai poporului calitatea? Li s-a negat, începînd cu 8 decembrie 1991, titlatura? Aș fi extrem de curios să văd ce scrie în cartea de muncă a membrilor Parlamentului de după 20 mai 1990, și aș fi mai mult decît încîntat să văd cartea de muncă a d-lui Ion Iliescu și înscrisurile din 1990 încoace.

Oricum am întoarce-o, oricîte circumstanțe i-am acorda d-lui Iliescu, intenția sa de a candida pentru un mandat prezidențial este și profund imorală, și profund ilegală. Apărătorii săi pedaleză frenetic pe ideea *mandatelor constituționale* ale lui Iliescu. Așadar, ei admit că au existat în biografia acestuia și mandate *neconstituționale*. Dar fripti cum sîntem cu ciorbele prezidențiale, ce ne împiedică să credem că asemenea mandate vor exista și în viitor, nu numai în trecut? De unde să știm noi că un personaj care a demonstrat că e gata de orice pentru a pune mîna pe putere nu va proceda la fel și după anul 2000? Cine garantează că Ion Iliescu nu va decide că poate s-o ia cu președinția de la capăt, pentru că toate mandatele sale au fost exercitate în alt mileniu? Ori că între timp s-au schimbat trei virgule în Constituție și că acest fapt îi dă dreptul să înceapă numărătoarea de la zero? Pentru că, nu-i așa, Constituțiile sînt intangibile, iar cea mai mică modificare a lor înseamnă, după această logică, reluarea socotelii mandatelor iliesciene din momentul respectiv.

Din nefericire, observ o întristătoare tendință la mulți oameni politici de a intra în jocul de uzură al cațavencismelor prezidențiale. Ori ei n-au înțeles nimic din malignitatea extremă a persoanei și a sistemului politic iliescian, ori au înțeles prea bine și le e teamă de consecințe. Calculele acestor politicieni sînt naive, pentru că nu țin seama de adevărata natură a puterii în România. Mistica Șefului, a Bossului, e aceea care domină întreaga viață publică de la noi. Aici, la porțile Orientului, repetentul domn Goe care a pus țara pe butuci e veșnic flancat de cohorte de mam' mari, mamăici și Tante Mițe gata să-ți dea cu Constituția în cap.

POST-RESTANT

de *Constantin Buză*

DIN CE mi-ați trimis am putut alege din cînd în cînd câteva texte frumoase pe care le-am și așezat la locul ce li se cuvenea, înțelegînd exact ce suport moral și ce mîngăiere este pentru dv. poezia. Preocuparea mea a fost deci, de fiecare dată, de a vă întreține la cote luminoase încrederea și o stare sufletească bună propice creației și nicidecum iluzia că lucrurile ar merge strălucit pe tot frontul, bucuroasă fiind să-mi placă din fiecare nouă tranșă măcar un poem, două. Este, iată, și cazul celui intitulat *Uitare*, dintre ultimele cinci sosite, cu sublinierea expresă că perechea versurilor din final ar trebui să fie perfectă, și nu este încă. Sintagma *pe ochi*, în speță: „Privind adînc în ochii/ scobiți, absenți ai statuiilor/ înlănțuiți pe cozile aceluiași secunde, înmormîntați pînă la frunte/ și rămași în urma timpului/ fantomatic ne purtăm/ corpurile prin cuvinte/ ne mînjim cu ele pe ochi/ peste minte”. (*Domnul D.*, București) ● Astfel se țeș legendele parazite dar și bârfele, mai mult sau mai puțin binevoitoare în start, ca un păienjenis aburos peste o biată, omenească biografie. Ce este neplăcut este că nu ne putem apăra în prezent, iar pînă la scrierea memoriilor mai este mult. Cîteodată nici nu merităm atenția ce ni se acordă. Un mod discret de a trăi uimește, dînd unora impresia că acolo n-ar fi nimic, și neputînd îngădui nebulose, presupuse secrete, amănunte senzaționale, imaginația colectivă se așează pe treabă. Rezultatul este detot lamentabil dacă nu de-a dreptul nefast. Vin și combat cu destul oboseală și cu inima moale de urât aceste practici ce se îmbucă aberant cu întâmplările reale. Poezia neagră, tragică a unor momente îngrozitoare din viața omului va sfârși neglorios într-o relateare albă, lină de pagină de jurnal și care nu va interesa, har Domnului, pe prea mulți. Venind vorba de poezie, vă pot spune că am zăbovit cu toată plăcerea asupra haiku-urilor dv. gingașe, *două flori, clipa efemeră, paralele, cutezanță, puritate și înfrățire* părăndu-mi-se cele mai izbutite. (*J. D. Sicore*, Bumbești-Jiu) ● Tactica amănării răspunsului este îngăduită și deci practică, resimțită ca preferată în unele rare cazuri de rănită sensibilitate. Am amînat, deci, răspunsul pentru a nu-l întrista pe autorul, altfel prolix, care atît de migălos și-a caligrafiat textele, multe și neinteresante, și le-a xerografiat. Între timp va fi compus altele, la care ține mai mult decît la cele vechi. Cu această speranță în suflet îmi liniștesc conștiința. (*Andrei Florescu*, Galați) ● Diteu automat? Descărcare psihică cu rezultat benefic? Încalte, lucru uimitor! N-ați rezistat, recunoașteți puțin euforic, puțin plăcut îngrozit, tentației, și ați comis, la 49 de ani, primele versuri. O, nici nu gândiți, nici nu bănuți cătă neliniște, cătă zbucium urmează să se prăvale peste pașnica dv. de pînă acum existență! Fiți măcar un pic capabil de șiretenie și salvați-vă ademenind duhul turbulent să intre înapoi în chiupul din care abia s-a revărsat, și pecetluit cu toată grija obiectul pentru încă o mie de ani. (*Petre Constantin*, București) ● Nu este cazul să vă agitați în zonă. În ceea ce privește *autonebunia*, depinde de dv. să vă dozați acceptabil manifestările în cadrul cu pricina. Cât privește circulația *Răcnetelor* în natură, nimic nu este dat o dată pentru totdeauna, și cum subiectul vă preocupă pînă la frenezie, rezultatele încurajatoare ar putea să apară dintr-un moment în altul. Înțelegînd că *Temperatura adolescentului* este pentru dv. un cotidian iar *România literară* un... editorial, de aici înainte ne abținem să facem aprecieri eronate, urmînd pilda profesoarei de română care cu atîta delicatețe și tact v-a dat sfatul cel bun. (*Gabriela Grigoriță*, Piatra-Neamț) ● Linia poemului pură, transparentă mă susține în a pune cu plăcere în pagină aceste câteva versuri: „Măreția copacului e/Rotundă ca un/Cerc magic/Atîta timp e între/Crengile lui/Încît păsările mor/Și se nasc pe rînd/Cîntecul se cîntă/De mii de ori/Altfel/Toate cer îndurare/Pămîntului/Toate cer lumină/Cerului”. (*Cristina Benghea*, București) ● Dată fiind pasiunea cu care vă întrețineți ideile, eu nu sunt convinsă că vreuna din ipostazele, trei la număr, pe care le etalați la finele scrisorii are vreo șansă de a vă acoperi golurile, pauzele, vidul fiind în ordinea lucrurilor, spre strania veselie și satisfacție a nebulilor, rataților și blîndelor animale de treabă la care vă referiți. Detașez cu bune speranțe pentru viitor, două strofe, din două poeme, *Dezamăgire* și respectiv *Îmbătrînire*: „Sunt cu voi, priviți! mîna asta este a mea/ Duce paharul la gură/ Gura, nu vedeți, bea...”; „Adolescență, adolescență/ Stare de veghe/ Puteam trăda răul din oglindă/ Visul ne era dresor”. (*Alexandru*) ● Iată cele două răspunsuri: 1) La cel mai apropiat de locuința dv. oficiu poștal, și 2) Afirmativ, dar inutil, pentru că debutul presupune talent, și nu-l aveți. Dacă nu ne credeți, mai întrebați și pe alții. Primind un atare răspuns din partea noastră, presupunem că nu vă veți mai abona la *România literară*. (*Alina-Maria Bârjac*, Brașov) ● Sunteți al doilea, pe ziua de azi, care vă mărturișiți plăcuta consternare în care vă aflați comitînd prima poezie din viața dv. Este cazul să fiți cu mare băgare de seamă la nervozitatea Pegasului. (*Petre Buzatu*, Timișoara).

Editată de:

România literară

- *Fundația "România literară",* director general *Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă*

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constantin Buză (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro (INTERNET)

Respectul la autoritate

SE-NVAȚĂ din copilărie, odată cu scrisul caligrafic și cu regulile igieniei, care vor deveni una din voluptățile vieții. Într-un limbaj adus la zi, el poate să se numească, de pildă, cod comportamental, cu obiectul studiat pe portativul unor varii limbaje, în acel sistem care descoperă, la capătul celor mai istovitoare analize, adevăruri copilărești, dinainte știute, de spus în patru vorbe - sau în trei tomuri.

Ține de instinctul de conservare, de memoria tisulară, într-o lume în care cei mai mulți își primesc mai departe tainul de la cei sus de tot puși, acei Jupiteri ocazionali temeinic înfundați în pernele automobilelor cu urlătoare pe acoperiș.

Calitatea numărul unu a Autorității este aceea de a fi eternă, chiar dacă, în timp, clubul norocoșilor ei aparținători își împropătează componența, acțiune ce se petrece însă într-un perimetru sacru și este adusă la cunoștința vulgului în mod precumpănitor discret - vezi remanierele guvernamentale efectuate pudic în cele mai tihnite după-amiezi de duminică.

Eligibilă, eligibilă, dar eternă. Autoritatea mai deține privilegiul, de care nu dispun muritorii ordinari, de a nu greși nicicând. Din pură generozitate, totuși, purtătorii ei de cuvânt, o specie de eunuci ce se compensează prin para falică a microfonului, recunosc unele minore lapsusuri, cu precădere în curs de corectare. Prin fenomenul numit rezonanță, nici mădularele Autorității nu greșesc. Ele se bucură de o imunitate naturală, de felul grăsimii de pe pântecul rațelor, pe lângă aceea pe care le-o asigură legea. A pierde această imunitate este aproape imposibil, totuși, când o asemenea anomalie se produce, insul despuat de mantie nu coboară în tristul suvoi al oamenilor de rând. El poate, acum, fi chemat în fața Justiției și cu timiditate pofțit la tri-

bunal. Însă Justiția nu se grăbește. Nasul ei acoperit la bază de ștergarul de peste ochi, nu este chiar afit de lung.

Purtătorii Autorității - rangul nu contează, căci ministrul e mai mult decât un prefect, iar prefectul mai mult decât un ministru - sunt și nu sunt făpturi carnale. Se spune despre dâșii că ar mânca și bea asemeni tuturor de rând muritorilor, dar nu este tocmai sigur, cu toate că, în majoritate sunt supraponderali, cefoși, cilindrici, supuși tentațiilor somnului la orele de arameală pe care, la modul lor ceremonial de existență, le petrec în Cameră sau la Senat, pe fotolii netransformabile în paturi. S-a remarcat că, reușiți, practică obiceiul ciudat de a ține în mână câte un pahar de șampanie din care sorb o singură dată - puțin. La mese, după cum se vede la televizor, au în față doar fructe, de specie zemoasă, dar de care nu se ating. De unde ar rezulta fie că posedă un aparat digestiv rudimentar, fie că n-au mâncat deloc. Urmarea, foarte importantă, este că nu înghit nimic din ceea ce unanimul cetățean înghite din zori și până la culcare. E de înțeles, atunci, indignarea purtătorului de Autoritate când se face vreo nenorocită de confuzie.

O bestie lacomă ce-și întinde ghiarele peste patru case devine infractor, pe când eroul nostru, care a procedat la fel, doar o persoană cu imaginație, căreia îi place să schimbe locul, din neastâmpăr. Va dăruia casa primului venit, fiu, socru, noră și chiar părinte. Se va muta în alta, mică, strâmtă, la etajul al XI-lea. De urâtul ei, va locui mai mult în Boeing.

Motivat în ceea ce întreprinde, părtașul la Autoritate nu cunoaște vertijul cifrelor mari cu care, fatal, lucrează. Dacă o uzină ce-și hrănește salariații după menu-ul yoghinilor, îi va vira în cont o sută cincizeci de milioane, pentru hafărul de a figura în

consiliul ei de administrație, el va primi - din politețe. Fără afectare, va accepta, cu același aer neutral, 15 miliarde, din partea unei bănci ce nu-și poate satisface depunătorii de câte un milion. Va cădea de acord să ridice și 300 de miliarde, fără să respingă - din bună creștere - singura condiție ce-i va fi pusă, aceea de a nu aduce în nici o împrejurare vorba de restituirea banilor, operație ce revine, prin lege, Băncii Naționale. Dacă mama lui l-a botezat cu numele de Sever, va împinge austeritatea până la a ridica sumele în dolari, o chichiță care complică viața. Indiferent la chemările materiei, nu va purta niciodată monedă asupra-și, la nevoie împrumutând de la unul din șoferii săi. Recunoscător, îl va scoate pe acesta din încercătură, când ar avea omul un moment de neatenție, pe șosea ori la stop. E un sensibil. Și foarte săritor. La falimentul anunțat al băncii ale cărei lichidități le-a mutat acasă la el, îi va oferi acesteia sfaturi, din categoria celor neprețuite. Dacă gaura se dovedește neagră, iar comunitatea rămâne fără covrigi pentru vară și gaz pentru iarnă, i se face rău și efectuează o călătorie peste Ocean, de unde trimite ilustrate altor aleși cu nume de împărat roman, ca și el: Adrian, dar și câte unui măslinar, căci împărtășește convingeri democratice și este partizanul protecției sociale. Împrejurarea că un număr de vreo două sute de mii de nefericiți lipsiți de mijloace de trai au încasat la un loc a cincea parte din cât a luat el, îl mișcă până la lacrimi.

DENIGRAREA Autorității se numește sacilegiu, adică mai ceva decât o crimă. Așa cum, în trecutul îndepărtat, nu era indicat să te pronunți în chestiunea cetelor îngerești, câte sunt - și altele - astăzi nu este câtuși de puțin bine să-ți exprimi mirarea în privința magneticei proprietăți a aleșilor Autorității de a atrage nu pureci, ci vrafuri de bancnote. Este știința lor, plăcerea lor de colecționari. Ei dau naștere capitalului național, trebuitor ca aerul între foc și apă și se constituie într-un model greu de urmat, dar însoțit de cele mai favorabile promisiuni. De unde ar putea afla, altfel, mizerabilul lefegiu, cât este de recomandat să ai un bazin de înot în bătaură, o barcă cu motor, iar mâine un yaht cu care să te avâți în cele mai calde mări, la bord cu tovarăși veseli, excelenți jucători de bridge? Nu în sticla televizorului, ci peste drum. Și prin noi înșine. Și repede. Căci time is money...

În fapt, trăim o istorie degradată, odată ce Presei i se îngăduie blasfemia libertății față de Autoritate. Distinsul ginere al lui Angelo Miculescu - prototip de stâlp al Autorității - a spus-o, într-un moment de sinceră amărăciune, de bărbătească mahnire, de conținută revoltă și răscolitoare nevoie de adevăr. Nu putem să nu-i dăm dreptate. Autoritatea nu fură, ci se înfruptă, nu apucă dreptul altuia, ci, dimpotrivă, îi dă și aceluia, cât se vede. Cine vrea mai mult, trebuie să aducă dovada că merită. În sac a rămas puțin, dar se mai găsește. Cine are, asemenea miniștrilor din cabinetul Văcăroiu, o Dacie veche de douăzeci și cinci de ani, cine are asemeni prefectului de Dolj, vrednici urmași (și semnături falsificate la Caritas), cine este de la natură gângav, dar viclean ca șarpele de băligar, să nu șovăie: i se va asigura, deocamdată, un locșor lângă, bunăoară, dl. Mânzatu. Ceilalți, să ia aminte, vara e pe trecute, tomatele s-au înmuat, iar prin octombrie s-ar putea să ningă!

Barbu Cioculescu

MIC DICȚIONAR

de Mihail Zamfir

Telejurnal

ÎN APROAPE toate televiziunile din lume, Telejurnalul (adică buletinul informativ principal al zilei) se bucură de reputația celei mai obiective emisiuni: redactată într-un limbaj sobru, echilibrat, fără nici o figură de stil, ea este de obicei foarte scurtă și relatează esențialul. Imaginea interesează aici, poate, mai mult decât cuvântul, din moment ce textul - redus la strictul necesar - îndeplinește funcția unor indispensabile indicații de regie.

Am spus că așa se întâmplă în aproape toate televiziunile lumii - oricum, în cele din țările avansate. Pentru că, în țările comuniste, telejurnalul se definește prin opoziție totală cu normalitatea: este lung și indigest, se vorbește în el mult mai mult decât se arată și, mai ales, se ocupă cu în doctrinarea politică, nu cu informarea. Până în decembrie 1989, principala emisiune informativă a zilei fusese, la noi, un fel de poem - cinematografic și în proză - închinat Tovarășului și Tovărășei. Convinși că măcar telejurnalul va fi urmărit de toată țara, politrucii Televiziunii îl transformaseră în sedință de învățămînt ideologic. Telejurnalul era numit, de majoritatea populației, «telejurnicul», *et pour cause*.

Cine a urmărit în ultimele luni, pe măsură ce alegerile decisive se apropie, programul de la opt seara al Televiziunii naționale își crede cu greu ochilor: asemănarea cu „telejurnicul” devine din zi în zi mai frapantă. Evident, eroul central s-a schimbat, dar stilul - inconfundabil - a rămas

același. Uriașa „plachie nesărată” de aproape o oră vrea să ne arate că președintele nostru desfășoară cotidian o activitate trepidantă, că avem cel mai bun guvern din lume, că șeful statului român a devenit între timp faimoasa «personalitate politică de renume mondial» pe care «telejurnicul» ne-o tot propovăduise ani la rând. Fie că e vorba de directorul unei fabrici suedeze de sodă ori de ministrul conservelor din Zimbabwe, aflați în vizită în România, trecerea lor pe la Cotroceni a devenit obligatorie. Ce să mai spunem despre interminabilele sedințe de Guvern unde - drept agreement vizual la comunicatul oficial kilometric - defilează prin fața noastră aceleași figuri de activiști surmenați, cu falcile lor tot mai late, cu privirile lor tot mai încetoșate, ca într-o secvență-coșmar din Fellini. Telejurnalul a devenit emisiune pur și simplu electorală. Ghicim ușor în favoarea cui.

La un singur lucru nu s-au gândit zeloșii responsabili ai Televiziunii: că, transformînd Telejurnalul în instrument de propagandă, îi răpesc acestuia orice credibilitate. Ferească Dumnezeu să se întîmple vreo catastrofă reală - o devaluare dramatică a monedei naționale, un cutremur devastator, un război mondial! Ele vor trebui, în orice caz, anunțate în alte emisiuni decât Telejurnalul, pentru ca lumea să nu le considere simple ficțiuni și pentru ca să le ia, cît de cît, în serios.

Literatura în vreme de ciumă

VOLUMUL III din deja celebrul *Jurnal* al lui Mircea Zăciu cuprinde referiri la perioadă 1984-1986. În centrul atenției autorului se află odiseea demersurilor făcute de el însuși (și, uneori, și de alți scriitori) pentru publicarea unei vaste opere de sinteză, însumând aproximativ 4000 de pagini dactilografiate: *Dictionarul scriitorilor români*. Primul volum al dicționarului avea să apară, după cum se știe, abia în 1995. Dar atunci, în anii 1984-1986, nimeni nu putea să prevadă aceasta. Mircea Zăciu era prins, ca într-o capcană, în logica propriului său bun-simț, care îl făcea să creadă că autoritățile culturale comuniste, de oricâtă opacitate ar da dovadă, tot vor înțelege până la urmă că lucrarea, de mare interes pentru cultura română, trebuie neapărat tipărită. În plus, era vorba de un sentiment al răspunderii față de munca de zece ani a celor aproximativ 60 de istorici și critici literari pe care Mircea Zăciu, împreună cu ceilalți doi coordonatori ai dicționarului, Marian Papahagi și Aurel Sasu, îi puseseră în mișcare pentru ducerea la bun sfârșit a lucrării. Momentele de deznădejde își fac loc frecvent în sufletul acestui Don Quijote transilvănean (enervat, printre altele, și de frivolitatea bucureștenilor, inclusiv a celor care îl susțin), dar de fiecare dată învinge tenacitatea sa înăscută.

„Romanul” *luptei cu morile de vânt* interferează în *Jurnal* cu alte „romane”: al *familiei fracturate* (soția și unul din fiii lui Mircea Zăciu părăsesc în această perioadă România și se stabilesc în RFG), al *vieții universitare* (este vorba de Universitatea din Cluj, unde autorul, profesor admirat și respectat de studenți, are de suferit diverse persecuții, din cauză că se află în

dizgrația PCR și a Securității), al *prieteniei* (sobru și, aparent, distant, Mircea Zăciu se dovedește a fi, în realitate, un sentimental, care înregistrează, cuprins de un frig de moarte, orice diminuare a afecțiunii manifestate de prietenii săi), al *vieții literare* (observate cu prilejul deselor drumuri pe care autorul le face de la Cluj, pentru a participa la ședințele de Consiliu ale Uniunii Scriitorilor sau pentru a se interesa de soarta dicționarului), al *aventurii lecturii* (este vorba de autori care provoacă reflecții pasionante și chiar drame ale conștiinței, ca Milan Kundera, Thomas Mann, Mircea Eliade, Radu Petrescu). Pentru ca tabloul epocii să fie complet, nu lipsesc nici reacții la evenimente din afara granițelor țării: accidentul nuclear de la Cernobil, bombardarea capitalei Libiei de către americani etc.

În această multiplă țesătură narativă - cronică integrală a vieții unui om, și nu a unui om oarecare, ci a unui intelectual de elită, capabil să înțeleagă tot ce se întâmplă în jur și în propria sa conștiință - se distinge totuși, mai pregnantă ca altele, expresivă și în cele din urmă obsedantă imaginea *luptătorului care se scufundă, încet, dar sigur, în mlaștină*. Ocupându-se de literatură, cu un devotament dus până la religiozitate, autorul jurnalului rămâne dezarmat în fața agresivității unui regim acultural, cu care nu poate comunica în nici un fel. Toate zbaterele sale nu fac decât să-l îngroape și mai mult în noianul de prostie și kitsch, deversate în țară de partidul comunist. Este o vreme improprie pentru literatură. După cum reiese din *Jurnal*, Mircea Zăciu cheltuiește în această perioadă mai multă energie pentru a compune memorii către diverse foruri și pentru a le susține în cursul unor audiențe, decât pentru a citi și a scrie

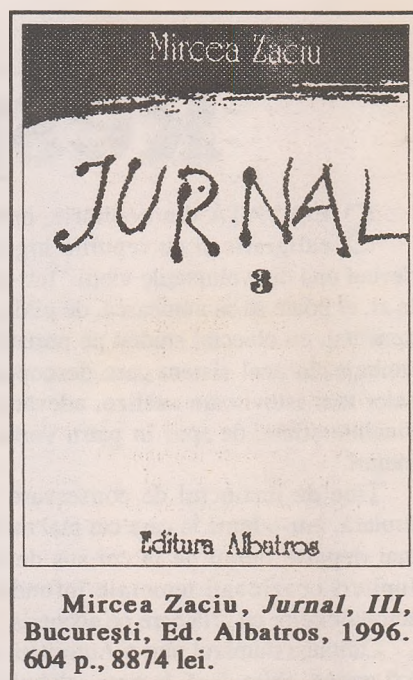
cărți. În altă epocă sau într-o altă țară, societatea l-ar fi sărbătorit pe un om ca Mircea Zăciu, pentru contribuția sa - remarcabilă - la dezvoltarea literaturii. În România comunistă, însă, un asemenea om trebuie să piardă timpul dezvinovățindu-se, justificându-se, explicând în ce constă importanța muncii lui. În loc să se gândească la floarea albastră a literaturii, el este condamnat să-și amintească, până și în vis, de frazele inepte ale unor activiști de partid ca Petre Enache sau Mihai Dulea.

Dacă se va organiza vreodată - și este inevitabil să se organizeze, fie și cu mare întârziere - un proces al comunismului, în rechizitoriu, la capitolul despre distrugerea culturii românești va trebui să figureze și acest document al *împiedicării unui om de valoare să creeze*. Autorii genocidului cultural din România se înșeală închipuindu-și că pierderile de acest fel nu pot fi evaluate. *Jurnalul* lui Mircea Zăciu dovedește că, dimpotrivă, există posibilitatea de a stabili foarte clar ce anume a rămas *nerealizat* în cultură numai din cauza atitudinii ostile a celor care s-au aflat la conducerea României.

MIRCEA ZACIU este un autor *complet*, care poate descrie, într-un stil expeditiv și precis, cu maximă eficacitate lingvistică (și artistică) și stări poetice, și peisaje ale naturii, și fizionomii umane, și scene de masă, și conflicte de idei. O atenție aparte merită portretistica. Unele portrete făcute contemporanilor au o plasticitate propriu-zisă, ca și cum ar fi opera unui pictor. Iată, ca exemplu, portretul lui Ion Traian Ștefănescu - personaj surprins în mișcare, în ambianța sa de la Casa Scânteii:

„Din biroul lui sună secretara și mi-l dă la telefon pe Șt. Mă primește imediat. Intrări și ieșiri teatrale. Ștefănescu are de fapt două cabinete, despărțite printr-o încăpădere unde stau, la dreapta și la stânga, două secretare, cu două telefoane. Când ajung, de la o măsuță cu fotolii (între cele două secretare) îmi iese în întâmpinare un tânăr jovial, cu aerul elegant al unui însărcinat cu «public relations». Radios, se declară fericit să mă vadă, nu m-am schimbat deloc, mă poartă să sed, căci tov. vice-președinte vine curând, îmi amintește că mi-a fost student, e Gigi T., ajuns acum la «personal» și luat de Ștefănescu la «protocol», deci e clar ce hram poartă! Nu-mi revin, fiindcă sunt asediat literalmente de locvacitatea profesional-amabilă a omului. Într-un minut, de altfel, ușa din dreapta se deschide, apare Ștefănescu cu aerul lui seniorial-degenerat, cu cap cavalin, ochi bulbucați-somnoroși, care-i dau aerul unui imens pește scos din apă. Îmi întinde o mână moale, face un semn mut spre ușa din stânga, în timp ce împarte ordine secretarelor, și-l trimite pe «Gigi» undeva, să-i ia țigări. În urma lui venea umilă, cu aerul unei amante sărace, tocmai concediată, dar neîncetând a-și urma cu încăpățănare Idealul, madam Doxănescu. Ei deci îi face Șt. același semn îngăduitor-generos să mă urmeze în cabinetul lui din stânga. Birou pompos, stil sovieto-dunărean Casa Scânteii, adică mohorât-greoi, gigantomaniac în spații scunde și strâmte. Șt. se instalează la birou - «de ce nu ședeți?» întreabă distrat -, scoate un pachet de «Kent», ne servește într-o doară, mai mult de formă, aproape mirat că totuși l-am luat în serios și că, atât Doxi cât și eu, scoatem câte o țigară».

Există însă și portrete fără nimic pictural, pur epice, cum este acela al lui D.R.Popescu. Mircea Zăciu nu îl descrie

pe „Dere”, ci îi povestește faptele, ca unui erou caricatural al tristei comedii în care se transformase, în vremea respectivă, viața literară. „Dereul” își drapează conformismul și lașitatea în tăceri enigmatice. El amână, ori de câte ori are posibilitatea, întrunirea Consiliului, iar dacă este întrebat ce se întâmplă declară cu o inocență sfidătoare că „a auzit” și el că ședința respectivă nu va avea loc. Față de scriitori afișează un aer de superioritate, dar în raport cu șefii se poartă supus și chiar umil (se întoarce, de exemplu, din drum, pentru a răspunde unui apel telefonic al lui Mihai Dulea). Din asemenea situații se configurează portretul moral al unui scriitor maleabil ca o plastilină, expert în înămolirea oricărui act de nesupunere al colegilor săi.

Când disprețul portretistului atinge un nivel paroxistic, el își reprezintă personajul prin... vid. Așa se întâmplă în cazul lui Mihai Dulea, pe care Mircea Zăciu nu vrea niciodată să-l vadă, paralizat de o silă imensă. Drept urmare, Mihai Dulea rămâne în paginile *Jurnal*-ului ca o inexistență malefică.

Din acest volum III nu lipsesc personajele luminoase. Printre ele se remarcă editoarea Geta Dimisianu, mereu energică și tonică, structural răzvrătită, un adevărat coșmar pentru autoritățile comuniste, care vor să se știe înconjurată de un fel de liniște funerară.

Din *Jurnal* ar putea fi decupate - surprinzător - numeroase poeme în proză. Chiar și un cititor fidel al cărților de istorie și critică literară ale lui Mircea Zăciu, în paginile cărora sunt analizate comprehensiv numeroase creații lirice, nu și-ar fi închipuit că Mircea Zăciu însuși poate scrie pagini de tulburătoare poezie:

„Vremea caldă, care vara mă paralizează de la orice efort la masa de scris. Alungat pe balcon, întins la soare, ascultând zumzetul fantastic al roiului de albine ce cutreieră lacom uriașele buchete albe ale vișinilor și mărunții de la poartă, înfloriți, ca niciodată parcă, într-o explozie în lanț, din grădină în grădină, în tot împrejurul, înmiresmând aerul după amiezei. În asemenea ore simt și mai dureros cât de definitiv aparțin acestui pământ, cum nicăieri, în peregrinările mele culorile, aerul, vegetația - oricât de altfel, de exotice sau luxuriante - nu m-au fascinat, nu m-au *legat* (în sens magic, de vrajă) ca aici, singurul *acasă* - și pe care-l simt fugindu-mi de sub picioare, părăsindu-mă (căci nu *eu* îl părăsesc) și aruncându-mă într-un vid terifiant.”

Jurnal-ul lui Mircea Zăciu, așa cum s-a configurat până în prezent, după apariția a trei volume, este nu numai un document, ci și o operă literară mobilă și imprevizibilă, plină de farmec. Pasajele prozaice din cuprinsul ei dispar sub revărsarea de poezie și satiră.

Cărți primite la redacție

- ☞ Teofil Răchitanu, *Partea mea de dragoste* (vechi caiet studențesc), Cluj, Ed. Clusium, 1996 (versuri). 80 p., preț neprecizat.
- ☞ Damian Necula, *Sărbătoare continuă*, București, RAO International Publishing Company, col., „Proză română contemporană”, 1996. 320 p., preț neprecizat.
- ☞ Ioan-Mihai Cochinescu, *Visul de iarnă al Isabellei*, București, RAO International Publishing Company, col., „Proză română contemporană”, 1996. 240 p., preț neprecizat.
- ☞ Ionel Ciupureanu, *Amos*, Craiova, Ed. Spirit Românesc, 1996 (versuri). 64 p., 2800 lei.
- ☞ Ilina Gregori, *„Singura literatură esențială”*, Povestirea fantastică, Balzac, Villiers de l'Isle-Adam, Pieyre de Mandiargues. București, Ed. DU Style, 1996. 240 p., preț neprecizat.
- ☞ Ion Machidon, *Dor de copilărie*, poezii pentru cititorii de toate vârstele, București, Ed. Amurg sentimental, 1996. 60 p., 500 lei.
- ☞ Nicolae Rotaru, *Proprietarii de iluzii*, Galați, Ed. Porto-Franco, 1996 (proză scurtă). 224 p., 4350 lei.
- ☞ Nicolae Rotaru, *Ultima dorință*, roman, București, Ed. Militară, 1996. 168 p., 6000 lei.
- ☞ Nicolae Rotaru, *Muzeul muzelor*, poeme, București, Ed. Sagittarius, 1996. 264 p., preț neprecizat.
- ☞ Bogdan Ghiu, *Poemul cu latura de 1 metru*, Constanța, Ed. Pontica, 1996 (versuri). 64 p., 2500 lei.
- ☞ *Poveștile de la bojdeucă*, Iași, Ed. Junimea, 1996 (texte premiate la Concursul Național de Povești organizat de Muzeul „Ion Creangă” din Iași). 156 p., 3600 lei.
- ☞ Rhea Cristina, *Ochiul străinului*, București, Ed. DU Style, 1996 (debut în poezie, cu prezentări semnate de Irina Mavrodin și Ana Blandiana). 96 p., preț neprecizat.
- ☞ Iulia Pană, *Imagine simplă*, București, Ed. Atlas, 1996 (debut în poezie). 96 p., preț neprecizat.
- ☞ Mircea Dinescu, *O beție cu Marx*, poezii, colecția 33, Editura Seara, București, 1996, 54 p., preț nemenționat.
- ☞ Mircea Dinescu, *Pamflete vesele și triste* (1990-1996), cu o postfață de „un grup de patrioți din Slobozia”, Editura Seara, București, 1996, 174 p., preț nemenționat.
- ☞ Adrian Marino, *Politică și cultură*, pentru o nouă cultură română, Editura Polirom, Iași, 1996, 370 p., 8500 lei.
- ☞ Mircea Zăciu, *Jurnal, III*, anii 1984-1986, Editura Albatros, București, 604 p., 8874 lei.
- ☞ Ștefan Doru Dăncuș, *Domni în pace, Doamne! * Anti-Diavolul*, poezii, Editura Euphorion, colecția de poezie, Sibiu, 1996, 62 p., preț nemenționat.
- ☞ Nicolae Sârbu, *Șantier în creier*, poeme, Editura Timpul, Reșița, 1996, 72 p., 2000 lei.
- ☞ Dan Rotaru, *Tratat de iubire*, poezii, Editura Cultura, Pitești, 1996, 286 p., 5000 lei.
- ☞ Lucian Vasilescu, *Ingenieria poemului de dragoste*, poezii, cuvânt înainte de Laurențiu Ulici, Editura Albatros, București, 1996, 70 p., 4000 lei.

Poezia nomenclaturii

POEZIA nomenclaturii? Sintagma pare îndoielnică precum orice oximoron. Și totuși, în snobismul lor, unii nomenclaturişti au cochetat cu lira și... perseverează, în măsura în care își închipuie, pesemne, că ar putea dobândi un soi de buletin de identitate... de rezervă. Ilustrând acea „teroare de masă”, proclamată de Lenin drept esență politică a comunismului, la care acesta n-a renunțat niciodată, indivizii în chestiune cumula în persoana lor cele două roluri principale pe care Michel Foucault le distinge în societatea totalitară și anume *supraveghetorul* și *torționarul*. Supraveghetori, adică exponenți ai „terori ca mijloc de persuasiune” (și aceste luminoase cuvinte îi aparțin lui Vladimir Ilici), prin propagandă și ideologizare forțată, torționari prin cenzura și persecuția administrativă pe care n-au ezitat a le cultiva. Ce rost mai avea - ne putem pune întrebarea - veleitatea poetică în această economie personală atât de *angajată*? Cum spuneam, era probabil o manifestare a snobismului, o inavutabilă prelingere burghezo-moșierească în conștiințele altminteri bine zăvorâte în dogmatismul lor trufaș. Dar credem că e și altceva. Și anume o demonstrație de forță, firește derizorie, o paradă de autoritate în plan spiritual, firește fantomatică. Astfel, atât *supraveghetorul* cât și *torționarul* se voiau investiți cu o îndreptățire de a-i domina, manipula, înjosi, reprimă pe oamenii de litere, pe intelectuali în genere, ca și cum ar fi primit niște galoane ce le-ar fi permis să comande unor grade superioare. De la Dumitru Popescu-Dumnezeu la Nicolae Dan Frunteală, de la Ion Dodu Bălan la Nicolae Dragoș, aceste unelte ale regimului comunist visau la un surplus de prestanță, ca la o uniformă de gală, ca la o sabie nu doar ascuțită, ci și cu un mâner excesiv de ornamentat. Dacă snobul e, după cum observă undeva Thackeray, cel ce admiră meschin lucruri meschine, firele se leagă lesne. Creația poetică alcătuia pentru activiștii în domeniul ideologic o modalitate de ascensiune pe orizontală, de înaintare prin baterea pasului pe loc, spre a reveni la oximoron. Prin recursul la aparențe, ei voiau să capete ceea ce nu le era, structural, permis, ceea ce se afla la antipodul posturii lor celei mai caracteristice. De unde, îndeobște, abordarea poeziei pe calea parodiei (involuntare), a caricaturii (inconștiente), deci a imposturii.

Să-l privim mai îndeaproape pe Ion Dodu Bălan, prin intermediul volumului său de „poeme”, *Cutremur de suflet*. Omul fusese - cine nu știe? - un zbir în cadrul răfuieiilor pe care oficialitatea „epocii de aur” le-a avut cu scriitorii. Însă mărginit și vanitos, balansându-se între truisimul plin de ifose și plagiat, a izbutit, cu toate acestea (ori poate tocmai de aceea!), a realiza o impresionantă carieră universitară, cocoșându-se până la rangurile de șef de catedră și de rector. Multă vreme a îndeplinit, cu un zel funest, funcția de vicepreședinte al Comitetului Cultural și Educației Socialiste. Dacă vreun cititor al viitorului va avea dubii asupra caracterizării ce-o facem ipochimenului ajuns un fel de simbol al ridicolului pseudoculturii la nivel de comisar ideologic, socotim că va fi suficient să cerceteze productul d-sale poetic pentru a se lămurii. Ion Dodu Bălan pare venit dintr-o epocă revolută, de pe la

începutul veacului precedent sau chiar din veacul al XVIII-lea, când limba literară era nefixată, când apele poeziei se despărteau cu greu de uscatul prozei celei mai... prozaice. De asemenea dintr-un mediu suburban, în care melodramaticul și vulgaritatea, tonul strident și gramatica șchioapă conviețuiesc în concubinaj. Iată-i seninătatea de romanță anacronic-periferică: „Cu dalta gândurilor mele/ Ți-am sculptat chipul în stele/ Într-un țărnuț de lumină/ Este zarea mea senină/ Eu sculptez, tu rizi de mine” (*Chipul tău sculptat în stele*). Înalt cugetător, I. D. Bălan emite astfel de adevăruri semipitme, zdrobitoare: „De s-ar opune Firea întreagă/ Eu îți voi spune că-mi ești dragă” (*Din fir de stele*). Metaforele d-sale? Se disting printr-un amestec irezistibil de... subtilitate și pitoresc, avînd, nu ne îndoim, șansa de-a deveni memorabile. Prietenii autorului devin „niște aprigi haiduci/ Ce-ți dau în spate mii de papuci” (*Sfîrșit de veac în... omenire*). Sau: „ștelele au parcă-n ochi glaucom/ Nu mai pulsează-n ele nici un atom/ E plină de bălegar Calea Lactee/ Ca un câmp de graminee” (*ibidem*). Sau ca un triumf de proprietate plastică: „Osia vremii, încremenită pe lanuri/ germinează ca o sămînță taina fecioarelor visătoare” (*Visul fetelor din câmp*). Precum un demn precursor al lui Anton Pann și al lui Costachi Conachi, ex-rectorul se disociază de prostie în atari termeni pertinenti: „Așa-s proștii, așa-i proasta/ Vrea să stăpînească gloata/ Bîntuie, ca și năpasta/ și-otrăvește lumea asta/ lumea școlilor înalte/ și le umple de păcate” (*Proștii și Proasta*). Toposul predilect al bardului e, de altfel, o mahala supusă unei intelectualizări atât de vagi, încît ne emoționează pînă și rezultatele transpirate de efortul de a ține corect condeiul între degete: „veioză-mi era luna/ cu energie constantă întotdeauna” (*Ani frumoși*). Din unghiul d-sale doct-spiritual-birocratic, luna nu e: „Nici, eminescian, Atotștiutoare/ Căci de pe pămînt n-are nici o documentare” (*Sfîrșit de veac în... omenire*). Lui Don Quijote, poetul de partid și de stat i se adresează familiar și atât de energic, încît pare că l-ar bate pe umăr, gata-gata să-l doboare: „să-mi spui/ Pe șleau/ Cum mai trăiești/ Ca în viață/ Sau ca-n povești?/ Să ascultăm ce zic oamenii la un pahar/ de bucurie și de amar/ că multe mai spun cu tîlc și cu har/ Lasă dracului morile de vînt” (*Don Quijote*). Chiar și pe Isus îl tratează necomplexat, întrucît - în calitate de rector? de vicepreședinte la cultură? de lector universitar la Toulouse? nu știm exact - crede că a purtat o cruce mai mare decît a Mîntuitorului: „Am dus pe umeri timpuri grele/ (...) Și cruci mai mari decît a dus Isus” (*Cade zăpada, noroiul să nu se mai vadă...*).

Dar relatarea unei anume dezabuzări socotim că încunună periplusul autorului printre simbolurile culturale. Căutîndu-și abecedarul („Unde mi-e abecedarul”, se tînguie, din capul locului, defel inoportun), declară a se fi rătăcit într-o lume de povești ce-l excedează, povești, e drept, cam eterogene: „E tare firziu.../ În cameră-i frig și-i pustiu/ Ce oră să fie?/ Eu nu mai știu.../ Mîna obosită copiază gînduri din Tolstoi și din Kant/ Lumea alunecă parcă-n neant.../ Pe pereții obscuri apar umbre din Genoveva de Brabant...” (*Unde mi-e abecedarul?*). Ceva mai înțelept pare a fi copilul din ființa poetului, care-l îndrumă de bine: „Mă ceartă, mă zgîlție bine/ Și-mi cere cu glas răgușit/ Să-mi fac mea culpa, pentru tot ce-am greșit/ Să las hîrtoagele pedante de-o parte/ Să nu mai citez din Virgil/ și din Dante” (*ibidem*). Nici nu ne imaginăm ce catastrofă la scară planetară s-ar produce dacă Ion Dodu

Bălan ar fi perseverat a studia *Critica rațiunii pure* și a-i cita pe Virgil și pe Dante, în aprofundarea cărora o fi ajuns un mare specialist! Nici vorbă, d-sa e tușant cînd descrie suferința cuvintelor: „Tot învîrtindu-se printre truisme și platitudini/ ronțăind cu zăbala în gură aceeași idee/ înhămîndu-se la căruțele goale ale gîndului/ (...) Cuvintele se îmbolnăvesc de plictiseală/ de această cumplită boală/ care le-atacă toate simțurile/ inclusiv Bunul-simț” (*Drama cuvintelor*). Dezvăluirea cazului propriu e aci fără ocol. Cum l-am putea contrazice pe autor, cînd se autoapreciază așa de exact? Mărturisim însă că ne amuză mai mult atunci cînd, proclamînd rîtos că: „am rămas mereu cu fruntea sus/ Crezînd orbește-n ziua Libertății/ Și-n anii de nădejde ai demnității” (*Cade zăpada, noroiul să nu se mai vadă...*), dar se vede, cum să nu se vadă?, supracenzorul de odinioară nu se dă în lături a-i vesteji pe „trădătorii-pocitanii”, pe „șircarii și șforarii” care, firește, vor azi să ne vîndă țara, care, firește, ne cer să ne lepădăm de neam și „să ne băgăm slugi/ fiindcă-am primit blugi” („*Sang de berger*”, „*stupid people*”?!). Cam puțină plată, e drept. În schimb, retorica demascatoare a lui Ion Dodu Bălan se manifestă în toată strălucirea mijloacelor sale specifice. Vechiul discurs protocronist și izolaționist, ceaușist cît încape, e aproape neschimbat. Ținuta „culturii avansate” îi dă o specială savoare: „Cine vrea să-ți pună pe ochi vechia glugă/ ciobănească și să-i fii slugă/ întrebîndu-te elitist și ironic/ în stil academic/ ce ai tu «stupid people», «sang de berger»/ cu cultura avansată, comentată de Faguet/ cu mitul lui Euridice/ cu Circe/ cu Nietzsche/ cu ală... cum dracu-i zice?” (*ibidem*). La un moment dat, autorul se întreabă: „O, cine era să mă mai uite/ Împovărat de gînduri prea multe/ Cine era să mă mai părăsească/ Să-mi facă inima iască/ Cine era să se mai lapede de mine/ Cine?” (*Despărțire*). Îi putem răspunde, pe... propria noastră răspundere că ar fi gata să-l părăsească și

să-l uite criticii care i-au laudat, din motive mai mult ca sigur conjuncturale, ale căror opinii le reproduce la finele cărții, „o poezie a adîncurilor, a cerului interior”, „patosul încrederei în cuvînt”, „rigoarea”. Critici ale căror nume ne jenăm a le reaminti...

Să admitem că versurile unui alt nomenclaturist, Ion Brad, se situează pe un palier diferit (performanțele de clown literar ale lui Ion Dodu Bălan, oricum, nu sînt tocmai ușor de egalat!). Fără a fi meritat situarea înaintea altora, omiși din pricini ideologice, în antologiile comandate și în chenarul ticlucit al „prezențelor românești în lume”, autorul *Icoanei nevăzute* are, în momentele-i bune, suflul unui transilvan nostalgic, acea asprime țărănească, de velință, a țesăturii versului, egale cu o gingășie. Ambasador, în afara țării ca și înăuntrul ei, al unei cîrmuiri totalitare, Ion Brad, răsplătit de aceasta, se plînge, totuși, acum, de marile dificultăți ce le-ar fi înfrîmpinat: „Mi-am cărat singur pămîntul/ Să-mi împlin rădăcinile/ Pe înaltele stînci/ Am înfruntat vîntul și soarele (...) Întăritat, tot mai învîț/ Să țin în ghiare/ Bolovanul sisific...” (*Bolovanul*). Sau se înscriu aci și o autocritică, un regret, o căință adică? Așa s-ar părea. Bardul-fost demnitar mărturisește: „Neîndemînat în lupte/ Le-am pierdut aproape pe toate/ În una singură mai stăruie/ Să nu-mi uit înfrîngerile!” (*Alai*). Dacă în planul biografiei morale, lamentație d-sale despletită pare nemotivată, prezența pedepsire de sine conține o notă de autenticitate pe care se cade a o scoate în relief: „lar sînge, Doamne? Pînă cînd? Izvorul e din cer sau din pămînt?/ Păcatul meu de ce să-l mai treci oare/ Asupra țării, ca-ntr-o răzbu-nare?/ Îngroapă-mă pe mine pîn-la piept/ Și un mileniu fă-mă să aștept/ Trunchi ars pînă să dea mlădița verde...” (*Oedip în toamnă*). Remușcarea, glăsuiește un proverb german, e un sol care sosește încet, dar sigur.

INSTITUTUL EUROPEAN

În colecția *Texte de frontieră*

Virgil Nemoianu
SIMPTOME

Volumul este un mic document al atmosferei anilor '60 din România cu năzdrăvăniile, speranțele și absurditățile ei, cu tonul de relaxare zeflemitoare și de pesimism frivol de atunci.

Virgil Nemoianu funcționează în prezent la Catholic University of America din capitala S. U. A.; din anul 1993 este deținător al catedrei „William J. Byron Distinguished Professor of Literature”. A fost director al programului de literatură comparată la această universitate și prorector-asociat.

ISBN 973-9148-71-9

132 pag.; 3 100 lei

Comenzi și informații la sediul Editurii, în Iași:
Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600
Tel. 032-127311 • Tel.-fax: 032-230197
Cartea poate fi procurată și prin rețeaua de librării „Humanitas”

Ion Dodu Bălan, *Cutremur de suflet, poeme*, Ed. Fundației „România de Mîine”, București, 1996, 164 p., preț 4720 lei.

Ion Brad, *Icoana nevăzută*, Ed. Demiurg, 1996, 128 p., preț 4000 lei.

Actualitatea culturală

Din cauza ceaiului de plante

În „Lettre Internationale” - ediția română, vara '96 (un număr cu texte excepționale, prezentat în revista noastră acum două săptămîni) - scriitorul american Richard Collins povestește *O întâlnire cu Gellu Naum* (20 octombrie 1994), povestire apărută concomitent și în SUA, în revista lui Andrei Codrescu „Exquisite Corpse” nr. 58. Richard Collins, care acum e profesor la American University din Bulgaria, a predat și la Timișoara, apoi - dacă am înțeles bine - a petrecut un an sabatic la București, timp în care a ajutat la traducerea unui Catalog de artă dedicat avangardei. Familiarizat cu numele și opera avangardiștilor români, a dorit să-l cunoască pe Gellu Naum și, prin niște amici, dorința i s-a împlinit. Paginile în care relatează această unică întâlnire - în ciuda unui ton cam arogant (sau poate e doar franchisea brutală proprie americanilor) - vădesc un real talent de prozator și se citesc cu poftă. Vizita, ni se spune, l-a nemulțumit pe cel care vedea în „singurul supraviețuitor român al mării epoci a suprarealismului” un zeu. În primul rînd, fiindcă a fost tratat cu ceai îndulcit de plante și n-a avut voie să fumeze („Încercam să mă adaptez în acest salon bucureștean cît puteam de bine, dar nimic nu mă face să mă simt mai prost decît ceaiul de plante. Voiam un pahar de brandy și o țigară”). Apoi fiindcă „oracolul suprarealist” nu vorbea ca în poemele sale: „Cel mai mult am fost uimit

de cît de comune - și cît de tipic românesc - erau observațiile lui. Nici un pic din ceea ce mă așteptam de la cel mai mare suprarealist în viață. Motivul pentru care aveam probleme în a înțelege româna sa era că auzisem totul mai înainte”. Și aici, ajungem la scopul acestei note: Richard Collins pretinde că a auzit de la Gellu Naum o mărturisire despre anii săi de închisoare. Iată pasajul: „Fusesse în închisoare doisprezece ani, a spus. Asta îi dăduse timp de reflecție. Una din puținele bucurii ale vieții de închisoare era cînd sosea un nou prizonier. Noii prizonieri erau precum cărțile, nu ziarele. Îi bombarda cu întrebări nu pentru informație, pentru ceea ce se întîmpla «afară», ci pentru ceea ce îl puteau învăța. Adevărurile lor erau lucrul care îl ținea în viață”. Scriitorul american, enervat că ceaiul de plante nu-i whisky, a avut *precis* probleme în a înțelege româna poetului nostru. Care n-a avut voie să-și publice poemele suprarealiste mulți ani, a avut interdicție de a călători pe vremea cînd întreaga Românie era o închisoare, a fost supravegheat și tracasat de Securitate dar, din fericire, închis la propriu, în pușcărie, nu a fost. Așa că nu putea să spună acest neadevăr biografic. Auzit de american probabil, de la altcineva, mai înainte. În rest, textul lui Collins, presărat cu traduceri ale sale din poemele lui Gellu Naum, e, ca proză de ficțiune, foarte reușit.

Adriana Bittel

CALENDAR

7.VIII.1848 - s-a născut Ieronim G. Barițiu (m.1899)
7.VIII.1907 - s-a născut Ion Zamfirescu
7.VIII.1917 - s-a născut Horia Lovinescu (m.1983)
7.VIII.1922 - s-a născut Aurel Mihale
7.VIII.1931 - s-a născut Emilia Căldăraru (m.1988)
7.VIII.1941 - s-a născut Anatol Ghermanschi
8.VIII.1902 - s-a născut Sașa Pană (m.1981)
8.VIII.1911 - s-a născut Orest Masichievici (m.1980)
8.VIII.1912 - s-a născut Liviu Bratoloveanu (m.1983)
8.VIII.1926 - s-a născut Horia Stancu (m.1983)
9.VIII.1907 - s-a născut Virgil Fulicea (m.1979)
9.VIII.1921 - s-a născut Claudiu Moldovan (m.1996)
9.VIII.1934 - s-a născut Romulus Cojocaru
9.VIII.1947 - s-a născut Marcel Constantin Runcanu (m.1987)
9.VIII.1948 - s-a născut Radu Anton Roman

10.VIII.1921 - s-a născut Ion Negoitescu (m.1993)
10.VIII.1927 - s-a născut Barbu Cioculescu
10.VIII.1937 - s-a născut Dan Laurențiu
10.VIII.1942 - s-a născut Nicolae Prelipceanu
10.VIII.1943 - s-a născut Ivo Muncian
10.VIII.1968 - a murit Eugen Schileru (n.1916)
10.VIII.1980 - a murit I.Peltz (n.1899)
11.VIII.1884 - s-a născut Panait Istrati (m.1935)
11.VIII.1929 - s-a născut Modest Morariu (m.1988)
11.VIII.1930 - s-a născut Teodor Mazilu (m.1980)
11.VIII.1961 - a murit Ion Barbu (n.1895)
12.VIII.1816 - s-a născut Ion Ghica (m.1897)
12.VIII.1912 - s-a născut Ioan Olteanu
12.VIII.1924 - s-a născut Nicuță Tănase (m.1986)
12.VIII.1937 - a murit Al.Sahia (n.1908)

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Pe plaja de la Neptun în anii '70 de la stînga în primul rînd: Vasile Băran, Domokos Geza, Ion Horea, Titus Popovici, Pop Simion, Radu Cîrnecl, Toma George Malorescu. În picioare: Ioan Alexandru, Petre Sălcudeanu, D.R. Popescu, G. Dimisianu

Inter-vii, vara

Grete Tartler face ce-i place

- Vasăzică, citești 3-4 cărți pe săptămîină și le recenzezi pentru rubrica ta, scrii poeme și cronici muzicale, traduci, ai o slujbă solicitantă la Ministerul de Externe, ești mamă de familie cu toate corvezile implicite... Cum reușești să le faci - și încă bine - pe toate?

- Profit de... tinerete! Totdeauna mi s-a părut o tristețe să alegi în viață un singur drum. E grozav să faci cît mai multe, să nu renunți la ce-ți place. Dar în ultimul an cel mai mult timp l-am consacrat studierii relațiilor internaționale, arhivelor diplomatice și, în general, diplomației, unde am enorm de învățat. Asta nu înseamnă că n-am scris, n-am tradus, n-am visat. Cînd faci ce-ți place, ai timp pentru toate. Cît despre norocul de a scrie la „România literară”

despre cărțile citite - oricum aș fi citit, oricum citiți și voi toți, nu-i așa? Numai criticii de profesie nu prea au timp de lectură... Noi, diletanții, nu ne putem permite să scriem mai mult decît citim.

- Corect. Ce lucrezi acum?

- Am terminat un volum de versuri care va apărea foarte curînd la Albatros. Am pus la punct o antologie de... un sfert de secol din poeziile mele (mă apucă disperarea cînd mă gîndesc!) care va apărea și ea toamna asta. În vacanță am tradus un superb volum de poezie al lui Werner Söllner care va apărea la Editura Fundației Culturale. Scriul despre cărți mă stimulează, mă aflu tot timpul în compania marilor spirite pe care îmi e îngăduit să le tratez colegial. De altfel, acest an -

al Șoarecelui, la chinezi - este bun pentru scris. În „hambarul” meu s-au adunat grăunțe de patru ani, a sosit momentul să le scot la iveală!

- Peste sau pe lîngă toate, ești și orientalistă, și doctor în filosofie. Pe cînd o carte, un studiu consacrat acestor domenii?

- Acum un an, cînd mi-am încheiat doctoratul în istoria filozofiei, căruia mi-am consacrat timpul după 1990, mi-am propus să pregătesc *Utopia însingurării în evul mediu islamic* pentru tipar. N-am reușit până acum să fac asta, m-au luat alte valuri. Dar o să-i vină și „Însingurării” rîndul, mai ales că n-am multe de schimbat și textul e pe dischetă.

- Ce ecouri ale activităților tale de consilier cultural îți parvin de la Viena?

- A trecut peste un an de cînd am plecat din Viena și nici un ecou nu durează veșnic. Totuși, chiar de curînd a apărut la Wieser Verlag un volum cu prozatoare din țările Europei Centralei, unde există și autoare din România, traduse de mine și de Barbara Neuwirth. Au mai apărut și alte lucruri (un volum cu excerpte din Titu Maiorescu, de pildă) și așa e bine, să lași urme pe unde treci. (A. B.)

Precizare

Nu am cumpărat ediția îngrijită și prefată de Valentin Chifor, Felix Aderca, *Oameni excepționali. Jurnal intim*, dar am constatat cu surprindere că domnul Z. Ornea (în „România literară”, nr. 26, 3-9 iulie 1996) afirmă că jurnalul intim (Sinaia, 1951) ar fi inedit. Ori, acest jurnal, descoperit de mine în arhiva F. Aderca, aflată la Biblioteca Academiei Române, a fost publicat în „Literatură” (martie 1951) și integral în „Jurnalul Literar” acum câțiva ani. Jurnalul intim (Sinaia, 1951) apare pentru întâia oară în volum, ceea ce este cu totul altceva.

Elena Beram

PREMIILE LITERARE

Dragoste și declarații

1972 - Premiile Uniunii Scriitorilor

Poezie:	Constanța Buzea (<i>Leac pentru îngeri</i>) Eugen Iebeleanu (<i>Hanibal</i>)
Proză:	Octavian Paler (<i>Drumuri prin memorie. Egipt. Grecia</i>) Marin Preda (<i>Marele singuratic</i>) Corneliu Ștefanache (<i>Zăua uitării</i>)
Critică:	Șerban Cioculescu (<i>Aspecte literare contemporane 1932-1947</i>) Mihai Drăgan (<i>B. P. Hasdeu</i>) Ion Vlad (<i>Convergențe. Povestirea. Destinul unei structuri epice</i>)
Dramaturgie:	Vasile Rebreanu, în colaborare cu Mircea Zăciu (<i>Sechestrul</i>)
Publicistică și reportaj:	Nichita Stănescu (<i>Carte de recitare</i>)
Debut:	Dan Verona (<i>Noaptea migratoare. Imnuri</i>) Al. Călinescu (<i>Anton Holban. Complexul lucidității</i>)

DOUĂ POVEȘTI de dragoste și o mulțime de declarații (nu numai de dragoste, ci și de indiferență sau ură, de martor la o crimă, de încheiere sau reluare a activității în partid) se combină în *Marele singuratic*, roman care, în ciuda premiului Uniunii Scriitorilor e una din cele mai limpezi nereușite ale lui Marin Preda. Poveștile de dragoste le trăiește Nicolae Moromete, devenit inginer horticol și vicios al singurătății. Prima începe bine și se termină rău, începe realist și se termină melodramatic, începe dostoevskian și se termină „pe patul mortii”, ca o poezie de Bolintineanu cu vogă în secolul trecut. Este dragostea dintre Nicolae Moromete și tânăra pictoriță Simina, care va muri de tuberculoză în brațele iubitului ei. A doua începe rău și se termină „bine”, altfel spus începe tot realist și se termină tot melodramatic: este iubirea lui Nicolae pentru prietenul care aproape că îl exclusese, fără vină, desigur, dar care îl recheamă reușind să-l smulgă, în final, din singurătatea lui „vicioasă”. Sfârșitul cărții este așadar replica în care Nicolae își anunță prietenul și superiorul pe linie de partid că s-a hotărât „să activeze” din nou. Nu e greu de înțeles că în 1972 prima poveste prezenta un interes secundar, în timp ce a doua era citită cu aviditate, că primeia i se vedeau slăbiciunile, iar celei de-a doua doar calitățile, ineditul, îndrăznețiile. Iar premiul a fost luat de cea de-a doua, împotriva căreia, prin întorsătura din ultima pagină, nici cenzura nu ar fi putut spune nimic.

Asemeni tuturor romanelor politice scrise la noi în perioada comunistă, *Marele singuratic* pierde astăzi principalul atu pe care l-a avut pe vremuri. Ar fi tot atât de nefiresc să ne mai iluzionăm și-acum cu valoarea acestor romane pe cât ar fi fost să nu le savurăm acum un sfert de veac, când aluziile politice sau adevărurile, fie ele întregi sau nu, care treceau de cenzură reprezentau scurtele călătorii în străinătate ale cititorului. Greșeala pe care o fac criticii care apără în continuare cărțile pe care, cu onestitate, le-au apărât și odinioară este că le recitesc, de fapt re trăiesc în memoria afectivă. Or, romanul nu e o madeleină, nu trebuie citit cu aceiași ochi și nu poate avea decât rareori - cel mai rar pentru critic - același gust. Odinioară era normal să te bucuri citind un roman ca *Marele singuratic*, iar pentru critic era chiar riscant să-l comenteze. Astăzi e ridicol să nu observi ce și cât a pierdut. Nu Marin Preda este pus în cauză atunci când se rediscută cărțile lui, ci un tip de literatură care se conservă numai într-un spațiu închis și se dezagregă atunci când atmosfera se schimbă.

Este cu atât mai păcat cu cât, oricât de problematice ar fi uneori, romanele lui Preda au o mare forță de atracție: ele se pot reciti cu destul interes încă, în timp ce aproape toate romanele politice din epocă au devenit, cu timpul, ilizibile. Secretul acestui autor se descoperă mai ușor în scrieri ratate de tip *Intrusul* (și aceasta premiată!) ori *Marele singuratic*. Întîi, e vorba de interesul prozatorului pentru *spectacolul uman*, interes care depășește toate convențiile, tezele (și antitezele) romanului. Naratorul din *Marele singuratic* nu se mai satură urmărindu-și personajele, controlându-le cu atenția lui tandră și neiertătoare, descoperindu-le calitățile și defectele, nu pentru a le judeca, ci pentru a se bucura de existența lor. Este un narator „pasional”, adică unul care calcă regula. Convenția narativă propusă e oricând sacrificată de dragul afectelor, din pasiunea descoperirii. Astfel într-un roman scris la persoana a III-a, dar din perspectiva lui Nicolae, apare la un moment dat ispita omniscienței și câteva prea coerente monologuri interioare (de secol XIX, s-ar putea spune) dezvăluie gândurile Siminei. Lipsa adecvării în planul tehnicii narative a acestor monologuri feminine e compensată de câștigul în planul „comediei umane”. Și dacă iubirea dintre Nicolae și Simina are uneori episoade ridicole (cum ar fi discuția lor despre agricultura intensivă pp. 146-148), episoade melodramatice sau teziste, în schimb gesturi banale ale unuia sau altuia din personaje capătă adesea o importanță năucitoare, aproape simbolică, pentru că explicarea lor este descoperită, dincolo de aparente, de un mare iubitor și cunoscător de oameni. La acest nivel Marin Preda va reuși să surprindă mereu. Pe lângă participarea la comedia umană în care e antrenat și cititorul, cărțile lui Preda sînt mai ușor de acceptat astăzi decât cele ale confrăților

săi și din alt motiv: limbajul esopic (excesiv în romanele politice) e aproape evitat, lucrurile sînt spuse pe șleau. Securistul care anchetează o femeie nu se sfiește s-o încuie în baie și s-o violeze, procurorul care anchetează o crimă e un fost elev trecut din milă de profesori, unul care copia la lucrările scrise și avea accese necontrolate de violență cînd i se spunea acest lucru, cu cît sînt în posturi mai mari oamenii sînt mai ticăloși și mai proști, faptul că li s-a luat țăraniilor pămîntul a fost o greșală, în tablouri pictorul scoate în față oțelarul și șterge crucea de pe acoperișul unei biserici și așa mai departe. Cu excepția finalului întristător în care, din proprie inițiativă, Nicolae vrea să-și reia munca de activist comunist, chiar și povestea lui „de dragoste” față de partid este spusă pe șleau: iubirea se terminase la scurt timp după ce a început și nu părea să mai poată „reizbucni” vreodată. (Cum viața copiază ficțiunea, în 1980, Marin Preda e ales deputat în Marea Adunare Națională). Pe ansamblu, *Marele singuratic* se situează polemic față de *Morometii*, vol. II și arată la ce a dus colectivizarea forțată. Toate aceste trimiteri la realitatea imediată au fost pe placul cititorilor (și al juriului) și au făcut ca *Marele singuratic* să ia unul din premiile pentru proză ale anului.

Motivele extraliterare au fost așadar mai puternice decât cele literare. Literar, romanul e un amestec prolix și are nemăsurate defecte (în genere semnalate, mai mult sau mai puțin politicos): scene din viața satului care nu mai au forță, personaje altădată impecabile (Ilie Moromete) care, dacă n-ar fi faima lor din alte cărți, ar fi ca și inexistente aici, personaje roz (tînăra zootehnișă), discuții inadecvate, construite migălos și demonstrativ deși se vor simple replici schimbate între îndrăgostiți, o crimă de tip roman de senzație, un inginer horticol cu o cultură de altă substanță, Horticola I Mai și planul de livrări, anecdote din lumea literară (Mogoșoaia, Sinaia, restaurantul scriitorilor) transparente pentru cei avizați (scena sărutatului mîinii care circulă și astăzi în diferite variante), „grădinarul Micușorin”, comuniști, legionari, pagini întregi irosite cu problemele de conștiință ale celui (aproape) exclus din partid. Poate că *Marele singuratic* merita un premiu, dar e sigur că nu premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor.

Afinități electice

Maurice Nadeau

I. P.: - Care este, în Franța, semnificația unui premiu literar?

M. N.: - Pentru public, premiul e semnul unui anume pact: cartea trebuie citită, pentru că niște inși mai mult sau mai puțin reprezentativi ți-au recomandat-o în felul acesta. Deci premiul nu e atît pentru autor, cît pentru public.

I. P.: - Sînt total cinstite „alegerile”?

M. N.: - Există diverse combinații cu editorul, există manevre de culise pe bază de prietenii, e limpede. Am fost 25 de ani în juriul pentru premiul Renaudot (în Franța există premiul Goncourt, Renaudot, și Fémina), un premiu important așadar. Aveam impresia că-mi fac cu bună credință meseria, votam pentru ceea ce consideram că merită. Am observat încetul cu-ncetul, de-a lungul celor 25 de ani, că nu era cazul tuturor celor din juriu: Unul sau altul dintre cei pe care-i cunoșteam foarte bine mă lua prin surprindere cu opțiunea lui și-mi spuneam: cum de votează pentru cartea asta, doar n-are cum să-i placă așa ceva! Pînă cînd m-am dumirit: înveți că se merge pe prietenii, pe tot felul de interese, că e vorba de presiuni abile din partea editorului etc. Semnificația premiului devine astfel mai ales economică, iar semnalul - premiul - se adresează marelui public. Premiul devine o afacere. Iar oamenii cumpără „premiul Goncourt” și și-l pun acasă, în bibliotecă. Asta nu înseamnă că-l și citesc, dar îl arată prietenilor, uite, mi-am luat *Goncourt*-ul, iar aceștia și-l vor cumpăra la rîndul lor.

Mal 1996

De ce am renunțat la cronica literară

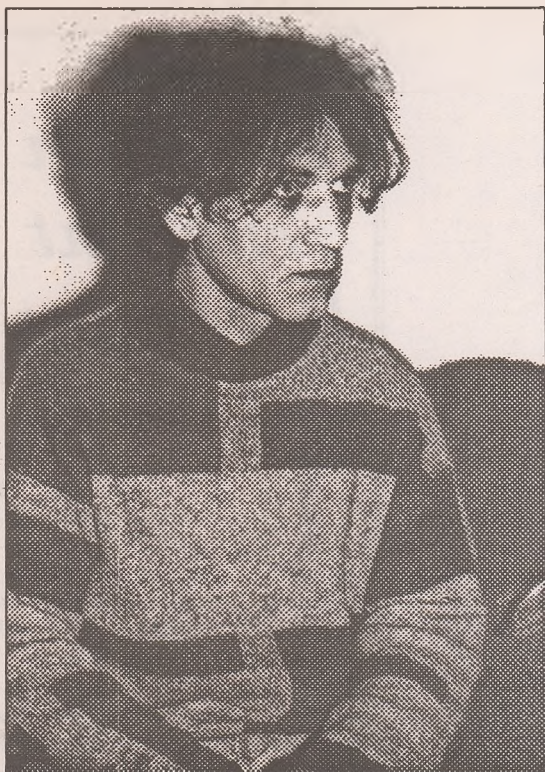
ÎN 1972 continuam să public săptămînală cronică literară din „Contemporanul”, deși îl urmasem pe G. Ivașcu la „România literară” ca redactor-șef adjunct. Cu noul director al „Contemporanului”, Constantin Mitea, nu prea avusesem de-a face. O întâlnire sau două. Mi se părușe un om amabil. A rămas amabil și cînd mi-a respins prima cronică, la o culegere de articole politice ale lui G. Călinescu din anii '45-'48. I se părușe nerespectuoasă față de autor. Nu-mi mai amintesc decît că mă iritaseră falsele entuziasme ale publicistului trecut cu arme și bagaje în tabăra democrației populare și, în modul posibil atunci, o spusese. A doua discuție a avut ca obiect cronica mea la *Marele singuratic*. Din nou era vorba de obiecțiile făcute romanului: nu teribile, ci mai degrabă obișnuite, și în orice caz exprimate foarte politicos. Teama lui C. Mitea era că se supără Preda. I-am spus (ne aflam în biroul său de la C.C. al PCR, în clădirea actualului Senat, el fiind atunci și consilier al lui Ceaușescu) că, și dacă publică, și dacă nu publică articolul, Preda tot va avea cunoștință de el. Nereușind să-l conving că eram în dreptul meu să fac rezerve unui roman, oricine i-ar fi autorul, l-am anunțat că-mi retrag rubrica. A doua zi l-am vizitat pe Preda la editura „Cartea Românească”. A citit articolul cu atenție. „Ai de gînd să-l publici undeva?”, m-a întrebat, știind că la „Contemporanul” îmi fusese refuzat și că îmi părăsisem, după zece ani, rubrica. „Nu țin neapărat”, i-am răspuns. „E bine așa, *mon cher*. Rămînem prieteni”. Articolul n-a apărut în timpul vieții lui Preda. Nu mai știu dacă nu l-am publicat după 1989, împreună cu cîteva „refuzate”.

Nicolae Manolescu

Marin Preda

(n. 5 august, Siliștea-Gumești, Teleorman; m. 16 mai 1980, București)

1952 - Premiul de Stat clasa a II-a (proză) (*Desfășurarea*)
1955 - Premiul de Stat clasa I (proză) (*Morometii I*)
1968 - Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor (*Intrusul*)
1972 - Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor (*Marele singuratic*)
1974 - Membru corespondent al Academiei RSR
1977 - Premiul pentru publicistică al Uniunii Scriitorilor (*Viața ca o pradă*)

Christian Theodoru

Bobul de punct

Ultima modă

atenție
se trage
pielea de pe pacienții aflați
în comă se tratează
într-un mod
ciudat vreau să zic
după o rețetă ciudată

ea nu se tăbăcește
nu nu
pielea de om nu
spitalele nu sunt
tăbăcării
case de ultimă modă
execută bikini
din piele sutiene
din piele ciorapi mănuși
din piele mai ales
costume și rochii de seară

dimineața
poartă pielea mulatră
albă seara
ziua și noaptea albă
mulatră galbenă roșie
neagră

permanent se vând și se cumpără

curve de tranziție

duhoarea tinerei generații
kanieșna
de curve
kanieșna
gură supusă
cocină slovei
între șenile

de lux

femeia naște imperii soldați
femei soldați
și soldați

și aceeași distanță până la morți
înveliți în flutere sparte

în tranziție
imperiul ardează soldați
copii
poet
regine

idei măritate cu morții

ne placete ne placete
nadejda gniiot tovarișci
mi-am pus în nară inel
și-n ureche o cruce

eclipsa

bobul de punct
pe brancardă
la prânz
rămășiță de noapte
călugăr dinspre cuvânt

cu voia întâmplării
din sertarul cu oase
vaiete lungi

la poalele nopții

viermi mestecând
lumina-ntră falci
balonașe
plouă
plouă
și ploaia
se înfășoară în papiote
ciudățenia semnelor

vâslașii trag norii
norii se sparg
șifonând
poalele nopții

într-un birt
lisus în cârpele mele
predica pe la mese

broboane

morții erau șantațați să se nască din nou
(nesupuse căi)

unu din doi
spre zece
s-a sinucis

groparului i-au crescut licheni pe plămâni

CHRISTIAN THEODORU (pe numele adevărat Ilie Constantin) s-a născut la 5 mai 1952 în comuna Vârtope, Dolj. Absolvent al Liceului „N. Bălcescu” din Craiova. Scrie „de când se știe”, după propria mărturisire, însă a refuzat să publice în regimul trecut. A frecventat câteva cenacluri literare craiovene și a redactat trei numere dintr-o revistă al cărei titlu - *Literatorul* - n-a părut potrivit cenzorilor comunisti, interesați mai mult de o rezonanță muncitorească decât de una macedonskiană.

În toamna lui 1995, Christian Theodoru mi-a adus câteva zeci de poezii. De curând, un volum, făcut cu m. înă lui și care, sper, va fi tipărit. Dacă nu greșesc, pagina aceasta este debutul lui. O poezie concisă și enigmatică, pesimistă, strălucită de obsesii tulburi, în care un loc însemnat îl ocupă organicul, biologicul (carnea, sângele, nervii, oasele). O poezie decît stilistic de la început, originală și profundă. Un debut, în toate privințele, matur. (Nicolae Manolache)

semințe de ochi

sora mea ciuruită de coșmaruri
noroiul meu cu pietre
ochi spart în semințe de ochi

praful pe cărți cade-n genunchi
nu-i de vină icoana

liniște dură

când vietățile tac în instinct
de-ai putea să privești
ecoul
mișcare de spini

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Curriculum vitae

A M ÎNCERCAT toată viața să scriu o cană. O, nu despre cană, ci C A N A !! M-au fascinat îndeosebi cele de lut, zmălțuite savant și zvăpăiat, încăpătoare, adevărate cetăți meievale cu toarta tandră, trubadurescă, turnuri cu buzele groase, sclipinde în lumina albă, galbenă, sîngerie, rigori de glorie împotriva năvălirii fluturilor, edificii trainice, înfiorate dulce în temeliile apăsînd miezul pămîntului, abia reușind a fi ridicate de mîinile leșinate pe marginea fotoliilor searbăde către gîtlejul veșnic înămolit de limbă. Am bîntuit (mintea-mi era bălțată de iluzii, zbîrnîită de titireze dințate!) talciocuri tolonite impudic, am cotropit minuțios, în goana lentă a melcilor, iarmaroace, am borfăit fanatic bîlcuiri și tarabe nomade. Banalele magazine de obiecte casnice mi s-au părut nedemne de orgoliul meu de înger. Speranța nu mi-a fost abătută de nimic. Nici măcar de avertismentul sever al bolii, de dezastrul dragostei, la umilințele slujbelor abrutizante. Într-o dimineață de august, exasperat de neșansă, destrămat nerv cu nerv de rușine, mi-am răvășit pe podelele camerei manuscrisele clocite în lăzi de carton și-n geamantane fără mîner. O foaie pătrată, liniată feroce, mi-a pupat răutăcios presimțirea. Transcriu. Pur și simplu și în vis: „Din dulapuri adînci nări moi ne pîndesc, ne miroasă. Noi sîntem stăpînii lor albi, oamenii mari de mătasă. Nesfîrșită-i răbdarea și chinul de-a ajunge la guri lucitoare prin aerul rupt de fecioare mult mai subțiri decît spinul.” Niște căni, îmi zic. Dar C A N A ?

mușuroaie-n orbite
cărți scot păduchii
sculptează
caverne gloanțele negre
vără-n timpane
sunet corcit

Doamne
ce liniște dură

prin artere baletul

chipuri metalice
pentru tunuri
proiectile la flux

cocoșă lăcrimează
intenții spurcate
în ovalul de os

prin artere baletul
strecor pasăre de război
cine bălăngăne ADN-ul

accident vascular

memoria luneca
gropile sîreau
în cameră se ciocnea cîmîturul de pat

bucata de carne plîngea
șarpele mort

lătratul interzis

sfinții coborau din icoane
Dumnezeu nu

zidul îndoît îmi zise
am un mormînt de zugrăvit
nu vrei să mergi
dar la ora asta
lătratul interzis
dacă e interzis
abolim nodul

merg
dar ce primesc pentru asta
un ceas cu cuc de plumb

Din publicistica lui Arghezi

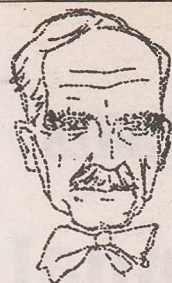
ÎN 1962 poetul Tudor Arghezi își inaugura la E.P.L. seria de *Opere*. Poetul evită însă termenul de *Opere*, preferînd titulatura, mai nepretențioasă, de *Scrieri*. În prefața primului tom al ediției menționa: „S-a renunțat însă la titulatura generală, falnică și infatuată, de *Opere*, adoptîndu-se una mai apropiată de obiect: *Scrieri*, drept ceea ce sînt. Opera, Creația, Măiestria sînt cuvinte care sperie munca și sfiala, monumentale, utilizate pentru mîngîierea minusculelor vanități, o arvună anticipativă la statuie...” Poetul avea, atunci, 82 de ani (va mai trăi cinci) și ediția era concepută ca una de autor, în spațiul căreia să fie cuprinsă întreaga sa operă. Ediția a mers strălucit (și două-trei volume pe an) în timpul vieții autorului și chiar după aceea, apoi, totuși, în ritm normal încît în 1983 apărea al 32-lea volum. Totuși, între al 31-lea volum și al 32-lea a fost o pauză de trei ani iar, apoi, pauzele s-au tot lungit. După doi ani de la apariția celui de al 39-lea volum, acum, în 1996, a apărut, în sfîrșit, cel de al 40-lea. Sigur că e bine că autorul s-a îngrijit în timpul vieții de această ediție, alcătuiindu-i sumarul în întreaga sa traiectorie. Dar e rău că, apoi, după dispariția autorului, nu s-a putut alcătui necesara ediție critică, cu tot aparatul științific (inclusiv variante) implicat. Se găsește și editorul ideal, Gh. Pienescu, care lucrase cu autorul la proiectul și realizarea primelor volume din ediția de *Scrieri*. S-a opus însă, cu îndrîjire, d-na Mitzura Arghezi, (deținătoarea întregului corpus de manuscrise), care a izbîndit, oprind ediția critică. Consemnez, ca istoric literar, faptul cu durere și pot spune că nu văd cînd și cine va alcătui vreodată ediția critică a operei unui scriitor fundamental de înălțimea lui Arghezi. E, aici, un păcat probabil iremediabil.

Cum se știe, poetul a fost un împătimit gazetar. Cînd, în 1927, debuta în volum ca poet nu avea numai un stagiu de cîteva decenii de poet dar și de gazetar. În 1932 mărturisea într-un articol că „și-a tipărit cărțile, totdeauna, cu silă și dezgust”. Să admitem că e, în această mărturisire, destulă cochetărie și exagerare. Dar de gazetărie nu s-a dezgustat, e sigur, nîcîcînd, practicînd-o cu patimă și plăcere, de prin 1910, la *Facla* lui Cocea, întemeindu-și, în 1928, și o mică gazetă proprie, *Bilete de papagal* (aranjîndu-și, la Mărtișor, și o tipografie miniaturală dar eficientă). De fapt, traiul zilnic, după reîntoarcerea din periplul elvețian (1905-1910), și-l agonisea din gazetărie. Era un gazetar de subțire (ca Ion Vineanu, de pildă), scriind la gazetele democratice ale vremii. Și scria de toate, inclusiv cronică politică (nu numai la *Seara*, *Cronica*, *Națiunea*, unde a fost angajat ca redactor sau director), fiind mult preocupat de faptul cotidian, pe care îl comenta cu nerv și har. De aceea, tocmai, secțiunea publicisticii din această ediție e prezentată - fusese voința autorului - drept „proze”. Și această secțiune e foarte mare, depășind uneori în dimensiune pe cea de ficțiune (poezie, proză). S-a întîm-

plat, fatal, ca secțiunea ficționară a operei lui Arghezi să nu întîmpine dificultăți la publicare în această ediție de „Scrieri”. Lucrurile s-au complicat enorm la secțiunea de publicistică. Cenzura a procedat cum îi era voia și canonul, neîngăduind apariția unor articole pe care le-a eliminat din sumare iar altele autorul le-a lăsat la o parte, cu mențiunile „cînd va fi cu putință”, „dacă se va putea”, „pentru mai tîrziu”. Întîrzierile în apariția unor volume, deși supărătoare, s-au demonstrat a fi binefăcătoare. Cum ediția nu s-a încheiat, au putut fi restituite, acum, „prozele” (articolele) eliminate. Volumul precedent (39) și încă două vor publica materia lăsată pe dinafară la volumele 31-34. Cînd se va încheia această ediție, mi-e greu să aproximez, deși sînt director la editura unde apare. Să sperăm, cu toții, că sfîrșitul veacului va aduce cu sine și încheierea acestei ediții, deși așa cum stau lucrurile acum speranța mea pare binîșor hazardată.

A LA 40-LEA volum al ediției are, ca și cel precedent, ca subtitlatură generică, precizarea „tablete de cronică”. Cum sînt articole din anii 1927-1932, sumarul înscrie o parte confortabilă din publicistica primei serii a *Biletelor de papagal* (1928-1930), eliminate de cenzură din volumul 32. Am verificat sumarele celor două volume (și cu revista la îndemînă) și n-am găsit în nici unul din ele tocmai articolul inaugural la gazeta sa miniaturală („Un ziar atît de mic n-a mai apărut niciodată, nici la furnici. Neavînd ziarul mare, în care să scrie nevrozii importante, redactorul acestei foițe de țigare dă la lumină mai puțin decît o fiuică și se mărginește să publice crîmpeie surîzătoare...”). În general, s-o spun deschis, nu prea am încredere în această ediție ca instrument de lucru pentru că nu pot garanta că a fost reproducă publicistica în integralitatea ei. O operație de verificare, posibilă, ar fi năruitoare ca efort și nu e rostul meu să o fac acum. Oricum, știu că sumarul nu mai îmi aduc aminte al cărui volum a înscris un articol de Felix Aderca, semnat F.A., pe care editorul (redactorul?) l-a atribuit, repede, lui Arghezi care mai semna și el, rar, T.A. Cum între *F.* și *T.* de tipar confuzia e posibilă, ea - fatalitate - s-a produs. Și cîte alte confuzii sau omisiuni or mai fi în ediție e greu de evaluat aici și acum. Un set, relativ corpolent în sumar, sînt articolele anti-liberale și filocarliste din 1930-1931. Arghezi, asemenea multor oameni și gazetari cu har incontestabil, a fost partizanul readucerii pe tron a lui Carol al II-lea, care a cam fost silit, la 6 ianuarie 1926, să renunțe la drepturile succesoriale la tronul României, datorită scandalului amoros cu Elena Lupescu, după cel din 1918-1919 cu Zizi Lambrino. Cum prințul Carol, plecat în străinătate, refuza să renunțe la decizia sa, părinții săi, regele Ferdinand dar mai ales regina Maria, sfătuiți astfel de atotputernicul Ion I. C. Brătianu, l-au decăzut din drepturi

într-o vestită ședință a Corpurilor legiuitoare din 6 ianuarie 1926. La moartea regelui Ferdinand (1927), cum prințul Mihai n-avea decît cinci ani, factorul constituțional a devenit Regenta, stabilită încă în 1926. Asta însemna, de fapt, prelungirea puterii liberalilor, chiar după moartea, tot în 1927, a lui Ionel Brătianu. Destui oameni politici importanți erau împotriva acestei stări de fapt, militînd pentru înscăunarea lui Carol al II-lea. Aceasta s-a petrecut, cum se știe, la 8 iunie 1930. Arghezi, ca fost colaborator al *Faței* lui Cocea, era ostil liberalilor și, după moartea regelui Ferdinand, a fost filocarlist. Așa se explică atacurile sale împotriva lui Vintilă Brătianu și chiar - uimire - a lui I.G. Duca, fostul lui coleg și o vreme bun prieten. Cînd prințul Carol a devenit rege, Arghezi a fost alături de Gh. Brătianu care, și el filocarlist, a părăsit, din această cauză, P.N.L., creîndu-și o grupare a sa. Arghezi a scris chiar, în semn de solidarizare, la ziarul lui Gh. Brătianu, *Mîșcarea*. Și tot din această cauză, a scris în revista craioveană *Ramuri* a dizidentului liberal C. Șaban-Făgețel. În *Planeta de rege tînar* publicată în 13 iulie 1930 poetul scria: „Îmi permit să mă-ntreb dacă bănuiești tot ce așteaptă scumpul tău popor de la tine, majestate, acum cînd îmbrățișările au trecut și discursurile sînt isprăvite. Poporul e superstițios și crede că unul poate să-i dea tot ce n-au fost în stare ceilalți să făgăduiască”. Și în alta, din 20 iulie 1930: „Ești al nostru, măria-ta, al ăstora care ne străduim cu o lampă, cu o făclie sau cu o candelă măcar, să luminăm țărîna și lutul.” Și în alta, din 27 iulie 1930: „Folosul de căpetenie obștească al întoarcerii mării tale pe tron este că omul are cui se plînge”. Unii, nepreveniți, pot crede că, aici, poetul îl lauda pe regele Carol al II-lea pentru foloase și danii. Nu-i adevărat. Erau, toate aceste articole și altele asemenea, expresia unei stări de sinceră bucurie că s-a pus capăt unei conjurații și Carol al II-lea s-a suit pe tronul său legiuit. Că apoi, prin 1938-1940, poetul a scris articole ditirambice către „voievodul culturii”, deloc dezinteresate, e foarte adevărat. Dar reproșul nu poate fi extins asupra articolelor filocarliste din 1930. Nu l-a uitat pe N. Iorga care, de la debutul în volum din 1927, l-a încondeiat pe poet drept pornograf. În iunie 1930, în *Bilete de papagal*, a găsit prilejul să-i replice (articolul nu e semnat ci poartă indicativul, străveziu, *B de P*): „Domnul N. Iorga și-a luat sarcina delicată a dictaturii culturale iar inconștientul domniei sale sarcina de a se pedepsi singur, de cîte ori devine excesiv. În literatură, pedepsele și le-a administrat indirect, poeziile domniei sale n-au cititori și pieselor domniei sale de teatru le lipsesc spectatorii. Un adversar pe care și l-a ales de preferință și în mod inexplicabil, din toată literatura românească, domnul Arghezi, e obiectul permanent al unei critici injurioase, cu aparența de idee fixă, de obsesie și uneori de asasinat: numărul cititorilor domnului Arghezi sporește”. Altădată, se întorcea în trecut pen-

TUDOR
ARGHEZI
SCRIERITudor Arghezi, *Scrieri*. Vol. 40. Proze. Ed. Minerva, 1996

tru a vesteji pe Vlahuță, cel care a fost unul dintre codirectorii întemeietorii al *Sămănătorului* (în 1901), din care Iorga a pornit, din 1903, direcția literar-culturală și politică a sămănătorismului. „Vă mai aduceți aminte de Vlahuță? Un poet care nu se citește. La inactualitatea morților se adaugă și urmele slabe, rămase după trecerea viespii lor literare de-a lungul hîrtiei. Vlahuță a fost un mare poet pentru o fracțiune de 1/32 dintr-o generație de popi de țară, decedată cam în aceleași timpuri cu poetul lor”. Despre scriitori și scrisul lor poetul s-a rostit, în presă nu o dată. I-a vestejit pe plagiatori și pe cei ce scriu din lecturi remniscente (vezi al 27-lea precept din manualul de morală practică). Într-un articol scrisoare către ministrul Gr. Iunian spunea: „Apoi, ei (cei ce scriu n.n.) au dreptul să trăiască din meșteșugul lor, dacă așa vrea cultura, ca și creațiile ei să fie în toate țările civilizate, un rezultat de meșteșug. Și la noi, acest lucru clar și onest se poate: ca și scriitorul să se hrănească, după pilda boului, din brazda pe care o trage; și la noi se poate ca munca intelectuală artistică să-și găsească salariul echivalent pe piață.” Și, se putea?, a condamnat, încă în 1929, inițiativa lui C. Kirilescu, omnipotent secretar general la Ministerul Instrucției publice, de a cenzura dramaturgia reprezentată la Teatrul Național: „Dacă repertoriul Teatrului Național este sau nu imoral, este de văzut; dar repertoriul ce a înecut să se joace la Instrucția Publică este de-a dreptul dizolvant... Orice ar gîndi Sfinxul secret al domnului Chirilescu, artele nu se vor opri din dans ca să-i aplaude inițiativa trufașă de-a le propune un calapod și viața tot din două unice sexe se compune, și cu doctorat și fără”. Reamintesc cititorilor că acest Const. Kirilescu, în aceeași calitate de secretar general la Instrucția Publică, a pornit, în 1937, campania împotriva pornografiei în literatură, de care au avut a suferi Mircea Eliade (exclus, pentru asta, o vreme din învățămînt), Aderca, Bogza, H. Bonciu. Și, de fapt, scandalul l-a provocat N. Iorga iritat de apariția, în 1936, a ediției definitive a poeziei lui Arghezi la Editura Fundațiilor Regale, pe care marele savant se încapățîna să-l denunțe, din 1927, ca „un autor pornograf”.

Nu degeaba și-a subintitulat poetul publicistica drept „proze”. Sigur că esteticul înveșmîntează verbul acestor scrieri, unele dintre ele efective bijuterii. Dar sînt bucăți care se recomandă, de fapt, drept proză (*Epitaf, Coco și Josefina, Vărul Mihalache* și multe altele) justificînd deplin subtitlul. Arghezi a fost un mare artist în tot ceea ce a scris.

Manual de gânduri care liniștesc

- fragmente -

CAPACITATEA de-a te ascunde sufletește, de-a-ți ține secrete dedalurile ființei tale cele mai intime, firea deseori încercată, muncită de experiențe și obsesii și de-a-ți găsi o manieră subtilă în a învălui toate acestea în alte stări de spirit mult mai grave, mai sobre, necoroze, mai puțin vulnerabile, bărbătești, defensive/ofensive oportuni ca niște gardieni incoruptibili și solizi ca stejarii, de neîntrecut pentru toate curiozitățile și vicisugurile, tentațiile și seducțiile care vin de afară și vor să te piardă: aceasta este singura cale spre respectabilitate, reputație și glorie.

Nu fac parte dintre aceia pe care insuccesele sau dezaprobările de tot felul îi ambiționează și mobilizează. Dimpotrivă, toate acestea mă deprimă, mă înfundă într-un soi de inactivitate, de lehamite. Am nevoie de o minimă recunoaștere, îmi este necesar să fiu luat în serios, în discuție, în calcul. Ceea ce mă incită și mă inspiră, ceea ce mă provoacă cel mai mult nu sînt indiferența, indolența sau neînțelegerea celorlalți, ci gloria, cinstirea de către ei, dominarea și chiar asuprirea lor.

Bunul-simț este unul dintre cele mai grele teste pentru un bărbat și pentru că bunul-simț este un dat, el foarte greu poate fi învățat. Dar cu adevărat bărbat este acela care poate

dobîndi, cuceri bunul-simț pentru totdeauna.

Bunul-simț reliefează, nu sugerează ca, de pildă, inteligența sau senzualitatea.

Perseverența și concentrarea sînt efecte ale bunului-simț, la rîndul lor iarăși autentice teste pentru caracterul masculin.

Cît de teamă le e celor de la Apus de suferință - mai că-mi vine uneori să zîmbesc, mă amuză această precipitare a lor ori de cîte ori suferința se arată sau se cuibărește prin părțile acelea. Cum vor ei să-i înveselească pe cei triști, să-i facă musai să rîdă, să le demonstreze cît de frumoasă-i viața, că de fapt nimic grav nu s-a întîmplat și că de mîine (ce de mîine! peste cîteva clipe) totul va fi în ordine, O. K., minunat.

Aici la noi, suferința este mult mai privată, omul este egoist pentru suferința lui care, la rîndul ei, este mai statornică și prietenoasă cu ființa umană, mai „atență” și mai grijulie, chiar mai senzuală cu ea. Nu se alungă reciproc, stau în bună înțelegere la aceeași masă ca doi vechi tovarăși, fac uneori împreună casă bună, își dau sfaturi și deseori distincție unul altuia.

Dincolo suferința se hărțuiește cu omul, se alungă, ba chiar de cele mai multe ori nu se iau în serios, omul (civilizat - ? -) nu-i deschide ușa suferinței sau i-o trîntește în nas, se an-

tipatizează... și de aceea există riscul de a se imbeciliza unul pe altul.

Belșugul și căutarea cu tot dinsul, artificială, de a proteja (de pildă prin polițe de asigurare la tragic, cum am mai spus odată) o bunăstare sufletească, imbecilizează.

Un Hamlet în zilele noastre ar trebui să ceară azil politic în Est.

Nu trebuie să-ți pară rău pentru cei care greșesc, aceasta nu este mai mult decît o adorabilă pierdere de vreme, trebuie să-i ajuți pe cei care greșesc.

Marea strategie constă în a nu-ți dezvălui dintr-odată firea, caracterul, intențiile, etc. toate acestea trebuie date la iveală ca în jocul de poker al marilor jucători, cînd aceștia filează „înzestrările” cărților încă necunoscute; trebuie să te dezvălui celorlalți încetul cu încetul, filat milimetru cu milimetru, în descoperirea lor ei să te privească cu sufletul la gură, gîtuți de emoție și de miză, nerăbdători, aduși în starea aceea de smerenie și căință a amatorilor, profani predispuși la uimire.

Gînduri care liniștesc, pînă aici. Doar că oamenii au acel betesug/știință a adaptării: cînd crezi că îi cunoști mai bine atunci ei se schimbă diametral, ca într-o vrajă urîță, sub ochii tăi, și-ți fac o surpriză excepțională, care te poate arunca ori într-o deprimantă rumoare, ori în cea mai crîncenă și neagră stare sufletească.

Manual de gânduri care neliniștesc

- fragmente -

FALSELE modestii, mai ales atunci cînd vin din partea unor oameni rafinați sînt nu doar deconcertante dar încet/încet te cuceresc întru totul, nebănuindu-le nici o undă de perfidie, uneori de ironie sau de mefiență. Crezînd cu fervoare și inocență în acești oameni ajungi să le fii un supus deplorabil, le devii epigon, iar ei te folosesc astfel cu bogat cîștig de cauză în multe dintre unelirile lor, fiindu-le, alături de falsa lor modestie, o pavăză și un gaj.

Există două feluri de false modestii:

1. falsa modestie a acelora care au totul
2. falsa modestie a celor care nu au de ales.

Adevărata modestie o întîlnești la cei ce se află între aceste două categorii, care au ceva de spus (de făcut) dar n-au spus (făcut) încă mare lucru, la cei pe cale de-a realiza, de-a înfăptui, de-a zidi ceva și mai ales adevărata modestie o întîlnești printre aceia care oscilează între o dragoste pură și o ură desfrînată.

Adevărata modestie este, deci, foarte rară.

Ghinioanele și alte multe neplăceri de felul acesta li se întîmplă întotdeauna celor slabi, resemnați sau cu vocația ratării.

Tusea unui om drag este mai aproape de tine decît vorbele frumoase, alese, inteligente ale unui individ care ți-e nesuferit sau indiferent.

Mai mult: adesea se întîmplă să fii mai impresionat de durerea de cap a iubitei decît de capodopera marelui artist.

Uneori mă înfricoșez gîndindu-mă la faptul că în această lume în care trăiesc aproape toți avem valoare pe cît de adevărată pe atît de sensibil egală unii cu alții. Acest perimetru de răsărit al Europei este mult mai generos în ingeniozitate dar, pare-se, mai sărac în caracter, el dovedindu-ți că nu întotdeauna eticul provoacă esteticul. În alte părți valoarea autentică este mult mai rară dar mai bine întreținută și conservată, ea este și mai diferențiată - sînt mari deosebiri între cei care și-au dovedit competitivitatea și ceilalți, de performanțe mediocre.

La noi, care sîntem ca valoare aproape toți aproximativ egali, nici unul dintre aceștia nu este temerar susținut, nu există un suport al elitei sau o critică nemiloasă a amatorilor și neaveniților - asta și pentru că aceștia nu prea există (o notă, după opinia mea, proastă într-o societate), sau fiindcă ei oricînd pot produce un „ceva” surprinzător care să dea speranțe, uneori justificări, în ceea ce-i privește și de aceea ei mai sînt încă sprijiniți, rămîn în atenție, înblînzind astfel o judecată necruțătoare și definitivă.

În acest spațiu vor conta pînă la urmă cei puternici, aceia capabili de a-și construi un sistem (un lucru atît de rar și deseori disprețuit de firea celor mai mulți dintre cetățenii locului), vor conta

cei consecvenți și susținuți dar mai ales aceia capabili să-și construiască, chiar și cu aceste mijloace mai precare, un imperiu, prin care să se impună prin forța preocupărilor lor, prin carismă sau asuprire. De asemenea vor rămîne în conștiințe doar aceia care vor reuși să nu se risipească, să nu se împrăstie, să-și găsească o preocupare unică pe care se vor strădui să o epuizeze și să o ducă la limită. Locuitorii acestor ținuturi au marea tentativă de a face mai multe lucruri deodată, sînt preocupați de pildă, de poezie, fotografie, teatru, politică, informatică, etc. - ceea ce le epuizează curînd energiile și talentul, astfel trimițîndu-i cu timpul spre marginile mediocrității în toate domeniile în care s-au implicat. Mulți dintre noi, după cîteva greutăți inerente pe care le întîmpinăm ajungem să fim destul de ușor seduși de indiferență și neparticipare, uitînd că indiferența și neparticiparea sînt stomacul morții.

Mari șanse în a se impune aici au așadar dictatorii și nebunii.

Mi-e teamă că distincția valorilor se va face deseori perfect aleatoriu „după zodie” (în sensul minor al expresiei), iar un lucru care va avea un cuvînt important de spus în ceea ce ne privește va rămîne, din păcate, cuvîntul spus de reprezentanții marilor imperii, adică ai celor creatori de sistem și strategie.

Iar noi, ăst timp, face-ne-vom cruce cu mîna transpirată.

„Memoria”

De cîteva ani, revista **MEMORIA**, revistă a gândirii arestate, și-a asumat dificila responsabilitate de a depune noi și noi mărturii pentru un sperat rechi-zitoriu al acuzării în procesul comunismului din România. Închisi, torturați, mutilați sufletește de experiența închisorilor unui regim declarat al tuturor, cei care scriu în *Memoria*, cred încă într-o dreaptă judecată a istoriei.

Ultimul număr, 17, este la fel de tulburător ca și cele de pînă la el. Găsim aici *Amintiri despre Corneliu Coposu* (Rodica Coposu, Flavia Coposu, Roxana Iordache: „Niciodată nu mi-a fost mai greu să scriu ca acum, cînd e vorba să mărturisesc despre domnul Corneliu Coposu.

Nu atît despre omul de stat. Ci, mai ales, despre omul de carne și sînge, luminat mereu de chipul lui Dumnezeu. Chip interior pe care acest om nu a vrut nici o clipă să îl maculeze și cred că în această credință a stat taina splendorii lui morale.”), mărturii despre *Femei în temnițele comuniste* (Nicole-Valéry Grossu) și despre *Copii în temnițele comuniste* (Ingrid Popa-Fotino). Ca „piese” la dosar sunt publicate și alte documente: *Memoria învățămîntului românesc* (Nicolae Mărgineanu), *Memoria tărînului român* (Maria Sava-Mărgineanu), *Memoria textelor arestate* (partea a doua a studiului lui Marin Nițescu - *Dialectica puterii*), *Memoria apropielii noastre* (Raportul diplomatului francez Robert Morisset), *Memoria exilului românesc* (o convorbire a lui Vlad Zografi cu Monica Lovinescu și cu Virgil Ierunca) și, în fine, *Memoria în prezent*. La acestea se adaugă o nouă *Piesă la dosarul Pitești* (Octavian Voinea) și o scrisoare deschisă către Virgil Măgureanu, directorul SRI, scrisoare semnată de Banu Rădulescu, președinte al Fundației *Memoria* și redactorșef al revistei omonime. Tulburătoare rămîne și lista celor dispăruți în lupta cu comunismul, listă alfabetică ajunsă la litera P.

A devenit aproape șablon expresia despre experiența traumatizantă a gulagului românesc. Și totuși, ea rămîne încă actuală. Cât despre traume, *Memoria* ne demonstrează că ele nu au întunecat sufletele celor care le-au suferit. Ei și-au găsit acolo, în temniță, repere morale, sprijin în Dumnezeu. Un astfel de reper moral a fost și poezia *If...* a lui Rudyard Kipling cu a cărei traducere de Corneliu Coposu se deschide ultimul număr al revistei. Iată cum sună finalul acestui extraordinar îndemn moral: „Dacă momentul cîmplit al prăpădului crîncen și mare/ Calm vei putea să-l asemeni, în timp, c-un minut oarecare,/ Lumea cu tot ce cuprinde, va fi stăpînită de tine./ Tu, peste toți vei răzbate: om al puterii depline!”

George Și poș

Portret și portrete

CATEGORIA „scriitori români de limbă franceză” este bogată și stranie. E de ajuns să evocăm, din prima jumătate a veacului, numele lui Panait Istrati și al Marthei Bibescu: avem dintr-odată intuiția unor personalități de o forță și de o originalitate ieșite din comun.

Sanda Stolojan se înscrie în acest grup, în care de obicei nu intri de bună voie, ci împins de împrejurări care nu stau în mîna ta. *Nori peste balcoane*, ultima ei carte apărută la Humanitas, este, cum o spune titlul, un „jurnal din exilul parizian”. Originalul e scris în franceză și totuși autoarea se socotește, trăind în inima Parisului, „în exil”. Totul, cînd îi citim cartea, ne-o confirmă: traducerea fluentă (Micaela Slăvescu) pare uneori, din cauza românismului concentrat al trăirii zilnice, o restituire.

În același timp, ne dăm seama ușor că este vorba de un filon selectat dintr-o scriere lungă și cu multe valențe, pe care ne va fi poate dat cîndva s-o citim în întregime. Jurnalele literare construite, ca acesta, pe relatarea comentată a întâmplărilor zilnice constituie un gen bine definit și tind să se încadreze în marele gen al „moralistilor” pe care Franța l-a cultivat cu atîta strălucire. Până una alta, noi cei care citim aceste extrase - aici și acum - nu putem să nu ne întrebăm, cu acută curiozitate, cum or fi sunînd în limba tuturor limpezimilor logice aceste mărturii atît de românești,

încărcate cu esența concentrată și grea a unui „specific” pe care nici măcar noi nu ni l-am lămurit destul.

Lectura cărții este pasionantă și nu o dată dureroasă. Ni se evocă felul în care, într-un răstimp de cincisprezece ani (1975-1989), istoria țării noastre a fost percepută în Occident, precum și acțiunile întreprinse de grupul exilaților din Franța pentru a protesta împotriva dictaturii ceaușiste și a atrage asupra ei atenția internațională. Ne vedem astfel siliți să contemplăm fața noastră care ne rămîne ascunsă, cea pe care o văd numai ceilalți și fără de oglindirea căreia nu vom reuși niciodată să ne cunoaștem. Cu o dragoste întristată și cu o fermitate lucidă, plină de bunăvoință, Sanda Stolojan ne întinde oglinda ei. Gestul are în el ceva necesar și ceva destinic. Ea este dintre cei care nu au ales exilul, ci cărora doar li s-a impus. Nevoită să-l accepte, ea încearcă să transforme această condiție existențială într-un mobil al depășirii de sine - și ne asociază pe noi, cititorii ei, la acest efort. Căci în mod evident, în toți acești ani de despărțire, dialogul ei cu noi n-a încetat nici o clipă. Nouă, de fapt, nu caietelor ei personale, ne-a încredințat perplexitățile ei, alternanțele de speranță și descurajare, revolta și întristările în fața marilor neînțelegeri - inevitabile, căci bariera dintre europenii de Apus și cei de Răsărit e foarte veche, ea nu datează doar din timpul acestor ultimi și patetici cincizeci de ani.

Sanda Stolojan, în fața evidentei noastre tăceri, a unor evidente și pasive acomodări și a altor cîteva trăsături, prea complexe ca să poată fi elucidate în două-trei rînduri, nu judecă, nu condamnă, ci doar se miră. Nu în numele unor valori occidentale mai mult sau mai puțin trecătoare, ci în acela al valorilor eterne: curaj, luciditate, adevăr, altruism și așa mai departe. Fiecare din noi se naște cu un anumit tip de structură morală, care și el face parte din destin. Dintre cei care, înzestrați cu acest tip de determinism interior, au fost nevoiți să trăiască aici, unii s-au auto-mutilat, și-au ocultat îndoilele, au impus tăcere glasurilor deranjante ale revoltei. Alții au ales alte soluții, infinit variate. Ei i-a fost dat să se poată purta așa cum îi era vorba și să vorbească, cel puțin în acest jurnal, așa cum îi era portul. E unul din motivele pentru care lectura lui rămîne reconfortantă. Ea se constituie într-un punct fix, o platformă temeinică, pe care gîndul obosit se poate așeza cu încredere spre a se liniști, înainte de a-și relua zborul.

TEXTUL se citește cu sufletul la gură și pentru alt motiv, oarecum neobișnuit: una din calitățile sale frapante este precizia - a ochiului și a termenilor. Aici cred că meseria de interpretă, pe care Sanda Stolojan o exercită în multe centre ale lumii, a pregătit-o de minune pentru acest tip de scriere. Alternarea între diferite limbi,

SANDA STOLOJAN
Nori peste balcoane
JURNAL DIN EXILUL PARIZIAN

Sanda Stolojan, - *Nori peste balcoane*, Jurnal din exilul parizian, București, Ed. Humanitas, 1996, 311 p., preț neprecizat.

cu felul diferit în care fiecare din ele decupează realitatea și cu relativismul cultural care decurge din această practică; posibilitatea de a călători, acumulînd și integrînd imagini, pe o arie ce se extinde din California pînă la templul din Borobudur, dar mai ales rapiditatea și concizia necesare au avut ca rezultat, în însemnările ei, un contur atît de net încît par uneori neverosimile mulțimea detaliilor și naturalețea cu care ele coexistă. În sfîrșit, Sanda Stolojan aparține celei de a treia generații a unei familii specializate, ca să zicem așa, în reprezentarea țării noastre peste hotare. Nu o dată, atitudinea ei ne-a evocat-o pe cea a intelectualilor noștri din secolul trecut, porniți în Occident pentru a culege secretele prin care țara noastră ar putea deveni, cît mai rapid, cu adevărat europeană.

Am lăsat la urmă, între calitățile cărții, pe aceea care atrage imediat atenția și anume prezența portretelor de scriitori: ele animă tot textul, culorile și relieful lor se precizează pagină cu pagină. Aici se exercită un farmec subtil al feminității, echilibrînd ceea ce ar putea părea, din cele spuse pînă acum - existență morală, precizie etc. -, un colorit auster. Unde sentimentale discret evocate, atinse cu mare delicateță, circula între protagoniștii iluștri ai culturii europene și ai întîlnirilor pariziene care toți, indiferent de limba în care scriu sau pe care o vorbesc între ei, trăiesc și simt românește pînă în ultimele lor zile. Portretul lui Cioran, așa cum reiese din creionarea numeroaselor întrevederi, a discuțiilor armonioase sau contradictorii, precum și din evocarea gesturilor și reacțiilor spontane, este de neînlocuit și implică o analiză mai adîncă decît ne-am așteptat a unuia din scriitorii cei mai incitanți din acest secol.

Incitantă, iată, acest neologism se potrivește de minune chiar cărții de față. Și pentru că tot am vorbit de moralității francezi, de curiozitatea noastră legitimă cu privire la integralitatea textului original, nu putem să nu ne spunem cu un surîs, „la sfîrșitul lecturii”, că francezii riscă și ei să aibă surprize în fața oglinzii pe care fără îndoială că autoarea le-o va prezenta și lor: textul ei ne-a dat destule dovezi că în concepția ei, dragostea nu se poate despărți de luciditate fără să decadă.

Annie Bentoiu

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Limbajul modei

RUBRICILE de modă din presă oferă uneori o combinație ciudată de snobism, familiaritate și sentimentalism banal; în afara vocabularului tehnic și a neologismelor moderne, apar unele din trăsăturile prin care e caracterizat în diverse studii ipoteticul „limbaj feminin”: abundența de diminutive - „se poartă mult botine de lac sau pantofi gen *ghetuță* cu *șirețele* și toc *mosorel*” („Timpul femeilor”, 13) - , descrierea nuanțelor de culori: „mătase bleu-ghiață”; „alb vanilie” („Cotidianul” = C 157, 1992, 7); afectivitatea convențională - „Așadar, bombanelor, purtați flori și veți arăta ca florile” („Lumea femeilor” = LF 28, 1996, 13).

Are o oarecare tradiție la noi stilul „înalt”, artificial, poetizant: „Vara trecînd, n-a lăsat în urmă decît dulceața timpului care germinează în același ritm cu luminile razelor piezișe (...). Dominantele de bleumarin, gri și negru se declină infinit în lînă, flanel, bumbac, făcînd din eleganță «ceva» profund autentic” („Expres magazin”, 39, 1993, 23). Limbajul e uneori pretențios, neologic, cu inovații lexicale inutile: „nevoia femeii în anumite clipe ale existenței ei de a fi ușor teatralică, dramatică” („Tineretul liber”, 148, 1996, 2; citat semnalat de Andriana Fianu). Regăsim însă și resturi ale „limbii de lemn”, într-un stil rigid, birocratic, abstract și prolix: „putem vedea în cadrul aceluiași element vestimentar o multitudine de idei în ceea ce privește croiala” („Femeia”, nr. 4, 1993, 18).

Mai nouă este maniera de adresare directă, la persoana a doua singular, într-un stil familiar: „pune bluze lungi și lăli pe deasupra”; „fă-ți singură fustă de plajă” (LF 28, 1996, 13); „savantlicuri de croială” (C 258, 1992, 7). Tonul nonșalant e în acord cu tratamentul neologismelor, adaptate fonetic și grafic fără multe scrupule; înfilnim astfel variantele *comple* sau *compleu* (din fr. complet): „un *comple* gri” („Strict secret”, 71, 1991, 10); „un *compleu* format din două piese” („Expres magazin” 48, 1992, 23), ca și destul de vechiul anchior (din fr. *en coeur*), neacceptat de dicționare și pleonastic introdus de prepoziția în: „taior fără guler, închis drept, pînă la gît, sau în *anchior*” („Femeia” 4, 1993, 18), sau straniul *tișorturi* (LF 28, 1996, 13), probabil pluralul unei transcrieri foarte libere a engl. T-shirt. Fără a fi vorba de un termen de specialitate, e semnificativă și forma în care apare neologismul *scotch*: „protejează paietele, cînd tai banda, cu *scoci*” (id.). Un semn caracteristic al rubricilor de modă actuale e și faptul că evită forma *blugi*, obținută prin abreviere (din engl. *blue jeans*), impusă în româna colocvială, banalizată și acceptată ca variantă chiar de DOOM, pentru a folosi pluralul *jeanși* sau chiar *ginsi*, forme preferate din nevoia de originalitate sau pentru că sînt mai apropiate de cea „internațională” (*jeans*): „voga nebună a *jeanșilor*” („Dilema”, 121, 1995, 7); „a devenit emblema *ginsilor* Levi's” (LF 28, 1996, 5).

Binele e discret, rău

- Care vă este masca de tranziție sau, dacă nu, chipul?

- Teoria chipului și-a măști e prea complicată ca să intrăm acum în toate detaliile. Cred însă că după '89 toată lumea din România a fost năpădită de măști. Din fiecare au ieșit la vedere măști care au camuflat chipul, fiindcă toți ne-am asumat roluri, tuturor ni s-au dat roluri. Odată ce apare în scenă rolul - iar lucrul acesta e inevitabil după o revoluție, cum e de altfel în orice activitate civilă - nu se poate să nu intri într-un labirint de măști. Ceea ce urmează apoi e o criză de identitate. Nu mai știi care e masca, nu mai știi care ți-e chipul. Iar chipul, chipul real nu ți-l afli decât la Judecata de Apoi.

În ce mă privește simt că am intrat într-o sumedenie de roluri, într-o euforie instituțională și nu sînt singurul care-am pățit asta: am făcut administrație, am gândit instituții, am încercat să găsesc strategii de reformă pe un domeniu sau altul, deci am făcut lucruri la care nu m-am gândit niciodată înainte. Mă simt traumatizat de această experiență pentru că, am mai spus-o dar o repet, în această perioadă aproape că mi-am pierdut singurătatea, aproape că n-am mai avut viață interioară. Or un intelectual care nu e singur atât cît trebuie și care nu mai are viață interioară, care devine o flașnetă publică, o prezență civică și-afta tot riscă să-și piardă chipul.

Asta știu să fac cel mai bine: să scriu

- Ce este Andrei Pleșu? Mă refer la faptul că fiecare vă dă alt contur, pentru unii sînteți critic de artă, pentru alții filosof, pentru unii profesor, pentru alții director de revistă și enumerarea ar putea continua.

- S-a întîmplat încă dinainte de '89 să n-am un profil profesional limpede, ceea ce a fost catastrofal pentru viața mea. Pentru că lumea și-a imaginat că neavînd un profil limpede le am pe toate, îl pot avea pe oricare. M-am manifestat la un moment dat și ca teoretician și critic de artă, și ca eseist în plan filosofic și atunci a apărut ideea asta că sînt un fel de om fără specialitate și care poate fi, la o adică, înșurubat repede în orice teritoriu. Lucrul asta mi-a dăunat pentru că și acum trag după mine o solicitare care nu e pe măsura mea, e mult peste puterile mele. Primesc la citit manuscrise, versuri, proiecte de reformă agricolă, chestionare despre rolul femeii în viața publică și personală. Competența mea pare nelimitată, ceea ce încet-încet mă distruge. În plus, am sfîrșit chiar eu prin a nu mai avea o percepție limpede asupra propriului meu program, asupra intențiilor mele.

Ce sînt? Singurul lucru pe care-l pot spune cu o oarecare siguranță și, sper, cu o anume îndreptățire e că sînt scriitor. Asta știu să fac cel mai bine: să scriu! Dacă primesc sau îmi propun o temă sînt capabil să obțin formularea ei. În rest, lucrurile sînt discutabile.

- Să trecem de la scris la citit. Ne-am amuzat nu de mult la România literară amintindu-ne de primele cărți, cărțile copilăriei și observînd felul în care ne-au influențat. Care au fost pentru Dumneavoastră primele cărți?

- Eu n-am fost un copil epocal, care promite „de mic“, nu sînt un om care poate spune: „de cînd eram copil înmugureau în mine facultăți neobișnuite...“ Am citit cărțile copilăriei tradiționale: basmele, Dumas-ul, Jules Verne-ul, pe acesta cu pasiune, m-a marcat intens.

- Nu cumva și Robinson Crusoe? Pentru că ați scris despre „Etica lui Robinson“...

- Sigur, l-am citit într-o ediție „a școlului“ sau așa ceva, cu niște desene foarte simpatice. Am fost sensibil, în copilărie, la ilustrații și-mi plac și-acuma ilustrațiile romantice, nu inteligente sau ingenioase, ci pline de putere evocatoare în realitatea lor, fie și ușor dulceagă... Am trecut prin această banală formare culturală. Sigur că dacă ar fi întrebată mama, ar putea să spună că m-a găsit la un moment dat, nu știu la ce vîrstă fragedă, cu Shakespeare în mînă... Eu n-o cred, cred că sînt legende tîrzii...

- Texte apocrife...

- Da, o poveste apocrifă a lecturilor mele, una de care eu unul nu-mi aduc aminte...

Primele trei cărți

...Îmi amintesc însă bine de altceva: pe la 18-19 ani, cînd l-am întîlnit pe Constantin Noica, primul lucru pe care i l-am cerut a fost să-mi recomande cărți. Și cred că e interesant să spun care-au fost primele trei cărți pe care mi le-a recomandat el pentru că, aș îndrăzni să afirm, viața mea intelectuală a început cu ele. Au fost primele cărți recomandate de un om pe care-l recunoșteam ca model și care au căpătat așadar în capul meu proporții extraordinare. Raportate la sursa de unde venea propunerea, aceste cărți sînt neobișnuite. Este vorba de Blaga, *Spațiul mioritic* - asta e oarecum previzibil... Dar mi-a recomandat de asemenea jurnalul Annei Magdalena Bach, a doua soție a lui Johann Sebastian Bach, și Chateaubriand, *Le Génie du Christianisme*. Sînt primele 3 lecturi cu care m-a înfîmpinat Noica, nu foarte metafizice, în fond, sau metafizice în alt sens decât cel școlar, după care, desigur, au venit și altele. Dar jurnalul Annei Magdalena Bach m-a impresionat extraordinar și înjesc de-atunci să recitesc cartea, dar n-o mai găsesc. La fel Chateaubriand. Blaga a fost un episod depășit relativ rapid și care n-a lăsat urme speciale în formarea mea.

- Am văzut în Dilema că recitind folosiți uneori ediții rare sau în orice caz vechi. M-am întrebat care a fost biblioteca Dumneavoastră de-acasă, a părinților...

- N-am crescut alături de părinții mei decât pînă pe la 9 ani. După aceea, fiindcă tatăl meu, ca medic, era mutat mereu din loc în loc, în sate unde uneori nici nu era

școală, părinții mei au hotărît să mă lase în București, la rude. Am crescut într-o atmosferă de unchi și mătuși, care era foarte caracteristică pentru România anilor '50-'60. Erau în general oameni din vechiul regim, foarte „reacționari“, cum se spunea pe-atunci, unii din ei pînă la nevroză. Am în amintirile mele de copil unchi care și-au petrecut ani de zile plimbîndu-se prin casă cu mîinile la spate și-njurîndu-i pe ruși sau pe comuniști în general. Și-n atmosfera asta resentimentară m-am format, înconjurat de cîțiva oameni cu bună educație și de cîteva cărți foarte bune. Unul din unchii mei căruia-i datorez enorm în plan formativ era profesor de franceză la „Spiru Haret“ și avea obiceiul să-mi citească seara, înainte de culcare, pasaje întregi care-i plăceau lui. Dormeam cu el în cameră, era înghesuială mare, erau familii dislocate, cum știi, stăteau toți grămadă, într-un singur apartament, mai dispărea cîte unul la pușcărie, reapărea... Și-n înghesuiala aia el, care avea un gust foarte riguros, clasic, îmi citea Racine, îmi citea Corneille... iar din criticii literari îmi citea dintr-unul care pînă azi mi se pare formidabil, deși sigur că pentru specialiști e un nume vechi: Émile Faguet. Îmi plăcea Faguet și-mi place și-acuma extraordinar de mult. Pentru mine, stilistic, tipul lui de discurs a fost o înfîlnire decisivă: are o anumită claritate, o ingeniozitate a demonstrației și un fel de bun simț foarte caracteristic care m-au impresionat.

- Toate astea explică probabil cum de reușiți să găsiți cuvinte deloc tocite și deloc neutre, păstrîndu-vă totuși firescul exprimării. Relația Dumneavoastră cu vorbele, scrise sau nu, este limpede una de scriitor. Văd și-aici: nu acceptați primul cuvînt care vă vine-n mînt, dar nici nu deveniți artificial și pompos. Cum de reușiți mereu?

E un histrionism în natura mea

- Nu am o rețetă, firește, ar fi groaznic ca așa ceva să existe. Aș subsuma toată strategia mea, dacă e vreuna, unei permanente prezențe subînțelese a cititorului. E un histrionism în natura mea care mă face să nu pot scrie niciodată în transă, ca și cum scrisul meu nu s-ar adresa nimănui. Destinatarul e de față.

- Cine e?

- N-aș putea să spun. Nu pot să-mi reprezint un anumit personaj. Îmi reprezint

un public care vrea să citească literatură pectiv cu plăcere și căruia-i sînt această prestație de plăcere. Poate frivol, poate să sune prea politicos vorba și de politețe, am constatat, o am nu numai cînd scriu, încerc s cînd mă adresez altuia. E o pre pentru celălalt pe care n-o dau nic mă de iubire creștină, nici ca form guroasă civilitate personală, ci componentă a firii mele care un apare și drept o limită. Recunosc momente în care preocuparea pentru recepționat ce spun stîngherește liberă a gîndului, obligă mereu la control, cenzură, reambalare, regie cum spuneam de un histrionism care mi-a făcut și alte neplăceri în viață.

- Oare spiritul Dumneavoastră redutabil - s-ar fi dezvoltat și-ntr-o etate mai așezată sau ține de înapoi?

- Mă tem că ține de structura mentală, de o anumită sensibilitate, de o tendință de a critica, de o foarte de criticat spiritul critic exultă mulat în permanență. Pot spune că că spiritul meu critic n-a fost mai și înainte de '89, cînd, de cîteva o manifestat destul de ofensiv, dar n așt cît ar fi trebuit. Și cît ar fi fost ca în România să apară o societate timp.

- Nu se împlinise sorocul...

- Îmi fac totuși acest reproș. Dar spiritul critic e generalizat. Fac dimpotrivă, să nu dau drumul și critic pe care-l am la îndemînă destul de consistente. Asta și pentru Fecioară și Fecioarele au spirit ci să nu mai vorbesc de ascenden *Scorpion* care triplează spiritul cel autocritic. N-am premeditat, simțit nevoia să nu fac ceea ce re face toată lumea: un fel de bombă generală, toți pescuiesc erori, oror degradări. Plutim tot timpul într-un de negativitate și am simțit nevoia ne puțin alunecarea în direcția ascenzurii spiritului critic. Ce se vede rezultatul acestei cenzuri.

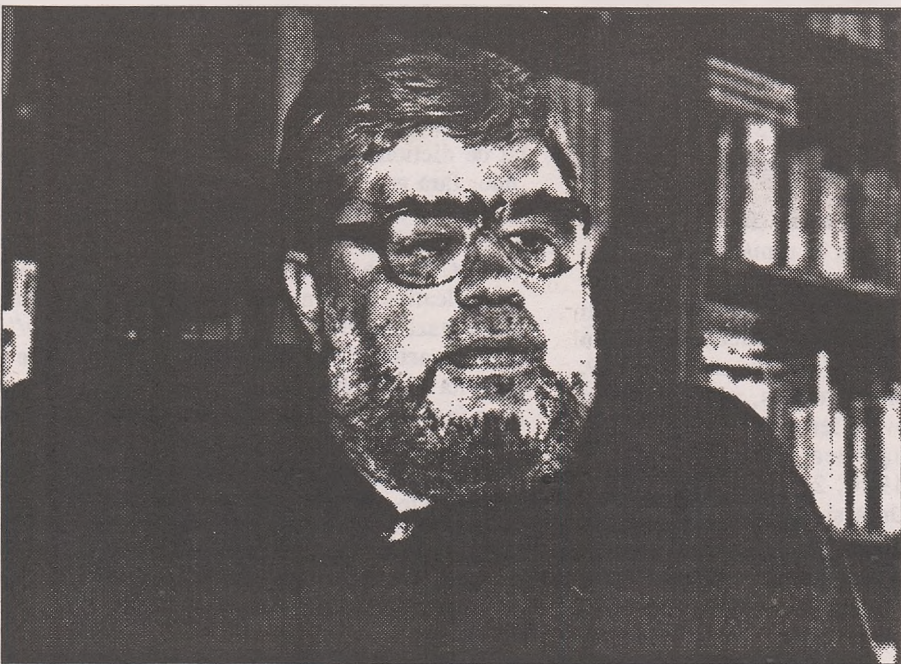
Intensitatea lecturilor nu cantitatea lor

- „Ostilitatea“ lui Constantin fața de literatură e o prejudecată sau real? Care e poziția Dumneavoastră de literatură?

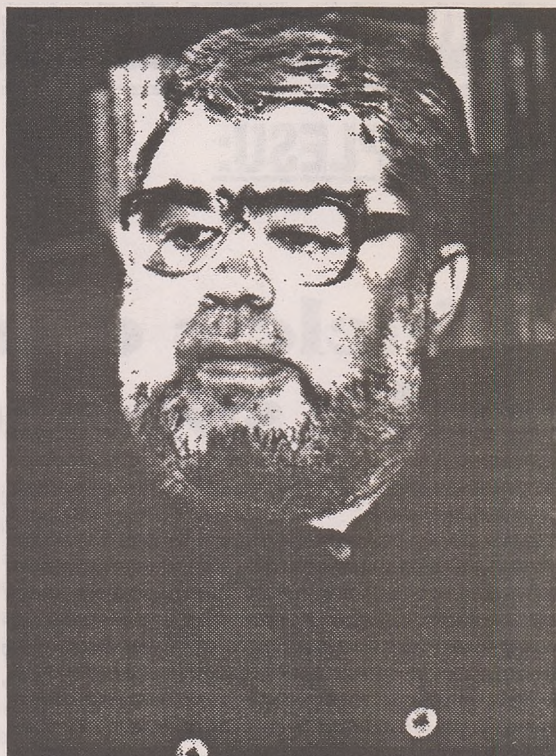
- Ideea ostilității lui Noica trebată. El a fost un cititor de literatură puțin în tinerețe. În *Epistolar* e scrisoare a lui Cioran către Liiceanu re Cioran spune: m-a enervat declar Noica din *Jurnal*... că el mergea pe autori și noi citeam literatură de două, cînd în realitate eu citeam H care-i aproape de necitit, iar în timp el citea Gide la Biblioteca Fundației Deci Noica și-a făcut o primă b literatură, după care a urmat o specie. A optat: meseria lui era filosofia și tura venea în discuție în mod secund.

- Problema e însă a poziției, a at lui față de literatură...

- Da, știu. S-a născut la un moment ideea că Noica, în speță Păltinișul, ce implica el, era o redută împotriva turii. Lucrul era așa numai conjunctiv spune. Pentru că pînă atunci literatură se vedea vedeta vieții culturale române supapa prin care s-a supraviețuit mai decît onorabil alțea decenii, în com apariția bruscă a unui nucleu de care nu coagulează în jurul literaturii jurul filosofiei a creat senzația con

spectaculos

versație cu oricine vrea să-mi vorbească. Iar atunci când - cum mi s-a întâmplat acum câteva luni - aş vrea să fiu recunoscut, de pildă de nişte poliţişti de la circulaţie care m-au găsit fără acte într-o seară când conduceam pe cineva cu maşina, atunci când chiar am nevoie să fiu recunoscut, nu mă mai recunoaşte nimeni! E însă şi o problemă de mentalitate aici. Vorbim de ţări civilizate, mai ales de cele nordice, în care oamenii publici merg pe stradă fără a fi flancaţi de bodyguarzi. Olof Palme a putut fi asasinat pentru că mergea liniştit la cinema cu soţia, fără să-şi ia măsuri de protecţie. Lumea spune: de ce nu merge şi cutare pe stradă, cum se merge-n Suedia. Păi nu, pentru că suedezul nu-l agaţă niciodată pe ministru de guler să-i spună ce şi cum, în vreme ce în România, dacă se-nîmplă aşa ceva se buluceşte deodată o mulţime de lume în jurul omului şi viaţa devine imposibilă. E o chestie de psihologie colectivă, de mentalitate locală. Colocvialitatea e la-ndemână. Aici trebuie să dai socoteală...

- *Şi de cum te îmbraci, şi de cum te piepteni...*

- Exact, aici publicul e prezent. Or asta face imposibilă o mişcare normală. Nu mai vorbesc de aspectul profesional al chestiunii. A fi persoană publică în România înseamnă a fi bun la toate. Ți se cere în fiecare clipă câte ceva şi am momente când presiunea exercitată asupra mea, acumularea asta devine criminală. Îmi petrec jumătate din timp nu făcînd ce se vrea de la mine, ci încercînd să explic că nu pot. La noi refuzul e o instituţie care se negociază la nesfîrşit.

O gură de aer pentru cei care se-ntorc

- *Poate că ţine şi de firea Dumneavoastră...*

- E-adevărat. De pildă prietenul meu Liiceanu are refuzul tranşant. În clipa când spune *nu*, celălalt înţelege că nu mai încapă tocmeală. Dacă apucă să spună şi a doua oară *nu*, e deja grav. Eu am un fel de cordialitate de primă instanţă care dă impresia unei disponibilităţi totale. Şi-apoi, când lucrurile cad asupra mea nu mai fac faţă. Ține de firea mea, dar ţine şi de faptul că în România stăm prost cu *nu*. Nu dă naștere unor atitudini echivoce: mai vedem...

- *Poate totuşi...*

- E ca la masă: „Mai luaţi! Nu/ Trebuie să mai luaţi! Nu mai pot! O singură dată, dacă mă iubiţi!... le-am făcut special pentru Dumneavoastră... sînt foarte bune...” Chestia e fără sfîrşit. Aşa pătesc şi cu activităţile publice la care sînt solicitat.

Interviu realizat de
Ioana Părvulescu

(continuare în pag. 14)

România literară 13

viaţă mai mult decît ce mi-ai spus acum. Pentru mine Caragiale e aîft de formidabil, e cineva aîft de „bine“ în toate privinţele, încît ideea c-aş putea să gravitez în jurul modelului său mă face fericit.

- *Dacă ai fi optat pentru literatură nu mă îndoiesc că aşa s-ar fi întîmplat.*

- Dacă ar fi aşa, aproape că regret şi eu că n-am scris literatură şi o să mă mai gîndesc. Dar în orice caz confirm admiraţia mea necondiţionată nu numai faţă de scriul lui Caragiale, dar faţă de întreaga lui traiectorie existenţială, faţă de finalul lui, faţă de Berlinul lui, faţă de scrisorile şi de publicistica lui. Nimic din ce-a lăsat nu e neglijabil şi atestă o modernitate şi-n acelaşi timp o cuminţenie de fond extraordinare. Unul dintre cei mai serioşi oameni din România!

- *Cum priveşti astăzi episodul ministerial?*

- Cu un zîmbet interior, aş putea spune. Nu-l regret deloc. Ştiu bine ce m-a costat. Am totuşi un bilanţ global bun. După decembrie '89, orice s-ar spune şi oricîte mizerii au apărut pe scenă atunci, timp de vreun an ceva din nebuloasa unei revoluţii se simţea în aer. Eu m-am simţit în acel timp perfect liber. Politica nu era aşa de structurată încît să mi se impună echipa cu care să lucrez - am putut să mi-o fac cum am vrut-o. Proiectele mele treceau cu relativă uşurinţă barajul guvernamental, multe din ele s-au realizat şi există şi astăzi. Era o anumită puritate a activităţii de acolo care mi-a dat satisfacţie şi mie şi unora dintre colaboratori şi cred c-a lăsat cîteva urme bune. După aceea am auzit că lucrurile au basculat încetul cu-ncetul, cei 30% pe care nu i-am dat afară cînd am refăcut Ministerul au reînchegat ansamblul vechi, ba chiar l-au „îmbunătăţit“ în aşa fel încît să ajungă din nou la tipul de mentalitate, de echipă, de ambianţă dinainte. Din fericire echipa asta nu mai poate avea o influenţă directă, blocantă, asupra culturii. Ministerul e o instituţie care nu cred că mai are substanţă. Nu ştiu ce mai face, dar mult nu mai poate să facă. Chiar dacă ar vrea să facă rău, nu mai are, vorba cuiva, *pirghiile* necesare. E doar un cumul parazit de oameni care stau pe marginea vieţii culturale şi din cînd în cînd o complică birocratic.

- *Ce oameni vă plac şi ce oameni nu vă plac?*

Îmi plac oamenii bine dispuşi...

- Îmi plac cei bine dispuşi! Chiar dacă eu nu reuşesc să fiu un om bine dispus în permanenţă, calitatea pe care o apreciez cel mai mult la celălalt e buna dispoziţie. În consecinţă îmi plac cel mai puţin naturile mohorîte.

- *De altfel am remarcat, şi nu sînt singura, că nu prea se mai rîde, parcă se rîdea mai mult înainte.*

- Şi mai inocent. Pînă şi Ceauşescu, despre care nu putem spune că era o fire simpatcă ori asimilabilă în planul unui raport omenesc normal, era Nea' Nicu. Nea' Nicu e un fel de a-l integra şi implică un rîs inocent. Era un fel de a dramatiza şi de a exorciza răul, care avea o componentă de inocenţă. Acuma se întîmplat invers: mediocritatea e demonizată, cîte un prăpădit incompetent e văzut ca o fiară cu copitele înfipite direct în iad şi cu ochii din tăciuni aprinşi. Chiar cînd rîdem e sarcasm, e un rîs agresiv şi consumptiv, gluma e dură,

ironia e crudă. Ne-am pierdut inocenţa. Cum era posibilă inocenţa asta înainte, în condiţiile pe care le ştim, asta ar fi un subiect de reflecţie. Probabil că eram mai inocenţi înainte pentru că stăteam deoparte. Acuma sîntem prea implicaţi. Există un drac în ambele ipostaze, şi în abţinere şi în agitaţia publică şi noi acum cu asta, al doilea, avem de-a face.

- *Cum vă simţiţi ca director al Dilemei şi mai ales ca editorialist săptămînal?*

Pericolul de a fi inteligent cu dată fixă

- Titulatura de *director* nu mi se potriveşte, tehnic vorbind. Nu mă duc acolo într-un birou separat în care să primesc cîte-un colaborator, să-i dau cîteva indicaţii şi să scriu *Nu!* pe cîte-un manuscris. De altfel n-am un birou, lucrez laolaltă cu ceilalţi, în aceeaşi cameră: asta anulează dintr-o dată orice ierarhie. Şedintele de redacţie sînt un fel de colocviu relativ informal şi agreabil, iar revista se face de la sine. A ajuns să mi se pară chiar suspect lucrul ăsta şi mă gîndesc ca de la toamnă să încercăm o formulă nouă. Directorii revistei sînt chiar colaboratorii permanenţi şi echipa propriu-zisă. Hotărîrile le luăm împreună. N-am senzaţia că trăim prin ierarhia, ci prin sinergia de-acolo.

Ca editorialist am probleme. N-am crezut c-o să rezist trei ani la o rubrică săptămînală, e o cursă extrem de dură, mai dură decît poate părea, şi periculoasă, pentru că după 3 ani de scris texte standard - fie şi numai ca dimensiuni - capeţi reflexe false: nu mai poţi gîndi decît în 3 pagini. Apare o mecanică, pe lângă pericolul de a fi inteligent cu dată fixă. De pildă chiar azi am de scris articolul care trebuie dat mîine dimineaţă. Am momente cînd mă întreb cu disperare autentică: cît mai poate dura asta, o să-mi petrec oare toată viaţa făcînd un săptămînal? Nu văd nici episodul înterruperii la orizont pentru că aş avea sentimentul unui abandon... Dar şi perspectiva continuării *sine die*, mă terorizează. Mi-e puţin frică şi pentru că mi-am dat prin această rubrică un contur de gazetar, de editorialist, la care nu mă gîndisem pînă acum. Cînd cineva îmi spune despre cartea în care am strîns articolele din *Dilema* că e bună, organică, mă întreb: dar dacă eu nu sînt decît un gazetar? Dacă am produs prin aceste editoriale opera vieţii mele şi restul o să fie nişte franjuri în jurul unor prestaţii gazetăreşti? Sigur, nu vreau să-i jignesc pe gazetari spunînd că asta m-ar coborî, dar în orice caz e altceva decît programasem.

- *Nu se creează cumva un dezzechilibru între Dumneavoastră ca persoană publică dintre cele mai cunoscute şi ceilalţi, oamenii de pe stradă?*

- Mă plîng deja de mult de asta şi mă tem să nu devin stereotip. Pînă la un punct a fi recunoscut pe stradă are anumite voluptăţi, desigur. Mai ales cînd cei care te recunosc sînt amabili sau au manifestări de căldură autentică. Însă prin cumul devine o teroare care face imposibilă o plimbare solitară, care face imposibilă o cumpăratură la piaţă, pentru că stau cu palsele în mînă şi fac con-

si. A apărut atunci şi de o parte şi de alta nevoia scoaterii ghearelor, ca şi cum existenţa unora excludea existenţa celorlalţi. Nu zic că nu numai la Noica sau în jurul ei a apărut un soi de iritare faţă de vedesmul literar, dar - şi despre asta se vorbeşte mai puţin în lumea literară - şi literaţii au avut o netă iritare faţă de vedesmul filosofic, şi-au luat distanţe ironice faţă de asta. Noica este unul din autorii care au avut un succes enorm la public, la anumite categorii de cititori, dar care n-au avut recenzii. Dacă e să vedem cum ată recenzia de specialitate la Noica - e ist. Lumea literară a fost deci şi ea ostilă opacă în aceeaşi măsură în care amanta din jurul lui Noica a putut manifesta ostilităţi şi opacităţi. Noica era prieten al destui scriitori, reproşurile lui la adresa eraţilor erau mai mult de ordin cultural: irita ceea ce percepea ca valoare literară suficient cultivată. El crescuse, să nu tîm, într-o lume în care criticul şi istoricul literar erau oameni cu o extraordinară cultură filosofică, nu numai cu o mare cultură literară. În fond, Călinescu, Vianu, E. Lovinescu, Mihail Dragomirescu aveau o prafată filosofică...

- *Şi un Grund...*
- Un Grund filosofic temeinic. Hegel a o chestie de băscălie sau de aro-nţă literară. Erau lucruri asimilate. Pe de altă parte Noica nu prea citea literatură, şi îl surprindeam adesea căzut într-o mi-pasiune literară de moment. Şi chiar ea uneori reacţii prea sentimentale faţă de anumite autori sau de anumite texte, mergînd pînă acolo încît să scrie el însuşi o chestie de filosofie... De altfel el era un scriitor, de menea, cum bine se ştie. Cît despre mine, trebuie să fac mărturisirea că citesc puţină literatură la ora asta. În general citesc puţin, o spun fără nici o cochetărie. Citesc mai mult intensitatea lecturilor decât din cantitatea lor. Nu sînt un om care uită de sine cufundat în lectură, b un pom şi nu observă că s-a făcut apte. Nu sînt un om care, cum spunea prietenul mai în vîrstă, nu mai scrie nimic altu decât din timpul pentru citit. Pentru mine lectura e totuşi materie primă. Spun că cu toate riscurile. Nu mă raportează la lectură, fie ea literară sau de alt tip, ca la o chestie personală. N-am trăiri de ordin moral şi estetic, în faţa unei cărţi. Lectura porvoada necesară ca să-ţi găseşti tu suţi conturul, gîndul, provocările. Nu vreau să se înţeleagă de-aici că n-am curii cînd citesc sau cînd dau peste cîte chestie care mă atrage.

- *Mi-am dat seama citind cronică - iar cronică era - pe care ai făcut-o la vremea lui Michel Serres şi care se chema presa dintr-o mesagerie.*

- Da, dar nu semăn cu tipul ăsta de oameni (cunosc foarte mulţi) pentru care totul e vicios: deshid o carte cum deszi o cutie de îngheţată sau aşa ceva.

Unul dintre cei mai serioşi oameni!

- *Mă întreb totuşi dacă într-o lume po-tilă, în care întîlnirea cu Noica n-ar fi putut pentru Dumneavoastră rolul pe care l-avut, n-aţi fi putut evolua în direcţie lite-
* Vă văd foarte bine scriind proză în dependenţa lui Caragiale. Pot chiar să transform în minte codul editorialelor din Dilema într-unul literar şi cred că ar ieşi nişte schiţe care să-l continue decisiv pe Caragiale, ceea ce nimeni n-a putut pînă acum cu adevărat, deşi influenţa lui e aşă.*

- Mă fletează. Nimic nu m-a flatat în

Andrei PLESU:

Binele e discret, răul e spectaculos

(Urmare din pag. 13)

- Deși aveți toate necazurile astea pentru că sînteți persoană publică, există cîteva fețe ale acestor persoane publice care nu sînt deloc cunoscute și nici mediatizate. Să ne oprim măcar la una, la cea legată de tinerii plecați cu burse în străinătate și care se întorc în țară.

- Este un program legat de existența-Colegiului Noua Europă, care s-a născut din dorința de a crea o continuitate, o legătură între lumea de-aici și cea a Europei de vest. Cînd te întorci din Europa, mai ales după o perioadă mai lungă e ca și cum ai călători înapoi în timp. Sînt oameni care nu se pot readapta. Or, mi-am propus să creez un spațiu de readaptare plauzibil. Avem un program care va demara în toamna asta - am obținut deja fondurile necesare - programul RELINK, care a plecat de la o constatare de fapt. Sîntem într-un moment în care deja există tineri care și-au făcut integral studiile superioare în străinătate, după '90, iar numărul bursierilor pe termene mai lungi e mare. Unii dintre ei se întorc, nu toți. Cei care se întorc au probleme de reacomodare la serviciu, de obicei nu sînt înținuți cu mare bucurie, pierd contactele cu instituțiile unde au studiat, nu mai au acces la un instrumentar de lucru: bibliotecă utilată, internet, computer. Întoarcerea devine așadar sacrificială, înseamnă renunțări nenumărate și pînă la urmă pune în pericol buna achiziție pe care au avut-o acolo unde au stat. De aceea m-am gîndit tot la un program de burse, aici, pentru oameni care s-au întors și au cîteva ani de inconfort. Să le creăm o perioadă de amortizare a șocului.

- Cum îi alegeți?

- Oricine a avut o bursă pe o perioadă mai lungă în străinătate și se întoarce poate fi printre cei selectați prin concurs. Cei care cîștigă, anul acesta numai 5, la anul 10 și poate mai tîrziu se va ajunge la 20, au, timp de 3 ani, următoarele facilități: li se face cadou un *Lap Top*, așa că dintr-o dată sînt cuplați la un instrumentar normal, li se dau 5000 de mărci pe an pentru o călătorie în străinătate și cărți, care vor rămîne la instituțiile unde lucrează.

- E o idee minunată și sper să reușească să-i aducă înapoi și să-i ajute pe mulți dintre cei plecați acum.

- E un program care le dă o gură de aer.

Demonii te înhață, te ispitesc

- Cum ați ajuns la angelologie într-o lume care seamănă mai degrabă cu un pandemoniu? Chiar

cuvîntul angelologie e mult mai rar decît demonologie.

- Lumea în care am ajuns la angelologie era cu adevărat pandemonică. Am avut gîndul asta înainte de '89; la Tescani, lucram între altele, la așa ceva. Mi s-a părut o nedreptate și totodată o lipsă de metodă să te ocupi mai curînd de extrema îndepărtare care e Dumnezeu și să nu te ocupi deloc de ierarhiile intermediare care sînt apropiate. M-a frapat că-n manualele de dogmatică chiar, îngerii sînt un capitol scris cu un fel de jenă. Nimeni nu spune în secolul XX că nu se poate vorbi de Dumnezeu. Dar îngerii sînt văzuți ca o chestie copilărească: "îngerășii"...

- De ce se vorbește mai ușor despre demoni?

- Sînt mai pitorești și mai la vedere. Îngerul este prin definiție discret. În general binele e discret, răul e spectaculos. Există o evidență a demoniacului care lipsește îngerului. Claudel spunea că în vreme ce îngerii procedează prin "inducție" (se distribuie asemenea curentului electric), demonii funcționează prin "seducție", te înhață, te ispitesc. Îngerul nu-și poate permite decît să se distribuie difuz. Mi s-a părut că e o temă care trebuie scăpată de rozuri și care poate avea carne actuală. Există motive ca omul de azi să reflecteze serios la problema îngerilor, oricît ar părea de ciudat. De altfel în ultimii ani au apărut enorm de multe lucrări despre înger. Cînd a început să mă preocupe pe mine problema, nu era așa. Acum însă, ea a căpătat o anumită relevanță, o anumită prezență - cartea lui Michel Serres e numai una din dovezi.

Îngerii se leagă de problema intervalului care, fără să premeditez, a devenit tema mea dominantă. Mi-am dat seama după două-trei episoade că e așa: am apărut cu tema asta în *Minima moralia*, iar îngerii sînt tot o problemă a intervalului. Mă gîndesc chiar la o carte pe tema asta, cu cîteva mari capitole, dintre care unul e despre înger, altul e feminitatea, care e și ea o specie a intervalului. Leagă lucruri de nelegat, face punți. Și intermediază! Cele mai mari înțîniri cu cărți, oameni, idei le-am avut prin mijlocirea femininului. E o splendidă transparență în structura feminității care o face să intre, alături de înger, într-o posibilă carte despre interval.

- Abia aștept s-o citesc și vă mulțumesc pentru bucuria pe care le-ați făcut-o cititorilor României literare cu acest interviu.

Martî, 6 august 1996

Lia Savu-Arnet

SE NAȘTE la București, în 1932, se stinge din viață la Paris, în 1995. Urmează Liceul francez de stat din București. Absolventă a Facultății de chimie din București. În 1963 se stabilește la Paris și, un an mai tîrziu, devine asistenta profesorului May Jayle la Facultatea de medicină din Paris. În 1966 se căsătorește cu Andrei Savu. În 1975 trece doctoratul de stat la Paris cu o teză despre *Proteinele plasmatice* și ocupă postul de cercetător la Centre National de Recherche Scientifique - CNRS, unde în 1986 devine director de cercetări. În paralel ține la Facultatea de medicină Xavier Bichat din Paris cursul pentru "Certificat de Maîtrise en Biologie Humaine". Lasă 10 caiete de însemnări și poeme în limba franceză, din care sunt extrase poemele publicate în primul număr al acestui an al revistei *Poésie* '96.

Lia Savu nu a dat nimic spre publicare în timpul vieții. Este singurul poet contemporan de origine română și limbă franceză publicat în această revistă fondată de Pierre Seghers și editată astăzi de Maison de la Poésie cu concursul lui Centre National du Livre.

Cheia reginei

Noi suntem toți furtună turbată
Nu există cheie pentru vînt
nici inimă-n secret împăcată

Chiar marele calm stă așteptînd
și știe. El maschează, pune la cale.

Suntem vijelie, și fiară urlînd,
Suntem spumă, și lupoaică cu bale.

Regină a minunii depline,
o, regină prea tristă:
Tu doar știi foarte bine
că asemenea chei nu există.

Căci

Întâmplă-mi-se ca o poveste bizară
o ultimă șansă de lumină amară

Întâmplă-mi-se cum se uită o ușă
deschisă spre noaptea ca de cenușă

Un nimic trist un nimic în etape
Întâmplă-mi-se ca nimic sau aproape

Întâmplă-mi-se ca nopții spre zi
o scurtă dimineață-ncoronată cu gri.

Ei, ochii, știu

Ei, ochii, știu că există
mai puține uși ca praguri ascunse
și pretutindenea toamna
mai multă toamnă ca frunze.

Ei se miră că vrem să-i constrîngem
cu numere. cu lucruri sumbre,
să-i punem să socotească din nou
în umbră doar umbră.

Sunt sigură că ei știu negreșit
că-n partea lor de eternitate
e mai mult de văzut decît de privit.

Mi-ar plăcea să nu prea caut să-nțeleg

ci pur și simplu din nou să culeg
foame, fructe, fervori.

Mi-ar plăcea ca, bătînd același drum,
să afl ruine și lave,
sânge și sărbători.

Fără a se ști prea bine cine, sau cum.

Dacă

Dacă mi-aș crede urechilor, inimii, oare
ce aș fi - liniște sau rumoare?

Dacă n-aș umbla pe vorbe fără tumult
aș spune mai bine? aș spune prea
mult?

Dacă m-aș vedea-ntr-adevăr în
sticloasa
ogîndă, mi-aș vedea ochii? grimasa?

Dacă aș fi alta așa cum sunt eu adică
aș muri de dragoste? sau de frică?

Dacă aș îndrăzni, oi cal alandala,
aș frînge genunchii tăi? sau zăbala?

Pe de-asupra acestui umăr de vînt
trec citînd.

Scriturile noastre se-aseamănă
a mea tremură geamănă

Răsufările noastre clatină orice foc
a mea aproape deloc

Ale mele ca ale sale scrisele noastre
mor
ale lui rămân pe ogor

Nici eu nici el nu lăsăm nici o cută
el dispăre, eu mă fac nevăzută

Între adevărați și falși, dintre cei vii,
cine m-alege, și cine - vîntul din vii?

Traducere de
Ștefan Aug. Doinaș

Mă chemau păsările

Pornirea

Fragment de roman

TERMINASEM cu masa, când i-am auzit soneria de la bicicletă. Era semn bun. Însemna că și-a reparat-o. De câte ori nu l-am îndemnat să și-o facă odată ca lumea ca să nu mai vină în sus pe lângă ea. Dar Călin nu știu ce tot spunea, că încă "scapă" torpedoul și că deocamdată nu dispune de bani să-și cumpere altul. Cu asta mă cam enerva, cum îl enervam și eu când mă îmbrăcam prea încet...

Bunica și Mina ieșiseră să ne conducă la poartă.

- Tu nu vii cu noi, Mina? a întrebat Călin foarte curtean.

- Eu merg cu mașina, duminică, cu tăticu și mămica, a răspuns Mina cu mândrie.

Nu i-am zis nimic răutăcios cum obișnuiam în micile noastre polemici. Nici măcar: "Ce să caute ea, las-o să se joace cu păpușile", după care ea s-ar fi pronunțat cu ușurință: "Parcă eu am nevoie de tine!"

Din spate, grijulie, bunica ne povătuia încă o dată să fim cu băgare de seamă cu apa. Doar știam să înotăm, și apoi apa nu era așa adâncă.

Itinerariul nostru preferat era prin Gorgan. Ca să ieșim aici trebuia să trecem prin cimitir, de unde, paralele, mai multe poteci, foarte apropiate una de alta încît uneori se contopeau, duceau la asfalt. Tot asta era și drumul călăniștilor, muncitorii care lucrau la uzinele "Victoria" din Călan, și care pe aici ajungeau mai repede la gara din Coposești.

De la grămada de porobi puteam merge unul lângă altul.

- Ce mai face Luminița? Mi-ai scris ultima oară că o aduci și pe ea.

- Luminița...

- Da, Luminița.

- ...Luminița a murit...

- Cum a murit?! Tu vorbești la figurat, a rîs el crezînd că glumesc.

- Nu. E moartă...

- Cum e moartă? a strigat el. Glumești, Cipriane. Nu mă credea și s-a oprit.

- Am eu mutra că glumesc? A murit..., e moartă.

- Nu se poate, și a dat cu mîna tare în ghidon enervat. Tu minți, s-a întîmplat ceva între voi, nu mai sînteți prieteni și nu vrei să-mi spui.

- E adevărat, a murit...

- Nu? ...Nu-mi vine să cred!

Parc-ar fi încercat s-o învie și tulburat s-a urcat din nou pe șa.

Îmi era parcă ciudă pe el că poate să se enerveze mai mult decît mine.

M-a pus să-i povestesc totul, crezînd că asta mă ajută.

Să trăim

PLECASEM într-o zi tot pe Gorgan. Pe Gorganul prăpăstios. În-Livezi. Pe poteca bătută de ploaie, de zăpadă, de pași, de roți. De bicicletă numai. Îți intră grîul și iarba printre spițe. Dar spițele țin cadrul, ne țin pe noi.

- Ciprian stai puțin, te rog.

Îl aud. E în spatele meu cu cîțiva metri. Mă uit în oglinda retrovizoare și-l văd aplecîndu-se. I-a sărit lanțul. E vechi dar încă ține "Carpațiul". Și el ține la bicicletă, de aceea alta nu cumpără, de aceea n-o vinde. Eu anul trecut mi-am vîndut "trei-sfertul". Nostalgie efemeră, căci mai plăcut e să încaleci albastrul "Tohan". Două zale îl enervează. O cheie, o cheie șurubelniță ca

să scoată lanțul din strînsoarea în care a intrat. Nu vrea să iasă? Prinde lanțul cu palma încheiată și trage. Dar lanțul taie la mînă. Puțin roata dințată, pînionul mișcat. În sfîrșit... E murdar pe mîini dar lasă c-o să mergem la apă, la Strei. Doar e apă multă la Strei, bună de baie. Și Vadul-Alb vine la Strei. Azi Vadul-Alb e mic. Nu și cînd devine mai mare ca Streiul de acum. Atunci bolovanii se ciocnesc între ei ca bivolii în fugă pe ulița-ngustă și apa e pămîntie. Acum e limpede ca ochii tăi sau ai mei. Cu iarbă și cîrpă s-a șters dar tot nu s-a dus vaselina. E multă apă în Strei și pietre sînt multe, nisip mai puțin și mîinile noastre curate vor fi după ce o să ajungem acolo...

Bună ziua curge din gurile noastre și din ale oamenilor. S-avem noroc, să trăim, să fim sănătoși. Poezie a pămîntului!

Ziua e bună. Coasa taie iarbă. Fe-meile folosesc greble și furci. Se aude unul bătînd coasa. Ulcioare cu apă cristalină și cîntuțe cu zemuri zărim din fuga falșilor cai. S-au odihnit destul, de mult n-au galopat. Din vacanța trecută.

- Mînă mai tare, Cipriane, că te ajung...

Pedalez, pedalez pe cărarea cu hopuri și curbe. Părul îmi flutură. Mi-a crescut și-mi flutură-n vînt și grîul e mare. El nu filfîie pentru că nu fuge și nici vînt nu e. Dar mie îmi flutură părul și lui la fel. Noi fugim, ne grăbim. Mî-năm, ghidăm, pedalăm pe cărarea cea albă cu toate că ea ne duce în jos și am putea pe șai să stăm liniștiți. Ghidonul îl strîngem aplecați pe un gît invizibil. Nu se văd nici hainele de pe noi. E vară și e cald.

Pedalăm, de-ai naibii pedalăm: paiaiaia! Să nu sară lanțul din nou. Nu mai sare, e strîns. Două săgeți trec printre spini. M-a atins unul dar mergem pînă ce spițele nu se mai văd. Salutăm și oamenii răspund: 'nă ziua, 'nă ziua, 'nă ziua! Stau și se uită o clipă după noi: "Ce bine e de ei, n-au grijă!" Ba avem: să mergem la Strei. Sîntem puțin prăfuiți. Streiul duce praful fără ca noi să-l vedem. Ne cheamă asfaltul. Sînt cîmpuri și dincolo de asfalt. Tractoarele se aud duduind. Și noi pe șeile noastre: ctuctuctuctuctu... Ne cheamă asfaltul, Măgura ne cheamă. Streiul curge la poalele ei. Și noi mergem acolo: la el și la ea. Dar mai întîi ne cheamă asfaltul. Asfaltul ne cheamă, șoseaua, și-ajungem la ea puțin domoliți ca să nu ne strivească insecte uriașe, mai uriașe ca noi. Lăsăm rana "dinozaurului" în urmă luînd-o spre stînga. Coposeștiul cu acoperișurile roșii în urmă rămîne. Cîteva case sînt roșii cu totul, nefiind tencuite. Noi mergem la Stîncăți. Acolo e malul mai bun, apa mai mare și nisipul mai mult. La poalele Măgurii e și o stîncă. De pe stîncă se poate sări ca de pe o trambulină rigidă. Dar dincolo de linia ferată e un loc bun mai aproape. O să intrăm astfel mai repede în apă decît dacă ne-am duce la stîncă. Mai avem încă un kilometru. De sus, din Gorganul traversat de asfalt, ne-am luat viteză. Mare viteză încît aproape ne merg pedalele-n gol. Panta se termină - și mînă ca'nainte. Am lăsat în spate grajdul C.A.P.-ului care noaptea seamănă cu un vapor frumos luminat. Și casele din Zăvoaie în urmă rămîn. Și Vadul-Alb peste care trecem și două mașini oprite

pe malul lui, la umbră, la iarbă. Mașini pe șosea ne întrec, nu le putem concura. De o parte și

de alta a șoselei iarăși oameni la cîmp. Aceeași frumoasă poveste. Ulmi străjuiesc șoseaua-e frumoasă cu umbră. El a plantat ulmi, eu n-am avut cînd să plantez. Însă și eu merg pe sub ulmi. Sînt ulmii plăcuți. Și eu pedalez să-l ajung. Trecuse în față de cînd am ieșit în potecă. Tare curios: lanțul nu sare. E bine. Mai avem puțin și ajungem, ajungem la Strei, la podul de peste apa Pruneștiului. Și ea se varsă în Strei. Cîte ape nu se varsă în Strei și Streiul în Mureș! Apa Pruneștiului e limpede. Doar vine din munte. E mai mică decît Rîul Alb, însă și peste ea sînt poduri. Noi trecem pe lângă pod, nu mergem în sat, am hotărît, nu mergem azi la Stîncă. Noi mergem la Strei și Streiul e mai aproape luînd-o pe-aici, pe lângă pod, la dreapta pe drumeagul pietros pînă la linia ferată. E liberă calea, nici un tren nu trece la această oră pe aici. Streiul curge ca și anul trecut. Ne propțim bicicletele la umbra aceleiași sălcii. Bluza rămîne pe ghidon iar pantalonii pe șei sau pe portbagaj...

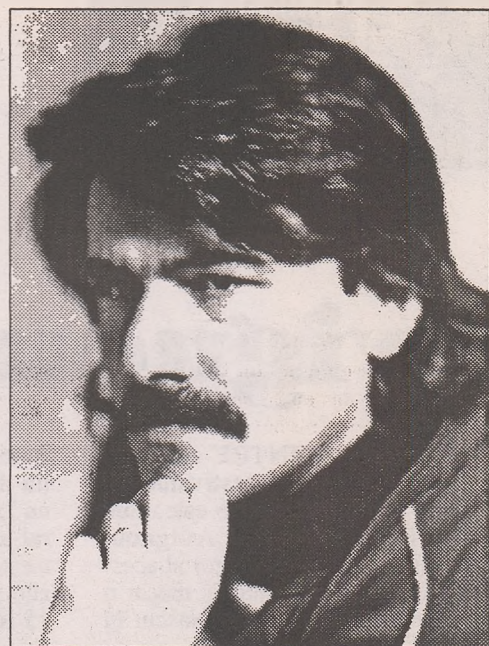
Apa Pruneștiului e caldă, ne-am băgat picioarele în ea. Streiul e mai mare cu mult decît apa Pruneștiului. Fiindcă afară-i soare, de-ar fi rece și tot ne-am scâlda. Mirosim aerul de deasupra. Picioarele în Strei ne băgăm. Pare destul de cald unde se varsă Pruneștiul. Dar cînd intri mai mult e mai rece. Streiul ne duce frumos fără să mai dăm din mîini, da'noi dăm, rîul să întrecem. Apa e dulce, o simțim pe buze, nu e ca la mare sărată, ca să scuipi mereu, mai ales la început. Curăț e apa și noi mergem prin ea. Curăț e peștii, ca apa curăț, ca și cerul curăț. Sînt pe mal, mai încolo copii. Copiii ne știu. De mulți ani îi cunoaștem. "Ce facem?" Ei vorbesc și sub apă. Și sub apă vorbesc, nu-s ca peștii. Nu vedeți, în Strei ne scîldăm ca și voi, înseamnă că-i bine. Ce bine! Bine v-am găsit! Și noi vorbim pe sub apă, nici noi nu sîntem ca peștii. Ba sîntem, înotînd. Înotăm pînă ce dăm cu genunchii, cu burta de pietre. Peștii înoată și mai încolo, și sub rădăcini. Ne clatină pietrele. Alunecăm, pietrele înțeapă. Taie apa genunchii, împrôscăm împrer. Ne ajunge apa din nou la brîu și din nou înotăm, acum în contra curentului. Curentul e iute dar noi înotăm; apa, apa o batem, pînă ce obosim...

Munca

ÎNTR-O zi ca aceasta, cînd iar a venit vorba că toată lumea-i la cîmp, satul e aproape pustiu, numai noi stăm fără prea mult rost, măcar că eram în vacanță, măcar că citeam, făceam sport, ajutam la treburile casei, un gînd ne-a trecut printre altele: "ce-ar fi dacă ne-am angaja la I.G.A. muncitori sezonieri?" Și gîndul frămîntat a crescut.

De vreo doi ani în timpul verii veneau la noi geologii din cadrul Institutului de Geofizică Aplicată pentru a face prospecțiuni la Ohaba-Ponor. Nu știu dacă pasul ăsta nu l-am făcut și dintr-o predispoziție de a părea mai maturi. Era prima mea experiență deosebită și-a lui. Nu eram singuri deoarece cu mult înaintea noastră băieți din sat lucrau la fermă, pe pămînturile C.A.P.-ului sau la geologi.

După ce întindeam cablul cu prize pentru geofoni, pe care îi sădeam în

pămînt, noi geofoniștii eram liberi, intrîndu-și apoi în atribuțiunile cei care dinamitau, artificieri. Pînă ce se dinamita și prospecțiunea era înregistrată ne așezam pe iarbă și făceam plajă sau citeam la umbră. Orchestre de greieri cîntau cîntece de leagăn, frunzele ne erau evantai. Era minunat și uitam drumul parcurs dimineața cu acumulatorii, stația seismică sau cuva în spinare. Aftit era de subțire firul de apă ce ieșea din stîncă, încît aplecîndu-te să bei sărutai stîncă iar apa aceasta te fermeca și-ți da puterea s-o săruți din nou. La răcoare gînduri se ciopleau iar susurul apei te ajuta să le șlefuești.

În ultimile zile am lucrat la topometrie. Umblam prin spini, prin gropi, prin grădinile oamenilor, peste tot unde trebuia făcute măsurători. Cîteodată se adunau în jurul nostru copiii țăranilor din localitate. Le dădeam bucăți de sîrmă sau de hîrtie fotografică neutilizabilă și ca să ne răsplătească ne aduceau apă rece, cînd eram prea departe de sursă. Casele erau răzlețe, pe dealuri.

Odată, în timpul unei pauze am plecat împreună cu un băiat la el acasă, să-mi dea să beau must de pere. Am luat-o pe o potecă. El mergea înainte. Era soare, frumos. Doar sus se azea o stație de foraj bîzîind - aparținea de I. G.E.X. - vecinii noștri. Am urcat niște dealuri și am ajuns într-o poiană; ne-am așezat pe un dîmb să ne odihnim, să privim. Un cîine ciobănesc de culoare albă, pătat cu negru se apropie de noi. El îi zise pe nume; patrupedul se bucură nespun, începînd să se gudură în jurul nostru. Îl mîngîiai și atunci apără un altul mai mic, complet alb. Mă împrietenisem cu amîndoi. Am plecat mai departe fugind. În urma noastră veneau cîinii lătrînd de bucurie că-l aveau în mijlocul lor. Am ajuns lângă o casă țărănească simplă. La umbra unui pîr ne-am așezat pe o bancă mică de lemn. El a strigat tare:

- Tatăăă! Tatăăă!

N-a răspuns nimeni. Îmi spuse că probabil e la coasă în deal. Mă invită în casă dar eu aș fi vrut să stau tot timpul aici și să mă uit la munți, la pomii aceia cu clorofila de poezie fără de care sufletul meu nu putea să trăiască. Se întoarse cu un ulcior plin cu suc de pere. Era gustos și rece; am băut pe săturate. M-am uitat la ceas și i-am spus că e timpul să mă întorc la corturi. A venit cu mine, îi plăcea să mă vadă lucrînd. Și-a exprimat dorința de a lucra și el în formația noastră. I-am promis că o să vorbesc inginerului șef despre el. Dar n-am mai avut cînd să lucrăm împreună, fiindcă a trebuit să plec pentru Luminița. Mă voi întoarce însă acolo unde va apare o mină. Și poate că oamenii iar îmi vor da pere și mere și prune și voi bea încă o dată și încă o dată apa rece din stîncă dacă nu va fi murdară cumva de funingine, și-mi voi aminti că și eu am înfipt geofoni care au auzit cum sună pămîntul...

Avignon - regat al teatrului

UNUL DINTRE cele mai importante festivaluri de teatru din lume este, cum se știe, Festivalul de la Avignon. Orice om de teatru sau iubitor al acestei arte își dorește să ajungă, măcar o dată, prin acest loc magic. Născut în 1947 sub bagheta lui Jean Vilar, traversând perioade extrem de diferite, Festivalul de la Avignon sărbătorește anul acesta a cincizecea ediție. Jumătate de secol de creație teatrală. Istoria Festivalului de la Avignon concentrează o parte însemnată a istoriei universale a teatrului. Pașii celui care se plimbă prin Avignon se înfilnesc în această istorie teatrală cu cei ai lui Vilar, Gérard Philipe, Antoine Vitez, Peter Brook, ai Mariei Casarès, Béjart, Ariane Mnouchkine, Bob Wilson, Michel Piccoli, ai Pinei Bausch, ai lui Tadeusz Kantor, Jeanne Moreau, Patrice Chéreau, Heiner Müller... Povară și, în același timp, emoție și bucurie. Acest oraș respiră în ritmul teatrului. Zidurile impresionante ale Palatului Papilor, extraordinarele spații de joc de la Curtea de onoare, Teatrul Municipal până la *Cariera Callet à Boulbon* emană o atmosferă copleșitoare și plină de contraste: liniștea pietrelor și a zidurilor dar și viermuiala amețitoare ce nu încetează până mult după miezul nopții, grandoarea și platitudinea, angoasa și explozia emoțională, teama și singuranța. O muzică ciudată și amețitoare, compusă din ritmuri și tonalități contrastante, vibrează aproape fără încetare, timp de o lună pe an la Avignon, unde timpul și spațiul se contopesc într-o singură dimensiune: teatrul.

La această ediție aniversară a fost invitat și spectacolul *Danaidele* al lui Silviu Purcărete, prezentat și mediatizat ca evenimentul numărul unu. Spațiul de joc: *Carrière Redland à Boulbon*, acolo unde în 1985, Peter

Brook prezenta *Mahabharata*, un spațiu dumnezeiesc, grandios și auster, un "spațiu epic sau echivalentul natural al Palatului Papilor" cum îl numește George Banu. Având doar două zile și jumătate la dispoziție, până pe 15 iulie, seara primei reprezentații,

Coca Bloos

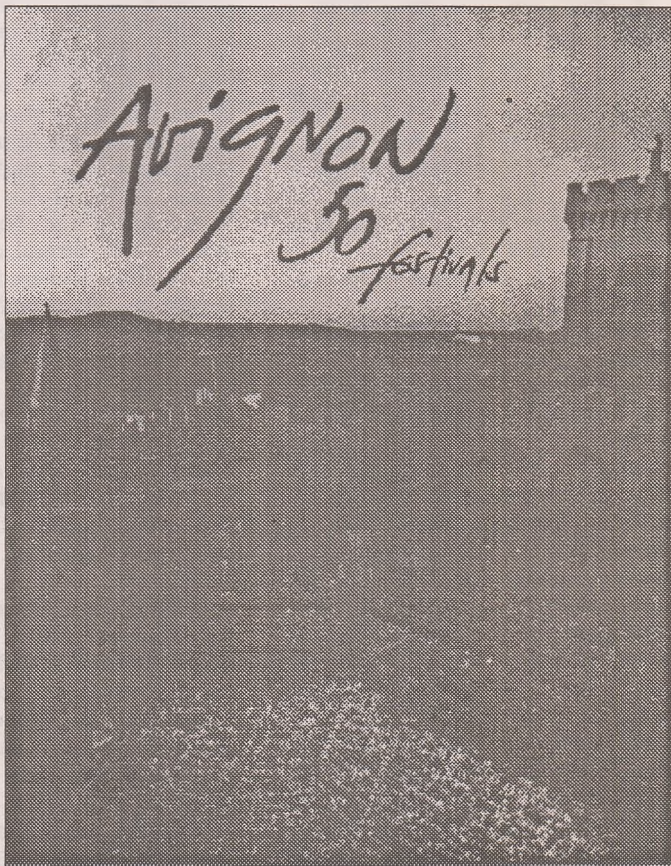
după un drum lung și extenuant, întreaga trupă a *Danaidelor* condusă de Silviu Purcărete a lucrat asiduă la adaptarea spectacolului la condițiile noi ale spațiului. S-au făcut amenajări speciale: s-a turnat o peliculă subțire peste pietrișul de pe jos; nefiind culise s-au construit, în fundul "scenei", șapte pereți - panouri ce păreau a se fi prăvălit din piatra carierei; sus, pe buza muntelui sfîncos s-au amplasat reflectoarele. Gîndit pe o adîncime de 40 de metri, spectacolul a trebuit transformat și deschis pe lățime. S-a lucrat mult la instalarea surselor de lumină, la sonorizare, acustica impunînd adaptarea vocilor, a tonalităților, într-un ritm infernal. De după-amiază pînă în zorii zilei, *Danaidele* s-au străduit să intre în grațiile *Carierei de la Boulbon*, să se modifice ca, în final, să fie acceptate, să-și spună povestea timp de douăsprezece seri (cu o singură zi de pauză). Acestui loc magic descoperit de Peter Brook acum șaisprezece ani, magnific el în sine, *Danaidele* lui Silviu Purcărete i-au sporit atmosfera de irealitate și de magie. Toată lumea a pus în paranteză oboaseala, emoțiile descoperirii Avignon-ului, impactul cu acest spațiu și s-a dăruit extraordinar spectacolului. Rigoarea austeră a *Carierei* a fost dublată de rigoarea *Danaidelor*. Împărțind opinia critică în două, spectacolul a cucerit, în schimb, complet publicul festivalului format din spectatori veniți din toată lumea. Seară de seară, la paisprezece kilometri de Avignon, publicul a luat cu asalt *Cariera*. Seară de seară a fost arhiplin. În total aproape douăsprezece mii de spectatori au văzut *Danaidele*, cel mai solicitat spectacol din festival. Ziua, zeci de oameni se străduiau, prin diverse metode, să obțină un bilet (190 de franci) la spectacolul românilor. Actorii erau recunoscuți pe stradă, urmăriți peste tot cu video, in-

tervieați, fotografiați. Nici o recompensă mai mare nu există pentru viața unui spectacol, pentru sufletul artiștilor care-i dau o formă unică, vie decît această nebulie superbă a publicului. Iar *Danaidele* au simțit din plin dragostea și răsfățul publicului în Avignon, acest regat al teatrului universal.

Cine a văzut *Danaidele* într-o sală, mai mult sau mai puțin convențională de teatru, își poate da seama că, la *Cariera* fluxul emoțional, foarte puternic de altfel, nu a fost continuu, că ceva din forța anuntor momente era estompată chiar de forța

spațiului în sine, care absorbea prin frumusețea lui ceva din frumusețea spectacolului. Peter Brook a lucrat *Mahabharata* avînd tot timpul în cap datele *Carierei*. *Danaidele* au fost făcute într-o sală de teatru, cea a Teatrului Național din Craiova, iar la Avignon a trebuit muncit enorm la adaptarea despre care vorbeam, și asta este deja altceva. De aici însă pînă la tonul uneori aproape neprofesionist al criticii, chiar răutăcios în mod vizibil și lipsit de argumente artistice și teatrale, mi se pare o cale extrem de lungă și încărcată de alte obiecții decît cele valorice. Poate, mai degrabă, conjuncturale. Iar reacția publicului a fost prima care a amendat sever reacția umorală și superficială a criticii. La fel s-a întîmplat anul trecut cu *Tartuffe* -ul semnat Ariane Mnouchkine. Prea puțin s-au punctat valoarea scenariului original bazat pe textele lui Eschil, forța ideii regizorale, performanțele actoricești ale lui Victor Rebengiuc, ale Cocăi Bloos, Radu Beligan sau ale corului. Noaptea, după spectacol, mulți dintre spectatori rămîneau să-și aștepte pe artiști și să-și răsplătească cu aplauzele lor suplimentare. Succesul indiscutabil de public de la Avignon, cînd tentațiile și ofertele teatrale nu conțin sînt să existe oriunde și la orice oră, rămîne atu-ul forte și de necomentat al *Danaidelor*.

Luîndu-și rămas bun de la Avignon, de la acest oraș-miracol pentru teatrul de pretutindeni, trupa *Danaidelor* s-a oprit la Roma, pentru patru spectacole la *Teatro Romano di Ostia Antica* (1-4 august). La 40 de kilometri de Roma, într-un amfiteatru roman ce domina practic un oraș al ruinelor, a început, din nou, travaliul remodelării *Danaidelor*. Nici o secundă nu s-a făcut rabat de la profesionalism, în ciuda boemei meridionale a italienilor. Performanțele

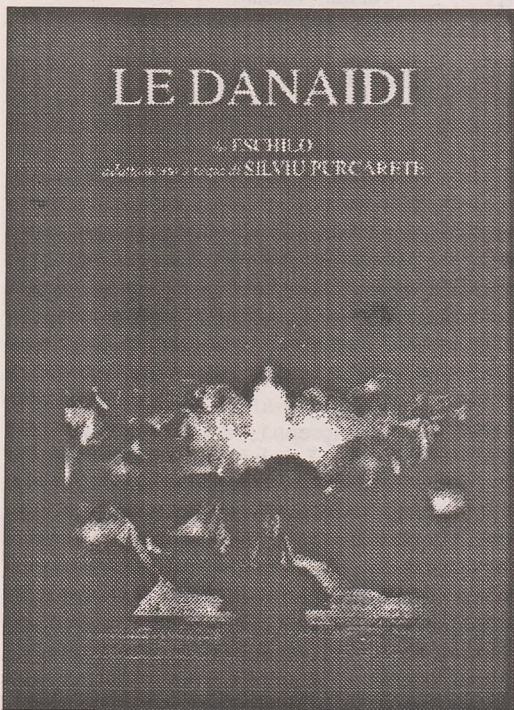

Curtea de onoare din Palatul papilor

tehnice și artistice ale trupei din România au impus ritmul și condițiile de lucru dorite. Magia și grandoarea *Danaidelor* au făcut încă o dată ca, în acest teribil amfiteatru să-și dea mîna cultura greacă cu cea romană, ca spiritualitatea universală să plutească și să cucerească prezentul. În jur de o mie de spectatori a urmărit, seară de seară, cu sufletul la gură, demonstrația de teatru a românilor, aplaudată minute în șir, ovaționată și apreciată, de data asta, și de critică.

După o lună de zile, grea dar și plină de satisfacții, toate drumurile n-au mai dus la Roma, ci în România. Un drum lung, parcă și mai lung la întoarcere, care n-a ocolit și alte cîteva înfîliri cu istoria teatrului: la Verona, pozîndu-se sub celebrul balcon al Julietei, multe tinere din trupă și-au imaginat o clipă că pot fi iubite ca ea sau, dacă fiorul artistic a fost mai puternic, că vor juca vreodată partitura scrisă de Shakespeare. La Veneția, amețiți de splendoarea orașului, de minutele petrecute la Café Florian (întrebînd care este masa lui Goldoni, Proust sau Thomas Mann, chelnerii italieni ne-au răspuns zîmbind grăbiți: "toate au fost mesele lor!") am lăsat pașii în voia lor. S-au încurcat prin labirintul străduțelor și părea că am rătăcit drumul. Radu Beligan și Victor Rebengiuc, pasîndu-mi ușor vina, se consolau imaginîndu-și că pe acolo s-a plimbat, poate, și Carlo Goldoni. După un minut, Micaela Caracaș a risipit vina și ne-a pus în fața hazardului: ne aflam pe Calle dei Nomboli, exact în fața casei cu numărul 2793 în care, pe 25 februarie 1707, s-a născut Goldoni. Hazard sau necesitate?

Despre ediția acestui an a Festivalului de la Avignon, în numărul viitor.

Krzysztof ZANUSSI:

Prima mea intrare la cinema

Krzysztof Zanussi, marele cineast polonez, binecunoscut și publicului nostru (*Viață de familie, Iluminare, Camuflaj, Spirala, Anul soarelui înăstii* și multe altele), a împlinit, de curând, 57 de ani. Iată, cu "ocazia aniversară", câteva pagini de memorialistică scrise de Zanussi, cel care și-a rezumat opera în fraza: "Doar absența interogației e tristă și degradantă".

CELE MAI multe evenimente din viața unui individ au loc în funcție de un calendar universal: cam la aceeași vîrstă avem prima întâlnire, cam la aceeași vîrstă ne dăm bacalaureatul, cam la aceeași vîrstă ne facem armata. În general, școala e cea care determină ritmul inițierilor literare și filosofice. Dacă aș fi întrebat în ce epocă am auzit vorbindu-se despre Socrate pentru prima dată, sau cînd am citit ceva din Nietzsche sau Pascal, aș răspunde: căutați în programa școlară. Mi s-a întîmplat și să sar peste lecturi obligatorii, pe care aveam să le descopăr doar la maturitate: pot să mărturisesc acum că am citit *Germinal*, influențat de film, abia în 1993, adică exact cu o jumătate de secol întîrziere!

În schimb, raporturile noastre cu cinematograful nu ascultă de un calendar precis. Timpul (cu majusculă) e implacabil cu arta noastră, care e cel mai lesne supusă uitării. Viața unui film e aceea a

unui fluture, filmul moare după un anotimp; toată lumea îl vede în același moment, apoi îl uită. Căci modernitatea înseamnă absența memoriei. Profesoara mea de latină trăia ca și cînd Cezar i-ar fi fost contemporan; era în cele mai bune relații cu Virgiliu! A putut suporta toată barbaria epocii ei numai pentru că se situa undeva foarte departe de ea. A trecut pe la Auschwitz, dar, în fond, ea n-a părăsit niciodată Antichitatea. Aveam impresia că profesoara noastră ține de un muzeu.

Cinematograful nu e încă obiect de muzeu, deși o apucă, și el, încetîșor, pe calea asta. Cinematograful trăiește clipa, ca și spectatorii lui. Cinematograful nu

există decît azi. Care a fost prima mea întâlnire cu el?

Era acum vreo cincizeci de ani. Presupun că am mers la cinema, prima dată, imediat după război. N-am putut să merg în timpul războiului, pentru că în Polonia, sub ocupația nemțească, să mergi la cinema - chiar și la un film pentru copii - era ceva foarte prost văzut. Deci n-am avut dreptul la desenele animate ale lui Walt Disney (de fapt nici nu-mi pare rău). Cunoșteam muzica de la *Albă ca Zăpada*, dar filmul aveam să-l văd doar la Cinematecă. Rezistența avea un slogan, care spunea: "*Numai porcii merg la cinema*" (în poloneză, asta rimează). Părinții mei respectau interdicțiile. Nu mergeau la cinema, nu mînceau carne vinerea și aparțineau Rezistenței. Cinematograful a apărut deci, pentru mine, după război.

În Varșovia toată numai ruine, mai rămăseseră doar cîteva săli în picioare. Ca să vezi un film, trebuia să faci cozi interminabile - visul tuturor cineaștilor: o coadă lungă în fața cinematografului. Înainte de venirea stalinismului, erau difuzate de toate: filme americane, franțuzești, italienești... Un lucru care, azi, mă face să zîmbesc: pe atunci, părinților mei nici nu le-ar fi trecut prin cap să meargă să vadă un film american; considerau că filmul ame-

Primul film care l-a marcat pe Zanussi: *Copiii paradisului*, de Marcel Carné (cu Pierre Brasseur, Arletty, J.L. Barrault, Maria Casarès ș.a.)

rican se adresează mai degrabă femeii noastre de serviciu sau șoferului care îl ducea pe tata la șantier (tata era inginer). Părinții mei mergeau să vadă filme franțuzești, italienești și englezești. În anii '50, ele au devenit tot mai rare, înlocuite de filme sovietice, la care nu se mai făcea coadă, și la care muncitorii mergeau "organizat", cu bilete cu preț redus.

Cu cît filmele din Franța, din Italia, din Anglia dispăreau de pe ecrane, cu atît erau mai căutate și cu atît cozile la ele erau mai enorme...

Primul meu film - nu primul pe care l-am văzut, ci primul care m-a marcat -, mi-l amintesc foarte bine... Îmi amintesc și împrejurările în care am putut intra în sală. Prima mea adevărată "intrare la cinema". Filmul era permis numai pentru adulți, pentru că era un film de dragoste. Eram minor. N-aș fi putut intra fără să trișez. Plasatoarea, la intrarea în sală le cerea suspjecțiilor, buletinele. Puteam încerca să mă deghizez. Ceea ce am și făcut. Aveam vreo doisprezece ani, dar eram mare pentru vîrsta mea. Mi-am pus pălăria tatălui meu și mi-am desenat cu o culoare închisă buza de sus și obraji, ca și cînd aș fi fost prost bărbierit (eram blond și imberb). Am trecut. Plasatoarea nu mi-a cerut legitimația.

Filmul se numea *Copiii paradisului*.

Rareori, în viața mea, am văzut vreun film mai frumos.

**Traducerea și adaptarea
Eugenia Vodă**

Recorduri și Popa's-uri

NU ȘTIU ce-o mai face Alexandra Nechita, pe ce meleaguri și-o mai purta părinții și întregul cortegiu de profeți care vestesc arta de mîine privind cum se joacă fetița de astăzi, dar știu sigur că un alt vlăstar al "celor mai dreپți și mai viteji dintre traci" - după cum a spus părintele istoriei, Herodot -, face bine. Adică își pogoară zilnic vloga sa de cel mai aprig din lume (că tot sîntem în sezonul fierbinte al Atlantei) în colul din dreapta al unui ziar de sînga. Ziarul este *Vremea*, iar atletul cel iute de mîna precum Ahile de picior este nimeni altul decît vrednicul de uimire Popa's, pre numele său Ștefan Popa, care se ocupă, evident, cu nobila îndeletnicire a caricaturii. Dar după cum lui Ahile i s-a tras tocmai de la ce avea el mai iute, și Popii tot de acolo îi va veni. Și asta nu, Doamne ferește, pentru că ar fi atins în zonă de vreo hîbă sau ar poseda în palmă vreun călcîi, ci pur și simplu pentru că asemeni multor lucruri și caricatura, în ciuda aparențelor, se face cu capul (nici aliterarea n-a ieșit aici cum trebuie). Or, tocmai acest aspect n-a fost niciodată atins, ori de cîte ori au fost convocate sedințe de imagine publică în beneficiul lui Popa's pe la TVR. I s-a elogiut întotdeauna și invariabil, mîna, rapiditatea, stofa de cîștigător, vocația lui de campion. Strigătele de uimire și vocile grave, pregătite parcă special pentru anunțarea

unor invazii de extraterestri, au elogiat fără excepții calitățile sportive ale caricaturistului. Și aici se naște primul paradox: dacă despre o activitate care ar intra, în principiu, sub incidența artei - caricatura este, totuși, o specie a graficii - se vorbește în limba lui Ilie Dobre, atunci în mod sigur nu avem de-a face cu arta, iar dacă, în cele din urmă, despre artă e vorba, atunci cade în ridicol ideea de record. Cum din tot ceea ce face Ștefan Popa reiese limpede că el este cel dinții, că face nu știu cîte portrete pe minut, în comparație cu alții care fac altminteri, că este singurul român intrat în *Cartea recordurilor* și altele asemenea, dubiile încep să se risipească și paradoxul mai la deal amintit se mîntuie. Întrecerea, care ajunge primul, cine iese cel dinții, care face mai mult, funcționează, poate, în orice alt domeniu, dar în nici un caz în acela al artei. De aici vine și nonsensul asocierii ei cu *recordul* și explicația că nici Fellini, nici Borges, nici Mircea Eliade și nici von Karajan n-au intrat în *Cartea recordurilor*. Nu profunzimea unei opere interesează în aceste condiții, nici originalitatea gîndirii sau noutatea limbajului, ci bizareria, ieșirea din rînd cu orice pret, ideile năstrușnice și sfidarea primară a unor factori de risc. Aici da, Popa este acasă pentru că numărul de portrete realizate pe unitatea de timp intră cu adevărat în categoria gimnasticii

și cere mai multă vigoare musculară decît activitate a sinapselor. Însă vecinul lui în acest spațiu este bărbatul cu cele mai lungi mustați, flăcăul care înghite cele mai multe ouă, fălcusul care trage cu dinții o locomotivă și nu vreun pictor, vreun grafician, vreun sculptor sau scriitor.

Dincolo de aceste fapte sportive și comerciale, ce este, la urma urmelor, Ștefan Popa, acest nou exponent al României luminoase, și cu ce se ocupă el? Răspunsurile sînt, de bună seamă, mult mai simple decît cele pe care încearcă să le ofere nenumărații practicieni ai extazului care se simt responsabili de zestrea genetică națională. Este un caricaturist pur și simplu, dintre cei care se găsesc cu miile prin piețele aglomerate ale metropolelor occidentale și se ocupă, normal, cu fapte comerciale. Face, adică, portretul la minut (sau la secundă) turistului euforic în goană după suveniruri și care vrea să le arate peste ani nepoților cam cum arăta el cînd inhala istoria în Piaza Navona sau cînd își cîntărea efemeritatea în fața Turnului Eiffel. Pentru că așa cum unii împletesc celor interesați părul în șuvițe, sau alții ghicesc în cărțile de Tarot, caricaturistii ambulanți își oferă și ei serviciile, curtîndu-și cu asiduitate modelele. Ei au dobîndit, printr-un exercițiu îndelung care este chiar un exercițiu de supraviețuire, o reală dexteritate în evi-

**CRONICA
PLASTICĂ**

*de Pavel
Șușară*

dențierea prin șarjă a datelor particulare ale unei fizionomii. Stilul acestor caricaturiști este ușor de recunoscut, pentru că miza portretelor nu depășește nivelul somatic, aspirația la definirea psihologică fiind, din principiu, abandonată.

Descendența lui Popa's din acest tip de portretistică este evidentă, chiar dacă prin declarații directe sau prin sugestii subsidiare el încearcă să dea tonalități grave unui exercițiu în esență facil. Dar dincolo de spectacolul sportiv al recordurilor sale, de apartenențele sonore la tot felul de comitete și comiții de breaslă, proaspăta legendă a lui Ștefan Popa, creată prin abuz de către mediile noastre vizuale, se datorează fundamental și apropierea caricaturistului de cercurile puterii. Cu un an în urmă, la festivitățile cu specific bănățean de la Muzeul satului, el și-a scos ustensilele în fața alaiului prezidențial, punînd în trivaliul său exact atîta abnegație cîtă era necesară pentru a fi remarcat. Popa's-ul la *Vremea* și abandonul în fața caricaturii naționalist-comuniste este doar un act firesc de continuitate și confirmă, pînă la urmă, observația că nu întotdeauna șarjele sînt vesele. Ba ele sînt de-a dreptul triste atunci cînd caricaturistul își descoperă și vocația de carierist.

PREPELEAC

de Constantin
Tolu

Decizia Miranda

BĂTRÎNUL surd care îl salută cu simpatie. Mă cunoașteți? Întreabă celălalt. Bătrînul dă din cap zîmbind, arătînd cu degetul la buze. Adică, băuse?... Semn că băuse? Ce sens?... Dar parcă pe lumea asta zăpăcită totul mai avea vreun rost, vreun sens?... Era probabil o confuzie. Îl luase drept altul. Pe vreun bețivan. Se-nîmplă. Nu trebuie să faci caz. Se-nîmplă. Vasăzică, nimic decît o simplă confuzie. Curios. Chiar se bucură puțin de această confuzie; de ideea că acum era un altul, în ochii unui tip, fie și bătrîn, nu mai contează, însă altul; deci *el era doi*. Se-nîmplă prin urmare să fii în dublu exemplar, să trăiești în două moduri, în două înfățișări, fiind de fapt unul și același, dar *privit în chip diferit*. Îl privea acum pe surd cu simpatie; cu simpatia aceea atît de umană a surzilor care nu văd parcă în jur decît armonia, răul constituind o excepție. Și se bucură de confuzia aceasta. Sar de tot cineva să-l privească atent și cu atîta simpatie. Îi mulțumi în gînd bătrînului, chiar și-așa surd cum era, în timp ce doi cîini, cîinii lui lupi imenși, aurii, cu colți mari, albi - London, London, Jack London, - niște animale blînde, obișnuite cu oamenii de tot felul, le dădeau tîrcoale.

Erau, într-adevăr, cîinii săi. Ai bătrînului. Fost mecanic-șef, care cîștigase cu șaizeci de ani în urmă primul concurs de motociclete din România. Locul al doilea, pe o marcă nemțească cu mult înainte de BMW. Avea doi fii mari, ingineri... Unul era tot surd.

MOARTEA lui V. în plin vîscol colosal. Contrastul priveghiului calm, singuratic, din bisericuța învelită în omăt. E dus în cele din urmă spre ceea ce ar fi trebuit să fie cimitir, fără a fi cimitir, într-un fel de spațiu închis de niște plopî înalți și despre care toată lumea știa, sigur, că *e cimitirul orașului*; tras de un șir de oameni pe o săniuță cam deasupra caselor acoperite de nămeți, însoțit de cîțiva prieteni lunecînd la același nivel pe schiuri...

...CÎND se duce la biserică în urmă cu 17 ani în plină criză religioasă... Îl vede mai întîi pe popa care țipă cu cădelnița în mînă spre credincioși să nu mai dorească în acatistele lor moartea

semenilor lor, fiindcă erau și din aștia pe bază de capra vecinului. Gen, - și popa alege o hîrtiuță, acatistul, și citește cu vocea lui puternică de bariton: "Și fă să crape lînuța care mi l-a luat pe bărbatu-meu, nu mai... (indescifrabil, strigă popa azvîrlind înfuriat pe jos hîrtiuța).

Biserica e în vară, spre înserate. Geamurile tramvaielor și autobuzelor întorcînd în piața învecinată aruncă reflexe scurte în altarul lăcașului, făcînd să învie icoanele mohorîte acoperite de trandafirii ofiliți, - e pe la finele lui iunie.

I., nelineștită, în criza ei sufletească, se așează retrasă în genunchi, rugîndu-se într-un colț obscur al bisericii, chiar în clipele în care popa tuna și fulgera contra acatistelor dușmănoase, și de atunci, viața ei s-a schimbat complet. Convertire.

FIECARE om are un sistem al său propriu de apărare: minciuna, violența, blîndețea, mila, perfidia, înțelegerea supusă, respingerea categorică a celui alt, ocolirea realității prin fel de fel de tertipuri...

CU CÎT moravurile sînt mai stricate, cu atît opinia este mai severă. (Saint-Just)

BRUTALITATEA se naște din frică.

TRUPUL omenesc, plus mintea, ca infern. Infernul căpătînd dimensiunile propriului tău corp. Fără nici o imaginație.

...ȘI-ATUNCI mi-am adus aminte ce mi-a spus domnul Costel, să evit damele care mă pot antrena în aventuri ori pasiuni uriașe...

...**NIMENI** nu este obligat să-și mărturisească prihana (turpitudinea). *Nemo...* (din dreptul roman).

DECIZIA Miranda. Lege din dreptul vechi englez, secolul al XVII-lea...

Respectul persoanei este mai important decît dificultățile pe care le poate întîmpina statul în descoperirea vinovatului.

Matrimoniale (II)

CEI CE au în vedere expresivitatea anunțurilor matrimoniale nu se pot mulțumi cu comicul lor involuntar. Dealtfel, cum am văzut data trecută, anunțurile americane sînt sărace în acest tip de comic ivit din chivernisirea excesivă a numărului de cuvinte plătite. Satisfacții îi pot da cititorului și inițiativele de alt ordin, ca de pildă descoperirea unor răsfrîngeri ale psihologiei autorului, găsirea unor indicii ale dorințelor lui secrete, ale stării de fapt a spiritului, indicii care există în pofida părelnicei neutralități a enunțului și a simplității lui enumerative.

Ca să continuăm paralela începută în numărul trecut, vom spune, sprijiniți pe un număr relativ mare de exemple, că *matrimonialele* americane au directitate și franchețe. Chiar dacă pornesc în trombă, agresiv și avîntat ca o reclamă T.V., se domolesc pe parcurs, lăsînd la vedere șiragul știut al cicatricei vieții, umbrele unor drame, o tristețe adîncă și dorul după un dram de noroc:

"Sînt deșteaptă, sexy, plină de reușite în viață, tristă, necăsătorită, fostă mamă, evreică, am 46 de ani, 60 de kg și 1.70 m, mi-am pierdut unica fiică în vîrstă de 12 ani. Caut un bărbat care să mă consoleze, de 50 de ani, vădov cu copii, divorțat cu copii, pînă te adoptiv, cu care să o pot lua de la capăt."

Pînă la urmă, visul își pierde cu totul aripile, devine dorință modestă și ideal minimal. După ce-și fac curaj etalîndu-și tanțoș calitățile, aproape toate semnatarele își doresc pînă la urmă un partener de singurătate, o căciulă în casă. Ar putea fi, în cazul ideal, un protector zdravăn comunicativ și de treabă, un Grizzly blînd care să dea farmec casei cu mormăitul lui voios, cu pieptul lui mare la care să te ghemuiești seară de seară pînă la sfîrșitul vieții și chiar după: "O iconoclastă cu picioarele pe pămînt, caut bărbat zdravăn; sînt o femeie cumsecade, născută în Noua Anglie, plinuță la corp, dar nu lipsită de forme, am depășit vîrsta de 60, senzuală, cu simțul umorului; sînt o intelectuală cu îndelungată experiență în afaceri, artă și afaceri cu obiecte de artă. Caut bărbat cu față netedă, om de conversație și să îi placă să rîdă, între 55 și 70 de ani, necăsătorit".

Vișînd la o "căsnicie caldă și gentilă", bărbații Americii nu vor altceva decît "să-și găsească perechea" și să se așeze la casa lor. Dar, bărbați sau femei fie ei -, și faptul sare în ochi - cu toții au o obsesie: să mai încerce o dată. Este, aș zice, o dorință firească la indivizii unui popor care așa s-a născut, adică luînd-o de la capăt:

"Sînt gata să mai încerc o dată! Sînt tînără (doar 51 de ani), HIV-negativ, plină de reușite, atrăgătoare, cu păr grizonat, caut un bărbat masiv, sexy și neieșit din comun, cu care să mă ghemuiesc seara în pat pînă la sfîrșitul vieții. Sînt monogamă, domestică, îmi plac cîinii și cariera mea. Vreau să împart viața cu un adult voios, cu respect față de sine însuși".

Trebuie să cauți mult pentru a găsi printre *matrimonialele* românești pe acelea care să aibă sinceritatea mărturisirii dorințelor și care să nu drapeze sîngaci, sub formule oneste, interesul material sau pofta împerecherii cu ultimile puteri și pe ultimii metri:

"Doctoriță veterinară 46/167/73, fără vicii, prezentabilă, *carnet auto*, doresc căsătorie domn serios, preferabil *cu mașină*."

"Caut soție, indiferent vîrsta, cu *casă la curte*."

"Pensionară *minionă*, gospodină, doresc numai căsătorie cu nefumător, *fără copii*."

Se aud foarte des și unde nu te aștepti sloganuri patetic umaniste care trădează un lung concubinaj cu filmele sud-americane de duzină:

"Doresc să corespundez cu tinere între 15-19 ani în vederea unei prietenii de durată în care să nu existe *minciună, teamă și ură*."

"Doamnă 50/165/65 doresc prietenie domn serios, vîrstă apropiată ca *să-i* acordăm singurătății o șansă".

"Cadrul didactic, zodia Fecioară, 41/165/54, aspect plăcut, bun simț, un copil 17 ani, doresc prietenie durabilă cu intelectual 42-50 ani, zodia Capricorn sau Taur care să aibe marea calitate de OM".

Țintele numeroșilor mici escroci par a fi puștoaicele zevzece și, bineînțeles, "doamnele neconsolate", "cu spațiu" și pentru asta înscriu în *ofertă* ce nu au sau ce e mai rar pe la noi: seriozitate, fidelitate, sensibilitate, maniere, imunitate la "problema" vîrstei și a trecutului. Cei mai puțin abili și cei care se simt vulnerabili din pricina diverselor angarale (copii, pensii alimentare) numite eufemistic "obligații" recurg la argumente diversioniste: sînt nefumători, fără vicii, ortodocși, lacto-vegetarieni.

Femeile care, orice s-ar spune sînt totdeauna mai credibile jinduiesc, bovaric, ca peste tot în lume și în literatură, la prietenii durabile și cotituri norocoase. Dar pînă și în anunțurile lor se întrezăresc urmele măreței idei pedagogice a Mamei române: fă ce-oi face și pune mîna pe el.

Ocean

La marginea drumului

NE ÎNTORCEAM din excursia pînă la urmă reușită: un mecanic generos rezolvase și problema motorului care acum bătea sîrguincios și liniștitor. În crucea dealului același cioban ca de dimineață stătea reze-mat în cîrjă la marginea drumului. Donald (Don) de 12 ani și atoateștiutor ne lămuri: "E un cioban. L-am văzut și cînd am trecut." Patricia (Pat), de 10 ani, pusă pe ceartă, îl corectă: "E un țăran." Noroc că mama lor, Pamela (Pam), soția mea reușește să facă întotdeauna pace: "E un cioban de la țară." Satisfăcut, Don propuse să-i dăm o țigară: "Toți ciobanii fumează." - "Dar n-au chibrituri", adăugă Pat, "o să-i dăruim bricheta lui Mam, că ea s-a lăsat de viciul asta."

Opii. "Bună ziua, tinere! Uite, aici!", îi întinsei o Chesterfield. Pam era înduioșată: "Să-l fotografiem! Dacă l-ar fi văzut Grigorescu, l-ar fi introdus imediat în colecția sa. Ce băiat frumos!" Ciobanul mă lăsă cu mîna întinsă: "Ce-i asta?" - "O țigară mai de lux." - "Mulțumesc, dar eu nu fumez." Pat îi oferi drops din cutia de metal aurit. Același rezultat.

Încurcați, trecurăm la conversație. "Bine. Poate altă dată. Nu face nimic. Ești cu oile? Unde sînt?" - "Mai la deal... am numai două." - "Și le-ai lăsat așa singure, ca să stai la marginea drumului? Aștepti desigur pe cineva, fiindcă și azi dimineață tot aici erai." - "Aștept. O să vină ea." - "Cine?" Răspunsul lui ne cutremură, ne răscoli toți porii. Între cer și pămînt se strîmbase ceva; parcă eram în altă lume. Grăi:

"Stau și aștept pe Sfînta Vineri. Trebuie multă răbdare și ochi bun s-o recunoști. Altfel trece și n-o vezi. Cine știe cînd se mai întoarce." Copiii hohotiră amîndoi: "Sfînta Vineri!!" Pam își reveni mai repede din înlemnire: "A mai trecut vreodată pe aici?" - "Cum să nu, dacă o aștepti, vine. La un necaz, la o cerință... Acum am un necaz cu părinții mei. Au o tusa seacă, mîncîncă doar o țîră și încolo tac. Toată ziua tac. Asta nu-i a bine." - "Și se îngrijesc? Stau în pat?" Era rîndul ciobanului să se mire: "Cum, adică, să stea în pat? Zac pe iarbă." Se întoarse și ne arătă: pe coastă, la umbra unui plop erau culcate două oi. "Mămuța și tătucu. Părinții mei."

Pam îmi șopti: "Păcat că nu e Douglas cu noi, ar fi un caz extraordinar de interesant pentru el." (Douglas e un prieten și celebru medic psihiatru.) Pat, care acceptă numai lucrurile clare, logice, ceru informații suplimentare. "Cum vine asta, cu părinții? Eu văd două oi, care stau culcate acolo. Tu nu ești cumva Făt-frumos fiul oii?" Ciobanul rîse: "Ce vorbă mai e și asta! O să vă spun toată tărășenia. Mămuța și tătucu n-au avut alți copii decît pe mine. Cînd n-au mai putut lucra de bătrînețe, a trebuit să am eu grijă de ei.

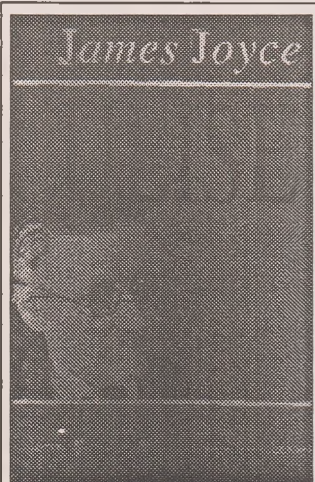
Spală, curăță, fă mîncare, ieși cu sapa, pune răsaduri. Nu mai dove-deam. N-am găsit pe nimeni să vină să mă ajute. Eram singur și neînvățat. M-am rugat la Sfînta Vineri să-i prefacă în oi, ca să-mi fie și mie și lor mai ușor. Meseria asta o învățasem." Pam murmură printre dinți: "Oh, Douglas! Ce-ai ratat tu astăzi!" Și ciobanul continuă: "Sfînta m-a ascultat. Am două oi de mai mare dragul. Poate poftiți și dumneavoastră să faceți cunoștință." - "Mie, nu mi-e bine", îmi șopti Pam, "să plecăm!" Dar propunerea îl însufleți pe Don: "Nu plecăm. Haideti să facem cunoștință! Cînd o să fiți și voi, Mam și Dad, în vîrstă, ne vom îngriji noi de voi. Vă prefaceți în ceva... în doi iepurași." Pat bătu entuziasmată din palme: "Super! Sau două pisicuțe..." - "Plecăm!", se scutură Pam înfrigurată. Dar copiii protestară: "Ascultați ce zice!" Ciobanul ne vorbea cu glas scăzut: "De unde sînteți? În țara dumneavoastră nu vine Sfînta Vineri? Nu aveți nici o grijă, nici o scîrbă, nu vă e teamă niciodată? Noi avem aștepta pe cap..."

Nici o grijă? Trecurăm și ne privirăm îndelung. Apoi, ca la un semn, ieșirăm toți patru din automobil și traversarăm șoseaua de partea celui cioban care i-ar fi fost plăcut lui Grigorescu. Ne-am așezat pe iarbă mătăsoasă. Așteptam. De s-a apropiat cineva, ne lungeam gîturile să vedem - cumva e Sfînta Vineri?

Paul Miron

Prometeu
apărându-se
prin cuvinte

MIRCEA IVĂNESCU,
accest - fie-mi scuzată abun-
dența anticărilor - Hercules
al traducerilor (a transpus în

James Joyce, *Ulise*.
Traducere și note de
Mircea Ivănescu. Cuvânt
înainte de Ștefan Stoenescu.
Editura Univers și
Editura Fundației Cultu-
rale Române, 1996. 703
p. F. p.

limba română "cărmizi" pe
care anglo-germanistul de
rând nu se încumeta nici
măcar să le citească până la
capăt, dar-mi-te să le tra-
ducă!) revine cu *Ulisses*, care
va avea parte, fără îndoială,
de cronici semnate de spe-
cialiști în Joyce. Doar avem
destui asemenea specialiști,
de vreme ce s-a ținut în Ro-
mânia un simpozion Joyce!

Eu nu fac decât să mă
minunez în fața mării de sen-
suri transpuse în tehnică, a
imaginilor fără "plot", a
scenelor-simboluri concomi-
tent palpabile și impalpabile,
a multiplelor înțelesuri și
puncte de vedere, a epifani-
ilor și revelațiilor, a iluziilor
care sunt în același timp dezi-
luzii, a straniilor ambiguități
și comedii ale absolutei deta-
șări, a diferitelor nivele care
sugerează similitudini, a si-
multaneităților care se ex-
primă prin - mai degrabă -
mijloace poetice și muzicale
decât prin uneltele prozatoru-
lui, a bînelui existenței ome-
nești care e în același timp
rău, elevației care e în același
timp trivialitate, a multi-
polizatorilor fațete pe care le
îmbracă în *Ulisses* cuvântul!

Opera lui Joyce poate fi
considerată mai degrabă mu-
zicală decât prozaică (dincolo
de citatele în modul frigian și
mixolidian, din Wagner ș.a.)
în primul rând datorită per-
fectelor corespondențe dintre
sens și tehnică, între sub-
stanță și formă. Exemplul cel
mai cunoscut este capitolul
petrecut la maternitate: mis-
terul creației a fost sugerat la

toate nivelele stilului prin
imitarea exprimărilor engleze
de la anglo-saxoni (pruncul în
pântec) la argoul modern,
într-o succesiune a dezvoltării
lingvistice până atunci nemai-
văzută, care a făcut epocă.
După crucialul Joyce au apă-
rut în toate literaturile scriitori
folosind istoria limbii pentru
a ilustra evoluția câte unui
personaj sau a unei idei (chiar
și în România, de pildă, știm
cu toții un - încă tânăr - poet
care a folosit limbajul Văcă-
reștilor pentru ilustrarea ima-
turei prime îndrăgostiri).

Cum a reușit Mircea Ivă-
nescu românizarea odiseii
stilurilor literare? Printr-o
excelentă stăpânire atât a
arhaismelor cronicilor lati-
nești cât și a nuanțelor cla-
sice, până la violențele argo-
tice moderne. Prin adăugarea
unor ample note. Prin refe-
rirea permanentă la autorități
în materie (Gifford și Seid-
mann: "Imită stilul prozei an-
glo-saxone ritmate, aliterative,
stil asociat personalității
lui Aelfric - cca 995-1022 -
principalul scriitor în proză al
perioadei. În efectele sale stil-
listice Aelfric urma moda
timpului, modă stabilită de
proza latină a secolului al
X-lea și apoi transpusă ca
atare în anglo-saxonă. Alite-
rația era de asemenea asociată
poeziei anglo-saxone în care
constitua principalul efect
sonor"). Prin delimitarea par-
ticularităților autorilor "par-
curși": John Milton, Thomas
Browne, John Bunyan, Sa-
muel Pepys, Swift, Addison,
Steele (din periodice precum
Tatler și *Spectator*), Lau-
rence Sterne, Edmund Burke
(filozof politic irlandez), Gibbon
(istoric), romanticii De Quincey,
Landor, Macaulay, coloratura "științifică"
a prozei după modelul Tho-
mas Huxley, Dickens, retorici
romantici, inclusiv Ruskin,
până la *cockney* și *slang*. (Nu
lipsește picanteriiile gen Sa-
cher-Masoch, epicureanismul
oriental la Omar Khayam,
diverse frivolități franceze
ș.a.).

Iată stilul anului 1000:
"Naintea născătorii noroace
avea pruncușorul. Prins încă
în pânțele prețurii prea mare
precăstiga...". Iată româna la
John Milton: "...acela
noroise curăția de crin a unei
fetișcane încrezătoare întru
amăgire a celor necopți la
minte..." Iată fraza romantică:
"Ea își urmează măicuța cu
pași șovăielnici, iapă mergând
înaintea munzuleei sale. Fan-
tasme de amurg sunt însă în-
văluite în grația profetică a
făpturii, crupe zvelte sinuo-
ase, gâturi suple și mușchiu-
loase, capul blând temător. Se
pierd, triste fantome; s-a
sfârșit totul. Agendath este o

țară pustie, un sălaș al buf-
nițelor tipătoare și al buhelor
oarbe în nisipuri. Netaim, aiu-
rita, nu mai este. Și pe dru-
mul cel mai larg al norilor se
apropie, murmurător strigăt
de răzvrătire, strigoi fiarelor.
Huhuu! Ascultă! Huhuu!" Iată
un pseudo-Dickens: "În vre-
mea aceasta iscusința și răb-
darea chirurgianului făcuseră
cu puțină un *accouchement*
fericit. Greu, greu de tot fu-
sesse și pentru pacientă și pen-
tru doctor. Tot ce știința me-
dicală ar fi putut face se și fă-
cuse și curajoasa femeie aju-
tase cu bărbăție. Da, ajutase.
Luptase cu vitejie și acum era
atât, atât de fericită". Apoi,
retorica ruskiniană: "...ține
mintre. Sfârșitul vine deodată.
Pătrunde în acea anticameră a
nașterii unde s-au adunat stu-
dioșii și cercetează-le fețele."
În cele din urmă, argoul
(agrementat cu iezuitisme, ca
să nu uităm cine-i Joyce):
"Cu toții buluc spre beție...
Pe cînste, băieți!... -Ș' vrun
neam de curcan sau sticle? U-
nde-i doctorașu și cu moș
Tăgârță?... Da' boxeru? Cer
senin. Tărănoiuile, uite-l pe
popa matol cum iese de la
maternitate! *Benedicat vos
omnipotens Deus, Pater et
Filius*. Pleasca, părinte."

Alături de *Finnegans
Wake* (ultima scriere a lui
Joyce), *Ulysses* se află de-a-
cum în compania unor capo-
dopere clasice (Rabelais -
Gargantua și Pantagruel,
Burton - *Anatomia Melan-
coliei*) foarte laudate dar prea
puțin citite. Joyce s-a imagi-
nat un Prometeu sfâșiat de
vulturi zeiești, aceste două
(cele mai importante) opere
ale sale fiind gesturi de apă-
rare morală și lingvistică.
Eseistul Edmund Wilson își
amintește că l-a auzit pe
Joyce spunându-i unui prie-
ten: "Ce i-aș cere eu cititoru-
lui ar fi să-și consacre întreaga
viață lecturii cărților me-
le". Modest - ar fi putut cere
fără exagerare - două vieți!

Lupta stelelor
comate

PENTRU că am vorbit de
stilul anului 1000 și de tra-
ducătorul Mircea Ivănescu,
logica lecturilor ne îndreaptă
către altă carte consacrată
aceleiași epoci, având în
dreptul traducătorului tot
numele Ivănescu, dar Maria.
Analizând milenarismul, cu
fenomenele sale de angoasă
colectivă, Georges Duby
merge pe urmele lui Henri
Focillon în studiul "patologiei
unei isterii europene", con-
siderând anul 1000 nucleul
tenebrelor medievale, antiteză
a Renașterii. Din chartele și
arhivele ecleziastice păstrate,
din anale, cronici, cărți ale

miracolelor și istorii transpare
temerea că odată trecut pragul
noului mileniu, răul va invada
lumea și vor începe frământă-
rile. În realitate, o singură
cronică - cea a lui Sigebert de
Gembloux - vorbește despre
anul 1000 ca despre un an
tragic - cutremur, cometă,
irupție luminoasă care "a
pătruns chiar înăuntrul
caselor și, printr-o spărtură a
cerului, a apărut imaginea
unui șarpe". Momentul este
simțit mai degrabă ca re-
vărsare de mister, așa cum o
atestă visul lui Otto al III-lea
(care a avut astfel revelația
locului unde era îngropat
Carol cel Mare și, după un
post de trei zile, a descoperit
locul pe care îl văzuse în vis).
Călugărul Raoul Glaber,
propunând istoriei umanității
această periodizare, acordă la
rândul său importanță mai
ales semnelor și minunilor,
iar dintre profeții - celor
legate de speranță și teamă.
Era epoca instrucției călu-
gărești consacrate latinei,
limba Scripturilor, cântului
coral și meditației morale,
epoca în care învățăceii erau
avertizați "despre pericolul de
a-i citi pe poeți" iar demonii
luau înfățișarea lui Vergiliu,
Horatius și Juvenal. Semnele
de pe cer - comete, eclipse -
sunt descrise însă cu tehnică
de curată poezie, așa cum ci-
tim, de pildă, despre *Lupta
stelelor* la Adémar de Cha-
bannes în 1023: "...s-a produs
o eclipsă de soare de o oră;
luna se tulbură și ea atunci,
devenind când de culoarea
sângelui, când de un albastru
întunecat, când dispărând cu
totul. Se văzură atunci, în
partea australă a cerului, în
semnul Leului, două stele
care s-au bătut între ele cât a
durat toamna; cea mai mare și
mai luminoasă venea dinspre
Orient, cea mai mică dinspre
Occident. Cea mai mică aler-
ga furioasă și parcă speriată
spre cea mare, care nu-i per-
mitea să se apropie, ci, lo-
vind-o cu o coamă de rază, o
împingea departe spre Occi-
dent".

Monștri, epidemii nevin-
decabile, foamete datorită
căreia oamenii devorau oa-
meni iar glasurile lor sunau ca
niște strigăte de păsări muri-
bunde, ploi excesive și imedi-
at secetă, rătăcire spirituală
(simonie), tulburare eretică,
distrugerea Sfântului Mor-

Georges Duby, *Anul 1000*.
Traducere: Maria
Ivănescu. Postfață: Mi-
hai-Răzvan Ungureanu.
Editura Polirom, Iași
1996. 272 p. Lei 7500.

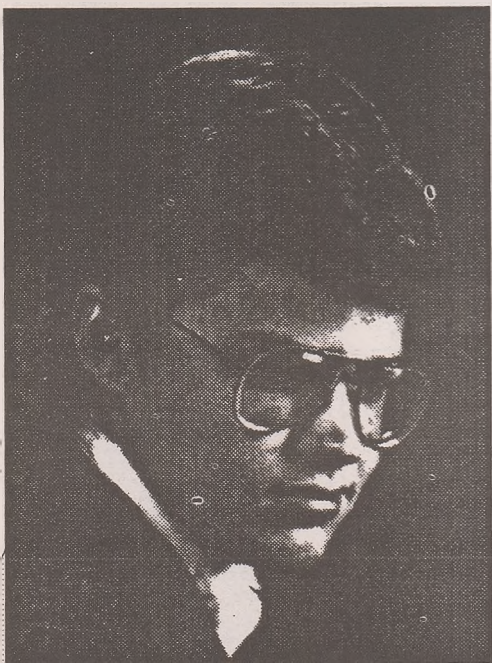
mânt ("neputând sparge pia-
tra monumentului aprinseră
peste ea un foc mare, dar
aceasta rămase neclintită și
tare ca un diamant") - toată
această dezordine a Univer-
sului părea o victorie a dia-
volului "pe care Îngerul l-a
eliberat din legături". Însă ea
nu era decât un avertisment al
Domnului, anunțând că lu-
mea e trecătoare, că omul tre-
buie să renunțe la tihnă, să
rămână treaz și să se purifice.
Operele istorice ale epocii
propuneau exemple și pe-
nitență. Sacrificii, excomu-
nicări, ruguri, pogromuri, da-
nii, mortificări, rituri de pu-
rificare, pelerinaje colective -
totul spre a domoli mânia
Domnului, spre a-l convinge
să încheie cu neamul ome-
nesc un nou legământ.

Într-o postfață pe măsura
strălucitei traduceri a Mariei
Ivănescu, istoricul Mihai
Răzvan Ungureanu observă
că Duby este speriat de simi-
litudinea cu anii noștri, de
confundarea epocilor până la
amănunte: "Georges Duby
avertizează că altădată a fost
la fel, că, deși tributari Ra-
țiunii și convingși că simetria
este doar un construct ab-
stract, oamenii trebuie să re-
ziste unei Istории care se poate
auto-reproduce". E adevărat
că aceleași temeri, aceleași
primejdii amenință trăitorii
anului 2000 - dar vor mai
descrie oare poezii lupta ste-
lelor comate sau vor rămâne
mărturie doar câteva formule
într-un computer?

Cărți primite la redacție

✉ Frank Herbert Bill Ransom, *Pandora, factorul înălțare*.
Traducere de Emilian Bazac. Editura Nemira 1996. 415 p. Lei
10.000.

✉ Maurice Denuzière, *Louisiana*. Roman. Traducere de
Mioara și Sorin Apolzan. Editura Cartea Românească 1995. 522
p. Lei 8160.

SUS PĂLĂRIILE

PROZA lui Matthew Russell, o alegorie bășcăliosă a ceea ce s-a numit în teoria criticii

poststructuralism, este scrisă în retorica realismului magic de tip Faulkner (în "Pe când zăceam moartă") sau García Marquez în proza scurtă. Matthew Russell este un postmodernist în atitudinea față de relația autor-personaj - aici o interacțiune umoristic ambiguă, care nu lasă să se înțeleagă clar cine creează pe cine: personajul pe autor sau invers. Puterea este egal împărțită, pentru că, dacă autorul are controlul personajului (pînă la un punct, cum se va vedea), personajul întrușipează caricatura unui alchimist, "jucîndu-se" - în sens poststructuralist - cu "piatra filozofală". Un fel de a spune că deconstructivismul este o alchimie modernă. Conceptul de *tracé* (urmă) al lui Derrida e ingenios "deconstruit" în numele personajului Ecart - dacă îl citim de la cap la coadă - și, bineînțeles, în profilul lui "deviat". Nu e de neconceput ca Derrida să fi considerat sensul heideggerian al lui *Gelassenheit* (prin care filozoful german ne sfătuiește, paradoxal, să ne îndepărtăm de un obiect estetic pentru a-l înțelege cum se cuvine), în propria lui definiție a conceptului de *différance* ("diferanța").

Proza lui Matthew Russell se joacă postmodernist cu toate aceste concepte abstracte, făcîndu-le agreabile.

O CHII LUI nu părăsiră nici o clipă băltoaca ingenioasă, călduță, care-i licărea la picioare, strălucind precum o iluzie mică și limpede; în curiozitatea mea palidă l-am privit cu atenție pe amărîtul de Hooligan în reflecția apei, cu un amuzament care se-nvecina cu inspirația. Numai că ochii lui erau prea plini de gînduri ca să-i vadă în adevăr pe ai mei în lumina ciudată, portocalie a străzii. Totuși, marginea acestei mici băltoace începuse să deseneze cerculețe la suprafață, atinse de țigările și bucățelele de hîrtie plutind în dezordine înceată, răbdătoare, care începuseră să tulbure imaginea lui Hooligan; ochii îi erau umflați de somn, iar părul ușor răvășit de vînt a exasperare, îi acoperea fruntea îngrijorată. O panglică răzleată de păr îi flutura ca un prapure în aerul nopții, ondulîndu-se în jurul capului și dezvelind dintr-odată o frumoasă ureche mov-rozalie, arcuită precum buzele lui cămoase sau bărbia-i nemișcată. Iar el mă privește; mă privea, m-a privit și încă mă privește. O frunzu-liță superbă din vreun copac leneș și adormit afirmă ca un giuvaier în cer înaintea să se așeze pe suprafața apei și să distorsioneze imaginea lui; numai dacă fac un gest ingenios sînt capabil să văd profilul lui insolubil, de aristocrat ruinat, balansînd imaginea geometric confuză, formată în băltoacă. Un triptic straniu, desenat de Hooligan, apărut odată cu imaginea centrală, conținînd doar cerculețe ude și cîteva săgeți răzlețe de ploaie, căzînd fără greutate și fără ritm în aerul blînd.

- Îți dai seama, înțelegi tu, Matthew, începutu amărîtului de Hooligan, că nici măcar nu-mi amintesc cum am murit (În adevăr Hooligan vorbea pe limbi curioase.)

- E de înțeles, te asigur, Hooligan; uite, chiar ieri, se pare, am auzit de un caz asemănător în Suffox. Tipul se trezise foarte devreme, cînd norii se îngrămădeau numeroși și cu furie la ușa dormitorului lui...

- Norii?

- Da, desigur! A fost o zi morocănoasă pentru toți cei care veniseră să prezinte ultimele saluturi pentru... pentru...

- Pentru cine?

- Ei, mă pomenesc eu revelînd somnolent, trebuie să mă hotărîsc înții pentru cine vreau să spun, Hooligan. Dar nu-ți face griji; nu sînt și alte probleme care-ți preocupă gîndurile acum?

- Da, da, ar trebui să fie, conchise el.

PĂSĂRIILE se odihneau împrăștiate la unison, cu generozitate parcă, pe acoperișul tavernei în formă de castel. Între linia subțire a acoperișului și linia păsărilor, în continuă creștere, fluidă și asurzitoare, creaturi individuale nu se puteau discerne; din cînd în cînd, cîte o pasăre sărea din interiorul agitat al boltei colosale, amestec de negrul miezului nopții și albastru acvatic.

- Nu te descuraja, Hooligan, am admis eu. Nu va fi atît de dificil cum probabil îți imaginezi tu.

- Să-ți spun drept, nu sînt sigur la ce mă gîndesc; e aproape ca și cum, brusc și fără recurs, aș fi fost adus pe lumea asta din nou. Și nu e din pricina recentului meu deces, deși de asta sînt dintr-odată sigur. Știi ce a scris Mallarmé despre amărîtul ăla de individ, Hamlet? "Se plimbă citind cartea despre el însuși"; nu e asta o afirmație perfect absurdă? Înțeleg, desigur, validitatea referinței literare, dar nu e

un pic bizar ca cineva să urmărească două idei dificile și total diferite fără să înnebunească? Iar problema creației, care e mai degrabă o problemă nedeterminată și nesuferită, nu-i așa, nu e ea prea importantă ca să coincidă cu rigorile interesului și experienței, ești de acord? Uită-te în mîinile mele; am șaptesprezece pietre de șaptesprezece culori diferite, toate adunate precum oile de păstor la rîul îngust din valea verde. Privește cum, cînd le întorc, se reflectă precum Bernard întors spre Fecioară, precum ochii lui nesuferit de sacri în lumina aceea perfect pură, sublimă. Pot să le răscesc mult timp în palmă cu degetele, cu dragălașenie sau cu nebulie temperată; dar ele nu vor dispărea pînă nu mă hotărîsc să strîng pumnul; iată, duse sînt, dar nu le auzi tu acum, pelerine? Ascultă - și porni să intre în taverna plină de fum cu amplificată grație șovăitoare - te cheamă.

Spinarea lui, în palton de splendidă, umedă lînă, părea o extindere mare, plată, din care am reușit doar să-i văd mîinile nemișcate și totuși mișcîndu-se ca un vis. Cînd s-a îndepărtat de mine, l-am urmat contemplîndu-i fața contorsionată și buzele paralizate, ochii gemeni umbriți de un nas roman, acvilin, crescînd aproape de al meu. Parcă auzeam încă pietrele alea cum se mișcau rapid în mîinile lui, așa cum albia unui rîu ar mișca pietre prețioase în agitație, sunînd în dezordine precum sticlele care se ciocneau sau vocile zgomo-toase din bar. Am intrat.

- Nu cunosc pe nimeni aici, murmură Hooligan.

- Cum așa, sărmanul meu prieten? Nu e acela din colț sicriul tău?

- Se poate; dar e cam întuneric aici.

- Hooligan, mie lumina mi se pare potrivită, deși, recunosc, este cam ceață.

- Da, probabil.

- Nu-ți amintești de piesa aia de teatru în care un băiețel ciudat de la țară dă foc unui staul și o familie călătorește undeva în Mississippi cu...

- Asta nu e piesă de teatru, e o carte, de Faulkner.

- O, da, acum îmi amintesc. Mi-a plăcut cînd caii au fîșnit afară din staul.

- Nu, îmi pare rău, nu erau cai.

- Ești sigur? Îmi amintesc cum mi-am imaginat o pictură de Delacroix citind fragmentul ăla.

- Da, cunosc cărțile bine; probabil era o altă carte, îmi sugeră el.

- Da, da, ai dreptate.

Starea de spirit a lui Hooligan începuse să se schimbe în mod evident; un fel de resemnare atîrna în urma lui de parcă ar fi fost coadă de

cometă. L-am urmat de departe, la o distanță umilă.

- Se pare că toate scaunele sînt ocupate, remarcă el.

- Ei, presupun că nu te-au așteptat astfel, dragul meu Hooligan; dacă ai fi sunat dinainte, sînt sigur că ar fi aranjat ceva pentru tine. Dar uite, e un loc cu numele meu pe el; dacă vrei, poți să-l folosești cu încredere. Probabil că ești un pic obosit.

Hooligan mă privi pieziș:

- Ești sigur că trebuie să fiu un pic obosit?

- Da, cînd stăteai afară te purtai de parcă n-ai fi dormit cu epocile.

- Cu epocile, e? Da, tu ai putea spune asta.

Hooligan îmi zîmbi cu tristețe.

- Uită-te la amărîții ăștia adunați aici, începutu Hooligan. Cugetă pur și simplu, ca alte mii de suflete ruinate. Dar știi ce? Nu se mișcă de adevăratele; iar eu nu cunosc nici măcar una din umbrele astea palide; ele par a fi cu încredințare absente din orice amintire prezentă... Îți amintești pietrele mele? Iată-le, îmi deschid pumnul pentru tine, vezi? Sînt ca stelele fixe, alunecînd în palma mea irizată; observă cum configurația lor nu se alterează niciodată, dar mișcarea lor sugerează un cerc, constrîns de propria lor prezență. Acum probabil poți să înțelegi de ce sînt fixe. Iar acum observă-i pe străinii ăștia - își mișcă mîna precum ar fi șters o suprafață și își scutură umărul - și spune-mi cum aș putea să-mi aduc aminte de ei cînd nu-mi pot aminti propria moarte?

- Ei sînt aici, dragul meu Hooligan, încerc să-i sugerez eu.

- N-ai priceput nimic? strigă el. Asta e la fel de nesuferit ca exhibiția asta - din nou mîna lui arată în direcția sicriului - pentru acești străini. E aproape ca, suspină el, făcînd cîteva pași în spate... ei, poate sînt prea dur cu tine, căci tu pari suficient de binevoitor.

Am zîmbit cu compasiune.

- Poate o băutură ți-ar ridica moralul un pic, Hooligan; nu e nevoie să fii luat drept o persoană lucidă, pentru că ești, evident, în posesia unui spirit copt. Vino - îl luai eu de braț - pe aici.

SE MIȘCĂ încet la început dar, sub valul de suspinuri și mormăieli, am remarcat o ușoară schimbare, de la frustrare curioasă la o mult mai amicală ostilitate.

- Whisky, Hooligan?

- Doar două degete pentru mine, dacă vrei, nu prea sînt băutor.

- Știu foarte bine, dar aș nuanța un pic procedurile astea.

- Da, probabil că tu ai dreptate.

Apucă micul recipient cu mîna și

PENTRU HOOLIGAN

începu să-l încălzească încet, învîrtindu-l cu dexteritate în palma fierbinte. Bău dintr-o înghițitură.

- Ei, Hooligan, asta a fost în adevăr o scurtă expunere.

- Da, mă încîntă să-ți fac surprize de cîte ori pot.

- Chiar așa.

- Știi, începu Hooligan, chiar fără să mă uit în mîna mea, pot să simt că numărul pietrelor a crescut. Uite, știu ce spun; am acum treizeci și patru de pietre. Dar privește de aproape; culoarea din mîna mea e aceeași. Nici o schimbare reală...

- Uite, Hooligan, îl întrerup eu. Prietenul tău, Mr. Sussege, și cred că și el ne vede.

- Taci naibii, șuieră Hooligan. Nu-nțelegi cît de ocupat sînt? N-am timp să fiu deranjat! Nu-ți dai seama cît de extraordinar e? Pietrele astea și-au dublat numărul și s-au redus la jumătatea mărimii lor inițiale. Fraiere, lasă gesturile alea inutile - răspunse el îndemnurilor mele de a observa prezența domnului Sousegee - și uită-te aici; e revelator, e îmbătător, e...

- E whisky-ul, dragul meu Hooligan?

- Liniște, am spus!

IN SPATELE barului se afla o vitrină cu un oblon orizontal, ușor ridicat peste un rînd de rafturi cu diferite lichioruri și spirtoase.

- Ce-ați zice de altceva de băut, Mr. Hooligan? întrebă barmanul.

- Da, Hooligan, am adăugat eu, încearcă și altceva. Pari încă puțin agitat. Uită-te la toate spirtoasele de pe rafturi. Cred că eu o să iau un pic de scotch; da, de acolo, de pe al patrulea raft. Și tu, Hooligan, poate ceva bourbon?

- Ei, spuse el un pic reticent, ceva bourbon mi-ar pica bine; dar, îmi pare rău, nu văd bourbon pe rafturi.

- Ținem așa ceva sub tejghea, d-le Hooligan, spuse barmanul. Știi, e prea bun pentru obișnuința localului.

- Ei, acum chiar că mă simt privilegiat.

- Hooligan, doar ești oaspete de onoare, am zîmbit eu. Și, în plus, băutura e pe gratis astă seară.

Paharele fură umplute, iar Hooligan porni din nou ritualul: luă băutura, o răsuci, trase aer în piept și înghiți dintr-odată.

- A, Hooligan - iar numele-i parcă devenise o mantră - nu-l știi tu pe bărbatul acela care stă în colț? Este M. Ecart, francezul acela ciudat.

- Ce-ai spus? întrebă Hooligan, Descartes a venit la evenimentul meu? Ce onoare exasperantă pentru...

- Nu, nu, Hooligan, M. Ecart. Ți-l amintești, desigur; eu pot să-ți spun

pe de rost toate conversațiile pe care le-ai avut cu el, deși n-am nici cea mai vagă idee despre conținutul lor.

- Poate că mi-l amintesc, sugeră Hooligan, un pic defensiv.

- Eu îmi amintesc cîteva din teoriile lui deviate; se preocupa de teoria lui de-a-ndoaselea. Ultima oară am vorbit cu el la muzeu; priveam ceva picturi ale maestrilor școlii baroce, Rubens, Rembrandt, cam așa ceva, cînd el a pornit să debiteze pe tema întoarcerii la rădăcinile lucrurilor sau mersului cu spatele, cum o numea el. Cred că am fost de acord cu el temperamental. Dar am mers cu fața pînă am ajuns la un inch depărtare de "Judecata lui Paris". Am admis că nu reușeam să văd nici o figură, nici o linie din tablou. Apoi, ridicînd un deget ca și cum totul îmi devenise limpede, am început conștiincios să pășesc cu spatele, pînă m-am ciocnit de Ecart și i-am șoptit: "Știi, o văd acum!" O, așa de rău s-a înfuriat! Înainte de asta, îmi amintesc cum se hotărîse să-și vîruiască pereții casei înapoi. Poți să crezi? Într-o zi am mers la el acasă, asta după ce-am aflat despre descoperirea lui științifico-filozofică și am bătut o dată în ușă înainte să intru. Dacă poți să-ți imaginezi, nici măcar nu-ncepuse!

Sedea pur și simplu pe podea cu pipa aia îngrozitoare, meditănd și plănuiind; acum, Hooligan, oi fi eu sarcastic și ironic, dar am și un dar al compasiunii, fiindcă el e în adevăr un tip inteligent, chiar dacă deviat și să știi că mi-a părut rău pentru el. Așa că i-am sugerat să "sfîrșească", dacă înțelegi ce vreau să spun, aplicînd o linie de vopsea pe perete și considerînd că aceea ar fi ultima dungă, pe care el ar fi s-o acopere cu "noua" vopsea (în realitate, deja existentă). Ar fi putut fi privită ca o "gaură", cum și era, într-un fel de trecut care de-abia se naște. Dacă n-ar fi fost zîmbetul meu care încă mai persista, dragă Hooligan, și eu aș fi putut începe a crede ce debitam. Dar sârmanul Ecart era într-o asemenea dispoziție, judecînd după inebelele de sub ochi, încît ar fi luat drept "sfîrșit" orice afirmație rațională. Așa că, precum un savant dintr-un film vechi, a aplicat cu delicatețe o dungă de vopsea și s-a dat apoi în spate (a, și poate că am avut dreptate atunci la muzeu!), cînd o privire disperată s-a abătut asupra feței lui și, dintr-odată, a început să strige "merde" pînă cînd urletele lui au umplut camera. O, sînt prea politicoși ca să fi rîs de amărîtul ăla! Ajungînd la trusa lui de vopsele, a tras cu putere de un ciocan ceva mai mic și a lovit cu el în perete, lăsînd o gaură; apoi s-a scurs de-a lungul zidului ca un copil. Recunosc că noua culoare mi s-a părut drăguță și chiar mai potrivită

decît cea veche sau, mai degrabă, cea nouă. El se holba pur și simplu la perete, cînd, dintr-odată, s-a ridicat șovăind, totuși nu fără o anumită grație. Fața îi strălucea a miracol, precum în Viziunea Sfintei Tereza, cînd a strigat: "C'est la, c'est ici!" Ei bine, nu pot să-ți mărturisesc ce dezamăgit am fost cînd acest renumit om de litere a început să facă găuri în propriul perete, într-o stare de beatitudine bolnavă. Am șters-o repede, nu-i nevoie să-ți mai spun - și nu l-am mai văzut pînă la muzeu. Dar asta-mi amintește de alt incident, și mai vechi, de pe vremea cînd voia să-și scrie numele de la cap la coadă...

- Vrei să taci o clipă! strigă Hooligan. Probabil îl știi. Acum, barman - și făcu un gest către el - încă un pahar pentru acest domn și al cincilea pentru mine.

- Trebuie că glumești, Hooligan! O sticlă întreagă!

- Nu, fraiere, e doar a cincea mea băutură.

- A, scuză-mă. Dar, în adevăr, pot să spun cu sinceritate că între vechiul Ecart, interesant, și noul Ecart, al trecutului care de-abia se naște, nu e nici o diferență.

- Ei, asta a fost instructiv. Dar ai observat tu pietrele mele? Uite, privește iar; acum sînt cincizeci și una. Pot să le succesc ca înainte, dar culoarea lor a crescut în viteză, se pare prin chiar frecarea din mișcarea lor, spre o nouă nuanță. Iar, cînd îmi mișc palma, ele se mișcă în același tipar, dar cu mai puțină agitație decît înainte. Acum o să pun una în buzunarul sfînt, așa - ceea ce și făcu - și o să bea paharul ăsta.

- O, hai Hooligan, iar de data asta îl imploram, salută-i măcar pe Mr. Suousege și M. Ecart că au avut bunul gust să vină.

- Te pricepi la vreo religie orientală?

Am recunoscut că nu, habar n-am.

- În Tao Teh Ching e o frază care spune: "Înțeleptul se preocupă de burtă, nu de ochi. El..."

- Și înțeleptul are burta plină de bourbon?

- Taci! Unde eram... a, da. "El renunță la ce e departe și se mulțumește cu ce e aici." Acum privește din nou de aproape pietrele mele. Iată, privește. Vezi, sînt o sută chiar aici, iar culoarea li s-a schimbat din nou spre o nuanță și mai deschisă. Acum, dacă scot piatra din buzunarul meu drept, vezi...

- Am înțeles că era buzunarul sfînt.

- Da, dar uită-te acum aici; vechea

piatră are culoarea nouă, dar e mai mare decît celelalte. Îți dai seama ce-nseamnă asta? Acum, dacă aleg două pietre și le așez în paharul ăsta gol, rămîn cu nouăzeci și nouă. Observă ce culoare au în pahar, ce ton minunat! În paharul ăsta parcă strălucesc.

HOOLIGAN se ridică apoi un pic șovăind din scaunul lui, împotriva protestelor mele, și începu să distribuie pietrele în fiecare pahar gol din bar. În timp ce făcea asta, am observat o altă schimbare stranie care se abătuse asupra lui; paltonul, mai devreme atîrnînd pe el, i se potrivea acum perfect. Iar oboseala îi dispăruse cu totul. Pe cînd îl urmăream din ochi prin bar, începu să ridice cu toată lumea. Tot mai mult fum se ridica din țigări, iar lumina inunda taverna. Hooligan, cu o mișcare frenetică, sări precum un cal sălbatic și grațios spre cea mai apropiată masă, ținînd în mînă un pahar mare, umplut cu vin negru.

- Prieteni, strigă el, iată-mă-s! Ascultați aici: omul e mort! trăiască omul! Mă aflu aici cu propria moarte înaintea și în urma mea; aici sînt, eu, Hooligan, cu pietrele mele și prietenii mei în carne și oase și cu lumea întreagă larg răspîndită precum un banchet, convivio! Poetul a scris: "Cenușă și scînteii, cuvintele mele în fața umanității! Fie între buzele mele trompeta unei profeții!" O, de v-aș fi cunoscut pe fiecare din voi atît de bine; nu vedeți pietrele? Strălucesc precum scînteile. Nu-mi vedeți ochii? Nu sînt aceiași? Nu e nimic...

- Scuză-mă, Hooligan...

- Da, da, ce e, Matthew?

- Ei, din moment ce ești într-o dispoziție așa de bună, simt că e vremea să plec; știi, e mult prea fîrziu.

- Cît e ceasul? mă întrebă el cu voce scăzută.

- Aproape unu dimineata. Continuă fără mine, te descurci minunat.

- Dar cum o să pot continua fără tine?

- Uite, dacă văd pe cineva cunoscut prin jur, îl trimit aici imediat, la tine. Aș rămîne, Hooligan, dar sînt tare obosit.

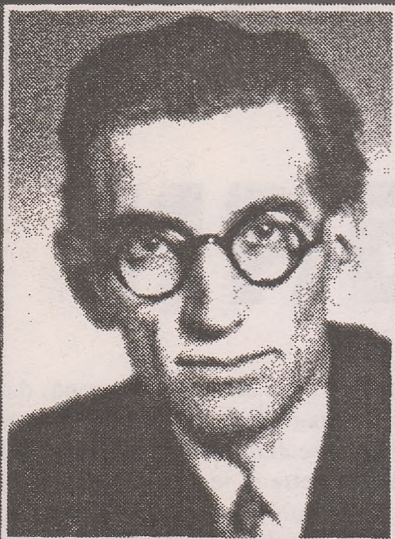
- Ei, bine, dacă trebuie să mergi... Dar îți sînt recunoscător că m-ai însoțit pînă aici.

- Nu-ți face griji. Te rog, continuă.

În vreme ce părăseam taverna, mi-am amintit somnolent versurile aceluiași poet din care dragul Hooligan recitase de curînd: "Suferinței mă lași plecînd, căci, ființînd, n-ar trebuie să încetezi a fi."

Traducere și prezentare de
Fevronia Novac

CAHIERS PANAÏT ISTRATI

Ecivala 1996 Européen

CONSIDERAT de unii critici literari francezi, cu o formulă destul de originală, "scriitor francez, poezitor român", sau cu una mai banală, împrăștiată și de criticii literari români, "scriitor român de limbă franceză", Panaït Istrati aparține spațiului european prin chiar nestatornicia sa și prin spiritul său hoinar. Sub semnul acestei vocații europene a scriitorului stă și numărul 13 al prestigioasei publicații *Cahiers Panaït Istrati*, conceput de Jean Hormière care își propune să refacă prin organizarea unui foarte bogat material documentar o adevărată hartă a deplasărilor acestui controversat creator și militant comunist, în țări ca Belgia, Olanda, Elveția, Germania, Austria sau URSS. Pentru calitățile literare, importante rămân însă impresiile olandeze ale scriitorului, încredințate ziarului "La Wallonie" din Liège, și publicate în numărul din 23 august 1927. Am considerat demn de interes a le oferi și în traducere românească. Descoperim în acest scurt articol un Panaït Istrati

șapte articole publicate de Istrati în 1924 în "Adevărul literar și artistic", printre care cele două texte celebre îndreptate împotriva lui Eminescu și Iorga, precum și reacțiile pe care acestea le-au provocat. În privința receptării contemporane a lui Istrati, se cuvine semnalat studiul lui Roland Lombard, despre afinitățile dintre Istrati și Rousseau (*Les arts et les mœurs de Rousseau à Istrati*), cel al lui Vasile Covaci, sau cel al lui Jeanne-Marie Sautereau, ambele despre interferențele lingvistice franco-române din opera lui Istrati. Scrisorile adresate lui Istrati în perioada 1930-1935, de către prieteni apropiați ca Marthe Ionesco, scriitori ca Jean Paulhan sau A. de Jong, editori sau admiratori printre care tînăra pe atunci Marguerite Yourcenar, medicii Marius Nasta și Gillard, sau Monseniorul Ghika, sporesc interesul față de acest scriitor pe care, așa cum arată Mircea Zăciu în interviul din finalul volumului, istoria literaturii române nu l-a asimilat încă așa cum se cuvine.

PANAÏT ISTRATI

- scriitor european

Bucuria statornicirii

ÎNTOTDEAUNA am privit cu uimire minunățiile de pe pământ; totuși, după treizeci de ani de nesfârșite peregrinări, nu mă mai credeam în stare să rămân gură-cască în fața unei simple așezări omenești. Și aceasta cu atât mai mult cu cât, după părerea mea, nu a existat niciodată vreo locuință ideală, în afară de caravana comediantilor.

Ei bine, după o scurtă ședere în Olanda - pe care tocmai am vizitat-o pentru prima oară - mă văd obligat să strig numaidecît în gura mare:

- Da, există bucuria statornicirii, dar asta în Țările de Jos!

Bucuria mă cuprinsese atât de năvalnic, încît puțin a lipsit să nu-i iau în serios pe toți oamenii de ispravă care, considerîndu-mă la locul meu, își făceau datoria de a mă invita să rămîn la ei. Săracii! Le iert o asemenea imprudență: nu știau ei că, prea adeseori hrănit cu pesmeți, nu mi se întîmplase încă să refuz felia de pîine unsă cu unt, atunci cînd îmi fusese oferită. Așa se întîmpla cu Niew-Borgliet, Amsterdam și Hilversum care veneau în întîmpinarea dorinței mele de a rămîne în Olanda.

Nu au nimic extraordinar. Sînt niște case oarecare. Dar case construite de oameni înțelepți: în Olanda nu domnește o femeie, ci Lumina. Zidul, această îngrozitoare invenție a omului, zidul care îngroapă viața, nu este în Țările de Jos decît un pretext. Draperiile, obloanele, toate dispozitivele acestor creatoare de tenebre, pleoapele acestor moarte - moarte atunci cînd

sînt deschise, moarte și atunci cînd sînt închise - nu există în țara care l-a dăruit pe Rembrandt, poetul umbrelor născătoare de lumină. În Olanda, casele sînt făcute din ochi mari, veșnic deschise: ochi care rîd în hohote, în soare; ochi care devin melancolici, sub cerul întristat; ochi care, noaptea, se gîndesc la soarta lumii.

Extraordinar că această bucurie a luminii și a curățeniei cuprinde întregul popor, pînă la cea mai umilă căsuță țărănească și pînă la închisorii! De la granița belgiană, trecînd prin orașe și sate, pînă la Hilversum, în zadar am iscodit cu privirea în căutarea acelor suburbii mizerabile care alcătuiesc coridoane de rușine peste burta sătulă a oricărui mare oraș. Nici Rotterdamul și nici Amsterdamul, importante orașe industriale, nu cunosc îngrămădeala și jegul: peste tot, numai periferii trase cu compasul, ca sprîncenele unei femei cochete.

Da, știu, Israel Querido, acest Zola al ghetourilor din Amsterdamul de odinioară, a vrut să-mi demonstreze cu orice preț că nici cancerul și nici mizeria nu lipsesc din inima celor mai mari producătoare de diamante din lume, dar după o plimbare lungă prin Jordaan, m-am convins că tot Olanda va fi cea care se va putea înfățișa la Judecata de Apoi spunîndu-i Atotputernicului:

- Doamne! Sărmanii mei au avut cel puțin bucuria de a-și omorî păduchii la soare, pentru că am construit case cu ferestre largi, fără obloane.

În Olanda și pe canalele sale - care fac din ea o incomparabilă Veneție - la morile ei nemișcate, la prînzurile fără pîine și la femeile-i frumoase care merg cu miile pe bicicletă, mă voi întoarce într-o bună zi (...)

Prezentare și traducere de
Marina Vazaca

Kenzaburo Oe vrea să inoveze romanul

ACUM doi ani, după obținerea Premiului Nobel, Kenzaburo Oe își prezenta trilogia *Arborele de un verde strălucitor* ca fiind ultima sa operă literară și își anunța decizia de a renunța la roman, fiindcă acesta nu-i permitea să sesizeze problematica spirituală: exista un decalaj permanent între sentimente, fapte și fondul gîndirii sale. Acum, el revine asupra deciziei, declarînd în "Asahi Shinbun": "Dorința de a scrie un nou roman a devenit imperioasă după moartea prietenului meu cel mai bun, compozitorul Toru Takemitsu. Dacă sînt dator sufletului său să-i înfățișez concluzia vieții mele, cred că n-aș putea să o fac decît prin intermediul unui roman". Dar acest roman trebuie scris cu totul altfel decît cele anterioare și de aceea Oe vrea să inventeze un nou tip de scriitură, capabil să cuprindă mai bine complexitatea sfîrșitului nostru de secol. Dacă, de la 22 de ani, de cînd a debutat, și-a petrecut timpul mai mult scriind, în cei doi ani de pauză și-a folosit zilele citind (în special Spinoza) și meditînd. Astfel, a început să întrevadă noul mod de scriitură: "Romanul tip din sec. XIX, scris la persoana a III-a, permitea analiza psihologică a mai multor personaje și mi se pare mai apt să sesizeze epoca noastră. J.P. Sartre, care a fost maestrul meu, critica acest mod de a scrie, acest tip de autor care, dominîndu-și personajele și cunoscînd psihologia fiecăruia dintre ele, se substituie lui Dumnezeu. Eu însumi am adoptat persoana întîi, încercînd să o extind prin diversificare. Dar, în acest fel, naratorul nu poate merge pînă la capăt, nu există salvare pentru sufletul său. De aceea vreau să revin la persoana a III-a." El, care a avut drept modele scriitorii francezi contemporani, citează acum mari scriitori de limbă germană ai secolului - Thomas Mann, Robert Musil, Günter Grass. În special *Omul fără însușiri* i se pare

un drum narativ fertil pentru sfîrșitul de secol: "Cred că rolul imaginației în opera romanească este acum să încerce să ofere o vedere de ansamblu. Procedul prin care Musil pune în scenă mai multe personaje și pătrunde în psihologia fiecăruia amintește de romanele secolului XIX dar, în același timp, este cu totul nou, gigantesc. Înălțînd sufletul, el îi păstrează o dimensi-

une mistică. Dacă opera mea trecută a fost comparată cu un solo de pian, în prezent aș prefera să cînt un quintet." Inventînd, pornind de la Musil, un procedeu narativ nou, numai al lui, Kenzaburo Oe speră să scrie

un roman care să fie concluzia operei și a vieții sale. Deocamdată nu poate povesti intriga concretă, dar tema romanului o știe: ce se întîmplă cu sufletele oamenilor în sfîrșitul nostru de mileniu, unde trebuie căutată salvarea lor. A început deja, în vederea cărții, să facă "exerciții de stil", pentru a exprima, la persoana a treia, psihologia viitoarelor personaje: un Messia al zilelor noastre și profetul său, o tînără ciudată, convertită la o nouă religie, un copil naiv etc. "Totdeauna m-am grăbit. Eram ca acei candidați la un examen care sînt nerăbdători să-și depună teza. Acum sînt hotărît să-mi folosesc tot timpul, pînă la capăt, chiar dacă sînt conștient că nu mi-a mai rămas prea mult."

Apocalipsa după Konwicki

POLONIA l-a serbat recent pe Tadeusz Konwicki, cu ocazia împlinirii a 70 de ani. Născut în 1926 lângă Wilno (azi Vilnius, capitala Lituaniei), romancierul și cineastul se explică pe sine astfel: "Cele trei substanțe care mă alcătuiesc sînt poloneză, bielorusă și lituaniană. Iar elementele care m-au format sînt polonitatea, rusitatea și iudaismul." Pe lângă numeroase romane, traduse în toată lumea (cîteva titluri: *Cronica îndrăgostiților* - ecranizată de Andrzej Wajda, *Complexul polonez*, *Micul apocalips* - ecranizat de Costa Gavras; *O jumătate de secol de purgatoriu*, *Roman de gară contemporan...*), Konwicki a realizat și zece filme de autor (între care *Ultima zi de vară*, *Salto*, *Sărbătoarea tuturor sfinților*; a adaptat pentru ecran *Valea Issei*, romanul premiului Nobel Czesław Miłosz, și el originar din Lituania...). Iată cum îl elogiază săptămînalul "Tygodnik Powszechny": "Scriitor și cineast, mag și demiurg, Konwicki e un

„Teroriști de familie“

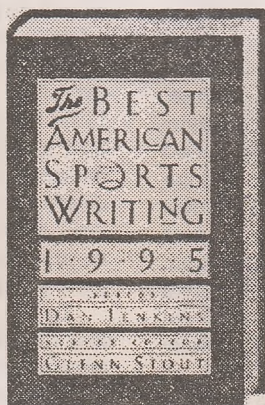
◆ A apărut recent, la Editura americană Scribner Paperback Fiction volumul *Family Terrorists* al scriitoarei Antonya Nelson. „Devastatoare și devastator de amuzantă”, după cum scrie *Hungry Mind Review*, cartea Antonyei Nelson conține șapte povestiri și o nuvelă, toate explorând sufletul vieții contemporane: legăturile amoroase, încrederea, neliniștea și antagonismele care leagă familiile. La rândul ei, *San Francisco Chronicle Book Review* notează: „Scrișul lui Nelson este decis și vioi, personajele ei sunt bine trase; imaginația ei e macabră. Vocea ei este limpede, pătrunzătoare și bine venită.”

Microsoft - rasist și sexist

◆ Un sinonim pentru lesbiană? Vicioasă. Pentru metis? Bastard. Pentru indigen - canibal, sălbatic, barbar. Pentru european - alb, civilizat, cultivat. Astfel de definiții au indignat pe utilizatorii versiunii spaniole a „Dicționarului de sinonime Windows '95” și au determinat Asociația pentru drepturile omului din Andaluzia să dea în judecată compania Microsoft, acuzând acest program de rasism și sexism.

Sport și literatură

◆ „Antologia anuală de cronici sportive ame-

ricane editată de Glenn Stout este o instituție

venerabilă”, notează *Boston Globe* referindu-se la volumul care adună cele mai bune cronici sportive ale anului 1995, volum îngrijit de Dan Jenkins și apărut la Editura Houghton Mifflin. Printre scrierile selectate sunt și cele ale lui Dave Anderson, James Ellroy, Tony Kornheiser, Steve Rushin, nume care țin cu sufletul la gură mii de microbiști americani. (Și când te gândești că la noi cronică sportivă literară - gen impus de un Fănuș Neagu, de un Radu Cosasu - e pe cale de dispariție.)

Comemorare

◆ În vederea comemorării a două decenii de la moartea lui André Malraux (23 noiembrie 1976), ministrul francez al culturii, Philippe Douste-Blazy a reunit pe membrii Comitetului național André Malraux, prezidat de scriitorul Jor-

ge Semprun, cu scopul de a pregăti ansamblul manifestărilor care vor avea loc în luna noiembrie în toată Franța - expoziții, editare de cărți, proiecții de filme, dezbatere, conferințe -, informează „Le Monde des livres”.

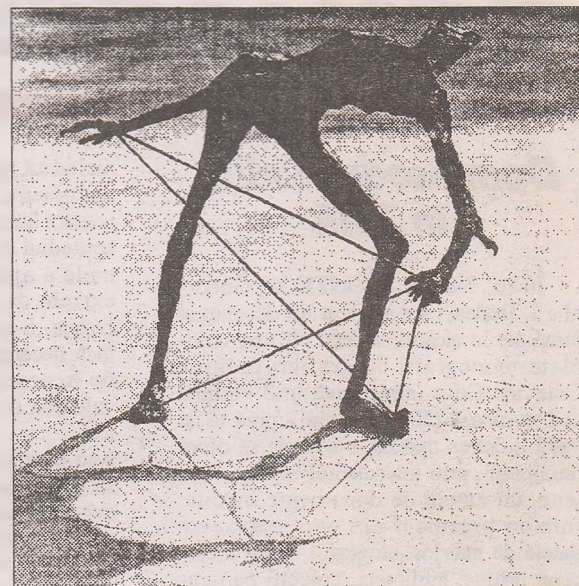
Biografia lui Karadzie

◆ Istoricul François Fejtő laudă în „Magyar Narancs” cartea *Karadzie: călău, psihiatru, poet*, scrisă de jurnalistul italian Marzio G. Mian și apărută la Ed. Murzia din Milano: „O lucrare foarte bine documentată, rodul unor lungi anchete la fața locului, care arată cum un tânăr provincial cultivat, fermecător, depresiv toamna și primăvara euforic vara și iarna se transformă treptat într-un monstru fanatic, într-un criminal de război”.

Foametea

◆ Cea mai mare foamete din istorie este cea care a lovit China după colectivizarea și industrializarea forțată („Marele Salt Înainte”). Între 1959 și 1961 foametea a făcut între 30 și 40 de milioane de victime printre chinezi. Jasper Becker, corespondentul la Pekin al ziarului „South China Morning Post”, a făcut o anchetă în regiunile care au avut cel mai mult de suferit și a făcut să iasă din anonim, în cartea sa *Fantome flămânde* (Ed. John Murray, Londra), călăii și victimele. Adevărurile relevate de Becker sînt cutremurătoare: în acea perioadă au existat numeroase cazuri de canibalism, familii care își sacrificau un copil pentru a-i menține pe ceilalți în viață...

Retrospectiva Richier

◆ Printre principalele expoziții ale verii în Franța, un loc de seamă îl ocupă retrospectiva sculptorului Germaine Richier de la Fundația Maeght din Saint-Paul-de-Vence. Această retrospectivă face dreptate unei artiste puțin cunoscute, dar apreciată de marii sculptori ai acestui

sfârșit de secol. Vizitatorii vor descoperi 110 lucrări, de la creațiile sale din anii '30, fidele modelului, până la originalele forme sculptate în timpul războiului, amestecând lumea vegetală cu forma umană. În imagini: Una dintre sculpturile lui G. Richier, intitulată „Le griffu”.

Eseuri

◆ În seria antologiilor propuse de Editura americană Houghton Mifflin se remarcă aceea îngrijită de Jamaica Kincaid care adună cele mai bune eseuri americane ale anului 1995. Întâlnim aici nume de prim rang ale eseisticii americane precum William H. Gass, Henry Louis Gates jr., Maxine Kumin. Antologia pe 1995 face parte dintr-o serie editată de Robert Atwan, serie care „...pare să se depășească pe sine de la an la an”, scrie *Boston Globe*.

Urmare și sfârșit

◆ Dorothy L. Sayers, (în imagine) cunoscuta autoare interbelică de romane polițiste al căror erou este detectivul Peter Wimsey, a abandonat în 1936 manuscrisul intitulat *Tronuri, Dominioane*, după ce scrisese șase capitole și schițase un plan enigmatic al epicii, când a aflat că Eduard al VIII-lea abdică pentru a se căsători cu Mrs Simpson. Intriga romanului se învîrte în jurul succesiunii și renunțării la titluri nobiliare. La inițiativa executorilor testamentari, romanul va fi terminat de Jill Paton Walsh, care declară că va face ca Peter Wimsey: va reuni toate elementele existente pentru a găsi soluția. Crede că Dorothy L. Sayer n-ar dezagree acest „joc”, fiindcă îi plăcea să lucreze în colaborare. *Tronuri, Dominioane* e programată să apară în primăvara 1998 la Ed. Hodder and Stoughton.

Mincinoasă

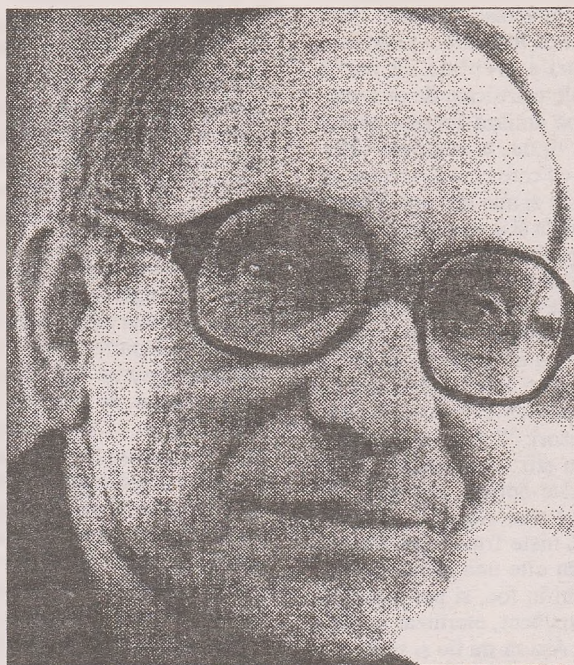
◆ Frumoasa actriță Sophie Marceau a debutat de curând ca scriitoare cu *Mincinoasă* - un roman apărut la Ed. Stock. Criticii - care se așteptau la ce e mai rău, au fost plăcut surprinși să citească o carte deloc stîngaci compusă, onestă și care reflectă bine mentalitatea epocii noastre. Despre ce vorbește Sophie în cartea ei? Doar despre lucruri pe care le cunoaște bine: despre viața unei actrițe, despre iubire, despre bărbați - totul cu o naturalitate și o sinceritate a tonului demne de stimă.

Modelul dinastiei Tang

◆ La Ed. Beijing shi-fan daxue a apărut de curând studiul *Gîndirea economică în timpul dinastiei Tang*, care analizează pentru prima oară în mod sistematic instituțiile politice, sistemul funciar și interdependența producției în perioada de prosperitate a Chinei dintre anii 618 și 907. Conform publicației „Renmin Ribao”, cartea umple un gol în istoria gîndirii economice chineze, descriind, între altele, și avîntul comerțului și dezvoltarea marii proprietăți agricole.

artist ce a fost totdeauna prezent la marile schimbări istorice ale Poloniei. El a știut să le interpreteze în felul său, original și personal. Poate de aceea, chiar dacă n-o știe, el apare în ochii compatrioților ca un «profet al națiunii». Sau, mai bine zis, al națiunilor.”

Ziarista Elżbieta Sawicka de la „Rzeczpospolita” i-a luat un interviu în care a vrut să-l facă să vorbească despre sine. Dar, după un început de mărturisire („Pentru folosința mea personală și interioară, dispun de sentimentul de a fi străin. L-am avut toată viața, dar n-am putut niciodată să-l explic în termeni raționali. Doar acum, spre bătrînețe, am înțeles că el mi-a decis toate faptele. Am avut totdeauna impresia că am fost aruncat într-un fluviu care mă duce cu el. Totdeauna m-am simțit alienat”), Konwicki s-a apucat să vorbească despre lumea contemporană în care „e greu să mai găsești azi provincialitate. Lumea e atît de uniformizată, atît de uniform informată, încît nu prea mai poate să recadă în obscurantismul îngust, să nu mai recunoască esențialul de ceea ce nu e esențial. Bineînțeles, marile metropole trăiesc într-un ritm amplificat, ceea ce nu duce la o mai bună calitate a vieții. După mine, febra tehnologică actuală nu ușurează sarcina intelectualului. Doar singurătatea îi dă acestuia posibilitatea să aibă spiritul clar”. Apoi, s-a lansat într-o tiradă despre sfîrșitul mileniului. Teoria lui este că dezvoltarea accelerată a științei afectează evoluția omului ca specie. „Înainte, evoluția era programată de providență. Specia noastră, Homo sapiens, avansa încet, respectînd legile evoluției. Astăzi faptele se succed în mod radical, am deformat într-atît evoluția, i-am pus atîtea bețe în roate, încît riscă să-și piardă formele inițiale și s-ar putea ca ea să nu mai ducă la ținta prevăzută de natură. [...] Am observat, de exemplu, întoarceri la animalitate, la cultul sălbăticiei care există în noi, anumite comportamente sociale ostentativ sălbăticie”. El dă de exemplu comportamentul fotbalistilor și fanilor, al cîntăreților de rock, sub-

cultura adolescenților. Acest comportament animal traduce, probabil, o teamă subconștientă în fața evoluției umane prea rapide, încearcă să o frîneze...”

Revista varșoviană pune ca motto al acestui interviu cîteva fraze din cartea lui Tadeusz Konwicki, *Calendar și clepsidră*: „Deși dintotdeauna a fost fluturat spectrul unui sfîrșit al lumii violent și subit, mie mi se pare mai verosimil ca sfîrșitul lumii să se producă în etape. Sfîrșitul lumii va fi o agonie lungă, cu ameliorări momentane și crize violente, cu o convalescență fericită și o sincopă neașteptată...”

Adaptare de Adriana Bittel după
„*Courrier international*” nr. 299 și nr. 300

Revista revistelor

Domnișoara Cella, în 1914

În nr. 7-8 din *APOSTROF*, Gheorghe I. Bodea, care a lucrat un deceniu și jumătate la alcătuirea unei cât mai complete monografii biografico-politice Octavian Goga (structurată în 3 volume ce însumează 2500 de pagini), pînă să își vadă lucrarea tipărită, s-a decis să ofere publicului, prin intermediul revistei clujene, un număr de documente inedite. Într-un preambul din care extragem datele de mai jos, biograful - care a cercetat arhive, biblioteci, colecții particulare și a citit tot ce s-a scris pînă acum despre Goga - povestește pe scurt și vicisitudinile prin care a trecut arhiva personală a poetului. După moartea lui, în mai 1938, și după plecarea forțată de Dictatul de la Viena a Veturiei Goga la București, "multe lucrări și valori din castelul de la Ciucea au dispărut". Apoi, după 1945, cînd Veturia Goga, soție de prim-ministru și vicepreședintă a Consiliului de Patronaj condus de Maria Antonescu, a fost cu greu salvată de la închisoare de Petru Groza, finul ei, și trimisă în domiciliu forțat la Ciucea, soarta fondului documentar n-a fost mai bună. În castel și anexele lui a fost instalat ocolul silvic, apoi o casă de creație a Uniunii Scriitorilor - creatorii fiind tentați să ia la plecare "amintiri" din cuibul lui Goga. Gheorghe I. Bodea, biziindu-se pe mărturiile lui Dan Brudășcu, un apropiat în anii tîrzii al Veturiei Goga (mărturii publicate în "Gazeta de Cluj-Napoca" în aprilie a.c.), spune că: "Mihai Beniuc a pus la cale prima ediție din opera lui Octavian Goga [de după 1944 - n.n. G. I. B.], nerespectînd, însă, nici unul din angajamentele pe care și le-a luat față de văduva acestuia (...). La fel George Ivașcu, care a «colecționat» câteva scriori inedite primite de O. Goga de la George Coșbuc, I. L. Caragiale, Al. Vlașcă, Ilarie Chendi, I. Lupaș etc. (au fost de față Alexandru Căprariu, I. Oarcăsu, dr. Mircea Luca și subsemnatul). Cu toate insistențele ulterioare, numeroase, telefonice, letrice și directe ale Veturiei Goga, documentele nu i-au mai fost

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, e.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

niciodată restituite". ♦ Fiind vorba de documente importante pentru istoria noastră literară, poate vreun cercetător cu aptitudini de detectiv să poată investiga unde a ajuns arhiva - și ea, bănuim, extrem de prețioasă -, a lui George Ivașcu. S-ar putea să zacă într-un fond încă necercetat de la Academie. Sau să fie în posesia unor oameni care ignoră valoarea documentară a vechilor hîrtii. La faptul că s-au pierdut, s-au prăpădit, nici nu vrem să ne gîndim, deși este și asta posibil, avînd în vedere că de la moartea fostului nostru director au trecut opt ani și nu avem cunoștință să se fi publicat ceva documente inedite din arhiva sa. ♦ Dar să revenim la paginile din "Apostrof" în care, din vasta corespondență primită de Goga, Gh. I. Bodea publică, într-o primă tranșă, o lungă scrisoare și un bilețel adresate de Cella Delavrancea, în 1914, "pribeagului" poet. Scrisoarea este, fără exagerare, o perlă de artă epistolară și dă seama cîtă inteligență, farmec feminin, talent al exprimării plastice, impetuoșitate juvenilă, cîtă cultură rafinat asimilată, nonconformism și curaj al sincerității erau în domnișoara aceea de 27 de ani ce fusese invitată la castelul regal de la Sinaia spre a ține companie prietenelor. Descriindu-i lui Octavian Goga (de care se pare că o lega o *amitié amoureuse*, dacă nu mai mult) existența sa la curte, nu pierde ocazia de a-i furniza și anumite informații politice neoficiale despre intrarea României în război și a-l îmbărbăta pe patriotul deprimat. Dar iată cum decurge, în iarna lui 1914, zilele domnișoarei de onoare la Pelișor: "viața mea aci are regularitatea unui regim de sanatoriu. Diferitele mese se sună de un clopot invizibil, și noi toți ieșim din diferitele locuințe ca niște cîrțițe bine dresate și docile - dimineață, după ceai, ne plimbăm prin pădure, ne întoarcem apoi acasă, ne îndreptăm fiecare la el. Eu găsesc jumulul și cărțile pe masa la care mă așed. La dejunul luat cu toată familia se păstrează o conversație ușoară, *quel-conque*. - Mă uit pe fereastră. - Grădina e ordonată, cărările greblate cu multă pedanterie, florile petrificate de prematurul îngheț. După amiază lucrăm pentru soldați, iar mai tîrziu, la ceai, mă odihnesc la prîntesa cu care citesc, vorbesc, și care mi-e din zi în zi mai scumpă, fiindcă e inteligentă, nobilă și armonioasă. Seara, îmbrăcați în rochii subțiri părem în așteptarea unei sărbători. Dar nimic nu sosește să altereze mersul regulat și convențional al întrebuințării orelor de după prînz". Monotonie aceasta nu se potrivește fervorilor ce o animă, de aceea își somează prietenul să-i învieze viața măcar prin scrisori: "Pribeagule, vreau să-mi scrii - nu știi - sau poate știi ce binefăcătoare este apropierea asta prin scris. Lîngă mine stau, rigide, în purpura lor de veșnicie, niște frunze adunate în pădure. Cînd iau cîte una în mînă trosnește ca jeratecul în foc, și par luminate de un dor nesatisfăcut, eternizat în ultima-i expresie. - Așa să-mi fie și scrisorile mai tîrziu... un foșnet de căldură, în amintirea dumatăle, o tendință ferventă către viața multiplă, imobilizată de Destin, concretizarea unei arderi care nu va da niciodată cenușe. Scrie-mi, Pribeagule; mînele mi se întind ca să primească! Cella."

Arhiva secretă

Într-un articol publicat în revista 22, dl. H.-R. Patapievici răspunde persoanelor

LA MICROSCOP

Prefecții cu bube în cap

Molima demisiilor care s-a întins printre prefecți înainte de alegeri ar fi de rîs, ca orice stîngăcie făcută de oameni cu pretenții, dacă n-ar veni din partea unor persoane care au avut cîte un județ pe mînă. Cineva spunea, de curînd, că trăim în plin Caragiale. Făcea această observație mai curînd cu tristețe. Maioreșcu, elogiator al comediilor lui Caragiale într-un moment cînd acesta era atacat din pricină că și-ar fi bătut joc de instituțiile statului, era un critic exasperat al imbecilității unora dintre parlamentarii români din zorii vieții parlamentare a României încă neîntregite. În secolul nostru, E. Lovinescu socotea comediile lui Caragiale pe cale de a se perima istoric pornind de la ideea că evoluția clasei politice românești autohtone va lăsa în urmă *dandanalele de la alegeri și istoriile de mahala*. Aceste crude caracterizări nu aparțin criticului, ci lui Mateiu Caragiale, care nu suporta *lipsa de ideal* a tatălui său și spiritul său zeflemist. Cum nu ne putem juca de-a ce-ar fi fost dacă cu istoria noastră, e aproape tragică constatarea că azi trăim într-o lume caragialiană. Între războaie, s-a scris mult la noi pe tema că românii le lipsește experimentarea tragicului. Asta ca și cum în Primul Război Mondial, România ar fi fost în vacanță și s-ar fi trezit după aceea cu un premiu din partea semnatarilor tratatului de la Trianon. Dar după al Doilea Război și mai ales după ce sute de mii de compatrioți ai noștri au fost sacrificați fiindcă aveau tăria convingerilor lor, după ce România a rămas amputată pentru vina că a avut un vecin mai puternic decît ea e o monstruoșitate să trăim azi vremuri caragialiene.

Dar trăim oare vremuri caragialiene? Seamănă Bulă cu Mitică al fostului berar care putea fi prieten cu un socialist, Dobrogeanu-Gherea, în timp ce el avea alte păreri politice și care putea fi critic față de ideile republicane, dar și față de regele Carol I? Seamănă concediații lui Caragiale care se plîng că au fost suprimați,

într-o încrezătoare tihnă, cu șomerii de azi? În 1907, Caragiale explodează de indignare fiindcă răscoala țăranilor a fost "pacificată" cu ajutorul armatei și trăgîndu-se în plin în masele de răzvrătiți. Și chiar dacă n-au fost 11.000 de victime, ci 4000, indignarea lui Caragiale stă în picioare. Lipsitul de ideal autor al comediilor e de fapt cineva care are un sentiment premonitoriu al democrației pentru tot omul, nu prin votul cenșitar care excludea o parte dintre cetățeni de la acest drept.

La noi, după revoluția din '89, au fost voci care au pledat pentru reintroducerea votului selectiv. Tot așa, au fost voci indignate de poporul român care nu e în stare să facă și să dreagă. Asta ca și cum poporul ar fi o clasă de codași cu profesori exasperați. Or, eu cred că dacă vrei să ai rol de profesor față de poporul tău, te duci frumușel să dai meditații peste tot unde ți se pare că n-ai fost înțeles, nu te așezi capră și-i declari proști pe ai tăi. Asta e politica, nu tipătul de domnișoară violată, fiindcă alții au fost mai iuți de picior decît tine și au cîștigat voturi pe unde tu n-ai catadicsit să te duci.

Prefecții care demisionează sau care au devenit bube în capul puterii deoarece refuză s-o facă sînt un simptom că opoziția nu și-a făcut bine treaba în județele acestor prefecți. Cum e posibil ca, la Craiova, de pildă, prefectul să facă obiectul unui scandal, din pricina comportării intolerabile a copiilor săi majori, iar opoziția de acolo să dormiteze, ca și cum ar fi fost vorba de un fapt divers? De ce a tăcut opoziția locală pînă cînd s-a ajuns la un uriaș scandal de presă? Rostul opoziției nu e să aștepte să-i cadă în plasă fructul copt al greșelilor cutărui prefect, ci să se lupte pentru dreptatea de zi cu zi a omului de la care așteaptă voturi.

Demisiile de azi ale prefecților sînt o probă că opoziția i-a lăsat să păcătuiască pînă cînd au sărit cu desăvîrșire calul, nu că și-a făcut propria ei datorie, la vreme.

Cristian Teodorescu

nelor care l-au atacat după apariția volumului său de eseuri *Politice*. Dl. Patapievici afirmă că persoanele care l-au atacat au folosit în acest scop decontextualizarea anumitor sintagme folosite de el în eseurile sale, cu intenția de a manipula opinia publică. Din nefericire, dl. Patapievici pune laolaltă atacuri de genul celor semnate de dl. Cristian Tudor Popescu cu intervenția dlui George Pruteanu, care departe de a-l fi atacat, a avut anumite rezerve față de unele formulări ale eseistului, pe care le-a considerat exagerate, ceea ce e cu totul altceva decît atacul cu intenție denigratoare. ♦ Directorul cotidianului *AZI* a anunțat că ziarul pe care îl conduce își va înceta apariția. În ultima vreme, acest cotidian, apărând și apare cu cîteva suplimente de cultură interesante, bine scrise, cu colaboratori valoroși, care ar fi păcat să-și înceteze apariția. ♦ Istoria prefectului Răducănoiu s-a încheiat în coadă de pește. După ce anunțase că va demisiona, prefectul s-a răzgîndit, lăsîndu-se la mila premierului Văcăroiu. Acesta din urmă l-a demis de-abia după o săptămînă, nădăjduind, spune presa, că în acest interval scandalul de la Craiova, în care copiii prefectului au fost vioara întîi, va fi dat uitării. ♦ Din *EVENIMENTUL ZILEI*: a murit faimoasa prezicătoare Vanga într-un spital din Sofia. Printre clienții prezicătoare s-au numărat alături de oameni simpli și personalități politice

printre care fostul lider comunist Todor Jivkov, regele bulgar Simeon al II-lea și fostul lider sovietic Leonid Brejnev. E ciudat că Jivkov și Brejnev au recurs la serviciile prezicătoare, dacă ținem seamă că amîndoi erau sau ar fi trebuit să fie marxiști convinși. ♦ La Tele 7 abc a fost reluat de curînd un reportaj consacrat studiilor lui Nicolae Ceaușescu. Dincolo de faptul că acesta a fost ales secretar general al PCR cînd nu avea la activ decît patru clase primare, ulterior, președintele României a obținut prin fals afit diploma de bacalaureat cît și pe aceea de absolvent al Academiei de Studii Economice. Printre absolvenții de liceu care și-au luat diploma în același fel ca Nicolae Ceaușescu se numără și actualul președinte al Partidului Socialist al Muncii, dl. Ilie Verdeț. Din excelentul reportaj realizat de dl. Radu Nicolau aflăm că și azi la Ministerul Învățămîntului există o secție de documente secrete. Ar fi interesant de văzut în ce constau aceste secrete. Să fie vorba și de alte diplome obținute fraudulos? ♦ În finalul unui recent editorial dl. Ion Cristoiu propune o formulare excelentă despre cotidianul *Dimineața*: "singurul cotidian din lume cu un singur cititor: Ion Iliescu." Cufundat în cel mai deplin anonim, *Dimineața* mai are o însușire, pe care o împarte frățeste cu *Vocea României*, e la fel de plicticos.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul drogo print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacție - 800 lei